

LIETUVOS RESPUBLIKOS VERTYBINIŲ POPIERIŲ KOMISIJA

SPRENDIMAS DĖL TEISĖS PAŽEIDIMO BYLOS NR. 12K-10

2011 m. liepos 28 d. 2K-161
Vilnius

Lietuvos Respublikos vertybinių popierių komisija, vadovaudamasi Lietuvos Respublikos finansinių priemonių rinkų įstatymo 73 straipsnio 4 dalimi, 86 ir 87 straipsniais bei 96 straipsnyje nustatyta tvarka, uždareme posėdyje išnagrinėjo teisės pažeidimo bylą Nr. 12K-10 ir nustatė:

1. Patikrinimo pagrindas, eiga ir nustatyti esminiai faktai bei aplinkybės

Vertybinių popierių komisija (toliau – **Komisija**) 2010 m. liepos 1 d. – 2011 m. vasario 4 d. atliko AB DnB NORD banko (toliau – **Bankas**) veiklos tyrimą (toliau – ir **Tyrimas, Patikrinimas**) dėl Banko sisteminio pasirengimo teikti investicines paslaugas klientams, kurie 2005-2010 metų laikotarpiu įsigijo Banko išleistas su akcijų indeksais susietas obligacijas, jų įsigijimą finansuojant iš Banko pasiskolintomis lėšomis.

Komisijos Tyrimas pradėtas po to, kai Komisija 2008-2010 m. laikotarpiu gavo kelias dešimtis Banko klientų skundų. Banko klientai iš esmės skundė Banko veiksmus parduodant su akcijomis susietas obligacijas (toliau – **SASO**), suteikiant paskolas jų įsigijimui ir atskleidžiant su šiomis paslaugomis susijusią esminę informaciją.

Tyrimo metu nustatyta, kad tiriamuoju laikotarpiu (2005-2010 m.) Banko siūlyta investavimo strategija SASO įsigyti Banko skolintomis lėšomis (toliau – **Strategija**) pasinaudojo 640 Banko klientų (Patikrinimo akte ir Bankui surašytame pažeidimo protokole užfiksuota, kad SASO skolintomis lėšomis įsigijo 639 klientai, tuo tarpu Bankas 2011-06-29 raštu Nr. 30.11-18/401 patvirtino, kad teikdamas Komisijai informaciją apie Banko klientus, skolintomis lėšomis įsigijusius SASO, dėl techninės klaidos vieno kliento ir jo duomenų neįtraukė – atsižvelgiant į Banko patikslintą informaciją, šio kliento įsigytų SASO nominali vertė buvo itin didelė ir siekė daugiau kaip 19,8 mln. Lt.). Visi minėti klientai su Banku sudarė *Obligacijų pasirašymo sutartis*, pagal kurias įsigijo įvairių emisijų Banko išleistų SASO, ir *Skolinimo obligacijų apmokėjimui sutartis*, pagal kurias Bankas suteikė klientams tikslines paskolas SASO įsigijimui finansuoti, o klientai įkeitė Bankui įvairių jiems nuosavybės teise priklausantį turtą (pačias įsigyjamas SASO, nekilnojamąjį turtą) paskolos grąžinimui ir palūkanų mokėjimams užtikrinti.

Atsižvelgiant į investicinių paslaugų teikimo teisinio reguliavimo kaitą (tai plačiau aprašyta šio Sprendimo 2 dalies pradžioje), visi Banko išleistų SASO įsigijimo Banko skolintomis lėšomis atvejai patikrinimo tikslais buvo suskirstyti į dvi grupes: įsigijimus iki 2007-11-01 ir po 2007-11-01, t. y. iki pilno FPRĮ ir jį įgyvendinančių teisės aktų įsigaliojimo ir pilnai įsigaliojus šiems teisės aktams. Pirmąją grupę (toliau – **iki MiFID**) sudarė 448 atvejai, antrąją (toliau – **po MiFID**) – 231 atvejis, tarp jų 40 atvejų, kai investuotojai Banko išleistas SASO Banko skolintomis lėšomis įsigijo abiem etapais – ir iki 2007-11-01, ir po 2007-11-01.

Iš abiejų atvejų sekų dokumentiniam tyrimui atsitiktinės atrankos būdu buvo atrinkta 70 atvejų. Atrankai tyrėjai naudojo nestatistinę atrankos metodą. 530- ajame tarptautiniame audito standarte „Audito atranka ir kitos atrankinio tikrinimo procedūros“ (2005) nurodyta, kad audito atranka gali būti atliekama statistiniu ir nestatistiniu būdais. Nestatistinis atrankos būdas – atranka, kurios metu auditoriai rezultatams pareikšti nenaudoja statistikos metodų. Duomenys gali būti

atrinkti tiek atsitiktinai, tiek naudojant kitus atsitiktinumu nepagrįstus būdus. Audito praktikoje prie nestatistinės atrankos priskiriama chaotiška atranka¹. Imties generavimui buvo naudotas atsitiktinių skaičių generatorius – kompiuterinė programa, kuri generuoja atsitiktinio dydžio reikšmes. Tyrėjai naudojo auditoriams skirtos programos IDEA atrankos etapą. Tokiu būdu iš pirmosios (iki MiFID) aibės buvo atrinkta 50, iš antrosios (po MiFID) – 20 atvejų. Vadovaujantis Komisijos protokoliniu sprendimu Nr. 7K-16u, prie analizuojamos medžiagos buvo prijungti ir pretenzijas padavusių investuotojų atvejai (A. L., V. L., S. L., R. B., A. Z., L. J., V. L. M., G. P., I. M.).

Siekiant surinkti objektyvius duomenis apie aplinkybes teikiant Banko klientams SASO įsigijimo skolintomis lėšomis paslaugą, patikrinimo metu buvo vykdytos Banko klientų ir darbuotojų apklausa.

Iš pirmosios (iki MiFID) dokumentiniam tyrimui atrinktos aibės atsitiktinių skaičių generatoriaus pagalba buvo atrinkta 10, o iš antrosios (po MiFID) – 5 Banko klientai, kurie pateikė savo nuomonę apklausų metu. Apklausti taip pat buvo ir skundus pateikę Banko klientai. Iš 23 numatytų apklausti asmenų 15 atsakė į pateiktus klausimus. Kiti Banko klientai į pranešimus dėl vykdomos apklausos neatsiliepė ir apklausoje nedalyvavo.

Patikrinimo metu taip pat buvo siekiama apklausti apklausoje dalyvavusius Banko klientus aptarnavusius Banko darbuotojus. Apklausti buvo šiuo metu Banke dirbantys ir 2006 – 2010 metais apklausoje dalyvavusius Banko išleistas SASO Banko skolintomis lėšomis įsigijusius klientus aptarnavę 8 Banko darbuotojai.

Patikrinimo metu buvo siekiama nustatyti, ar Bankas buvo sistemiškai pasirengęs teikti klientams Banko išleistų SASO įsigijimo Banko skolintomis lėšomis paslaugą, t. y. buvo atlikta SASO ir jo įsigijimo būdo (kaip finansinio produkto) analizė, buvo tiriamas investicinio produkto (SASO įsigijimo skolintomis lėšomis) tinkamumas neprofesionaliesiems klientams, pirminės visuomenei skirtos informacijos apie Banko siūlomas SASO pobūdis, potencialiems investuotojams Banko teikiamos informacijos turinys ir apimtis, paslaugą teikiantiems Banko darbuotojams skirta mokomoji medžiaga apie tiriamo produkto siūlymą ir pardavimą, klientų aptarnavimą, taip pat darbuotojų kvalifikacija ir motyvacija. Atlikus patikrinimą, 2011 m. vasario 4 d. buvo surašytas Banko tikslinio patikrinimo aktas Nr. 6V-2 (toliau – Patikrinimo aktas), su juo Bankas buvo supažindintas ir pateikė paaiškinimus. 2011 m. birželio 3 d. Bankui surašytas pažeidimo protokolas Nr. 12K-8, o 2011 m. birželio 30 d. Komisijos uždaro posėdžio sprendimu (protokolo Nr. 7K-14u), įvertinus Banko paaiškinimus, buvo nuspręsta pratęsti Tyrimą ir papildomai apklausti mažiausiai bylos baigtimi suinteresuotus asmenis t.y. Banko darbuotojus, kurie Banko išleistų SASO platinimo laikotarpiu dirbo Banke, o vėliau nutraukė darbo santykius su Banku; taip pat papildomai apklausti Banko klientus, kurie buvo įsigiję SASO skolintomis lėšomis, o vėliau sudarė taikos susitarimus su Banku dėl kliento prievolių pagal Banko suteiktas paskolas SASO įsigijimui vykdymo. Atsižvelgiant į papildomų apklausų rezultatus, 2011 m. liepos 18 d. Bankui surašytas pažeidimo protokolas Nr. 12K-10 (pastarasis protokolas surašytas papildant ankstesnįjį dokumentą papildomai surinktais parodymais), dėl kurio Bankas taip pat pateikė paaiškinimus.

1.1. SASO, kaip savarankiško investicinio produkto, apibūdinimas

Prieš pradėdant nagrinėti Banko veiklą neprofesionaliesiems investuotojams platinant SASO, o jų įsigijimą finansuojant iš Banko pasiskolintomis lėšomis, svarbu atskleisti SASO, kaip finansinės priemonės, savybes.

SASO – su akcijomis susietos obligacijos – yra viena iš obligacijų rūšių, kurių palūkanos priklauso nuo tam tikros turto klasės kainos svyravimų. Dažniausiai tokio tipo obligacijos jų

¹ Statistinio atrankos būdo metodika atliekant auditą. Jonas Mackevičius, Romualdas Valkauskas, *Ekonomika*, 2007, P. 78

pirkėjui garantuoja grąžinti investuotą sumą (pradinį kapitalą), o palūkanos priklauso nuo su obligacija susietos turto klasės kainos dinamikos (pvz., akcijų indekso vertės, nekilnojamojo turto, tam tikros žaliavos kainos ir t.t.). Tai vienas populiariausių produktų mažmeninėje bankininkystėje, nes, viena vertus, garantuoja nominalią obligacijos vertę, kas yra itin svarbu nerizikingai investuojantiems klientams, be to, sėkmingai susiklosčius situacijai finansų rinkose, atsiranda galimybė gauti rizikingoms turto klasėms būdingą pelningumą. SASO paprastai priskiriama prie sudėtingų vidutinio rizikingumo finansinių priemonių (Komisijos 2010 m. gruodžio 9 d. sprendimu patvirtintos „Sudėtingų ir nesudėtingų finansinių priemonių gairės“ (toliau – Gairės)).

Atsižvelgiant į tai, kad beveik visos Banko išleidžiamos SASO buvo siūlomos viešai, Bankas, laikydamasis teisės aktų reikalavimų, į Tyrimo apimtį patekusiems klientams SASO siūlė pagal 4 Komisijos patvirtintus bazinius prospektus (toliau visi 4 nurodyti prospektai kartu – **Prospektai**):

Eil. Nr.	Bazinio prospekto patvirtinimo data ir sprendimo numeris	Maksimalus emisijos dydis	Realiai išplatinta	Programos pavadinimas
1.	2005-11-04 Nr. 2K-358	80.000.000 litų	71.010.660 litų	Su vertybinių popierių arba prekių indeksais susietų obligacijų programa
2.	2006-03-09 Nr. 2K-55	250.000.000 litų	188.369.100 litų	Su vertybinių popierių arba prekių indeksais susietų obligacijų programa
3.	2007-01-11 Nr. 2K-22, papildytas 2007-08-23 Komisijos sprendimu Nr. 2K-247	500.000.000 litų, papildytas 200.000.000 litų iki 700.000.000 litų	632.753.887 litai, tame tarpe susietų obligacijų – už 514.959.187 litus	Vidutinės trukmės obligacijų programa, tame tarpe: su vertybinių popierių arba prekių indeksais susietų obligacijų programa
4.	2007-10-04 Nr. 2K-309	1.250.000.000 litų	354.005.070 litų, tame tarpe susietų obligacijų – už 160.334.370 litų	Vidutinės trukmės obligacijų programa, tame tarpe: su vertybinių popierių arba prekių indeksais susietų obligacijų programa

Pagal šiuos keturis Banko išleidžiamų obligacijų prospektus iš viso buvo išleista obligacijų už 1 246 138 717 litų, tame tarpe su vertybinių popierių arba prekių indeksais susietų obligacijų programų emisijų suma sudarė 934 673 317 litų, tai sudarė 75 proc. visos šių emisijų sumos.

Pagal pateiktus duomenis matyti, kad su vertybinių popierių arba prekių indeksais **susietų obligacijų** programų emisijų suma sudaro 934 673 317 litų, tuo tarpu 640 asmenų sudarytų sandorių dėl SASO įsigijimo, kai bent dalis SASO įsigijimui reikalingų lėšų buvo Banko skolintos lėšos, suma sudaro daugiau kaip 718.000.000 litų – tai reiškia, kad, skaičiuojant nuo visų išleistų SASO, **daugiau kaip 76 proc.** faktiškai išplatintų emisijų buvo įsigyta lėšomis, kurių dalis ar visos buvo paskolintos iš Banko.

Tyrimo metu nustatyta ir tai, kad klientai skolintomis lėšomis įsigijo 87 emisijų SASO. Bendra šių emisijų pagrindu išleistų SASO suma sudarė daugiau kaip 908.000.000 litų, taigi skolintomis lėšomis buvo įsigyta **daugiau kaip 79 proc.** šių 87 emisijų pagrindu Banko išplatintų SASO sumos.

Kaip yra nurodyta visuose Prospektuose, Bankas garantuoja, kad vertybinių popierių išpirkimo metu investuotojams bus išmokėta nominali investuota suma (visuose Prospektuose pateikta informacija savo esme yra analogiška). Investuotojui, įsigyjančiam SASO nuosavomis

lėšomis, suteikiama galimybė gauti su indeksu susietą gražą, tuo pačiu investicijos apdraudžiamos nuo neigiamų indekso pokyčių, garantuojant išpirkimą ne mažesne negu nominalas verte. Išlaikius obligacijas iki išpirkimo termino, garantuojamas išpirkimas ne mažesne nei nominalas verte, skaičiuojant emisijos išleidimo valiuta. Prospektuose pateikiama iš esmės analogiška informacija ir apie SASO išpirkimą – nurodyta, kad obligacijos išperkamos vienu mokėjimu, kuris lygus nominalios vertės ir priemokos sumai. Priemoka lygi nominalios vertės, Susiejimo indekso prieaugio ir Investavimo koeficiento sandaugai. Jeigu Susiejimo indekso prieaugis negatyvus, priemoka prilyginama nuliui.

Pažymėtina, kad identifikuodamas su išleidžiamais vertybiniais popieriais susijusius rizikos veiksnius, Bankas Prospektuose apibūdinamas rinkos riziką nurodo, kad leidžiamų obligacijų išpirkimo kaina yra susieta su vertybinių popierių arba prekių indeksu. Obligacijų galiojimo laikotarpiu indekso reikšmė gali stipriai svyruoti, o investuotojas prisiima riziką dėl nepalankių indekso svyravimų negauti palūkanų (priemokos), t. y. išpirkimo metu atgauti tiktai nominalią vertę, arba, netgi prarasti dalį investicijos, jeigu obligacijos buvo įsigytos už didesnę negu nominalas vertę. Prospektuose Nr. 3 ir 4 papildomai atkreipiamas klientų dėmesys, kad neprofesionaliesiems investuotojams vertinant šių obligacijų tipą patariama kreiptis pagalbos į viešosios apyvartos tarpininkus arba kitus šios srities specialistus.

Apibendrinant pasakytina, kad SASO savo esme yra sudėtinga finansinė priemonė, o pagal jai būdingą riziką priskiriama prie vidutinio rizikingumo finansinių priemonių. Tačiau vertinant SASO iš investuotojo, ketinančio įsigyti SASO *nuosavomis lėšomis ir išlaikyti visą investavimo laikotarpį*, perspektyvos, ši priemonė yra pakankamai saugi ir pagrįstai gali būti vertinama kaip jam tinkanti, kadangi eliminavus emitento riziką, investuotojas rizikuoja netekti tik investuojamos sumos palūkanų, kurias būtų galėjęs gauti, jei investuojamą sumą būtų nukreipęs į kitas jam tinkančias investicijas (pvz., terminuotąjį indėlį tam pačiam investavimo laikotarpiui).

1.2. SASO įsigijimo skolintomis lėšomis strategijos apibūdinimas. Strategija, kaip iš esmės naujas investicinis produktas

Kadangi Tyrimo objektas buvo SASO įsigijimas paties Banko skolintomis lėšomis, o pats Bankas pristatė ir aktyviai siūlė klientams investavimą į SASO skolintomis lėšomis (toliau – Strategija), būtina atskleisti Strategijos, kaip kokybiškai naujo investicinio produkto, savybes bei būdingas rizikas (Banko veiksmai aktyviai siūlant klientams naudotis Strategija plačiau aprašyti šio sprendimo 1.3 dalyje).

Skolinti pinigai sėkmingai susiklosčius investicinei situacijai padidina nuosavo kapitalo gražą, tačiau tokia strategija ženkliai padidina investicijos rizikingumą – net produktui garantuojant nominalią vertę (pvz., SASO įsigijus nuosavomis lėšomis), nesėkmės atveju reikės mokėti palūkanas už skolintą kapitalą. Įsigyjant SASO skolintomis lėšomis, būtų neteisinga teigti, kad tai yra garantuota investicija, kadangi šiuo atveju investuotojas, esant blogiausiam scenarijui, t. y. susieto indekso reikšmei nukritus žemiau pradinės indekso reikšmės, nors ir atgaus visą investuotą sumą (obligacijų nominalią vertę), tačiau patirs realius nuostolius, t. y. privalės mokėti palūkanas už pasiskolintą kapitalą. Šio nuostolio negalima prilyginti santykinai negautų terminuoto indėlio palūkanų nuostoliui, nes šiuo atveju nuostoliai yra realūs, t. y. palūkanos už paskolą tampa investuotojo įsiskolinimu Bankui. Be to, kuo didesnę sumą iš Banko pasiskolina klientas, tuo didesni jam tenka skoliniai įsipareigojimai.

Bankas, siūlydamas investuoti į SASO skolintomis lėšomis, tokiu būdu **siūlė finansinį produktą, kuris nebuvo aprašytas Prospektuose bei Galutinėse sąlygose**. Nei vienos programos baziniame prospekte, taip pat ir jų galutinėse sąlygose nebuvo ir negalėjo būti pateikiama informacija apie SASO įsigijimą skolintomis lėšomis ar supažindinama su rizika, kylančia šias priemones įsigyjant skolintomis lėšomis. Prospektai ir Galutinės sąlygos apibūdina tik SASO kaip finansinę priemonę, bet jokių būdu ne Strategiją, kurią pasirinkus sukuriamas visiškai kitoks investicinis produktas, pasižymintis specifinėmis ir SASO nebūdingomis rizikomis. Tai, kad SASO įsigijimas už Banko skolintas lėšas sukuria visiškai naują finansinį produktą,

skirtingą nuo SASO, kurių aprašymas buvo pateiktas Prospektuose, pagrindžia ir pats Bankas savo 2010-10-01 rašte Nr. 30.11-181/487 tvirtindamas, jog Obligacijų įsigijimo ir Skolinimo sutartys sudaro *vieną sandorį* – investavimo Banko skolintomis lėšomis sandorį. Be to, Banko darbuotojų mokymui skirtoje medžiagoje („Investiciniai produktai DnB NORD banke. 2006 lapkričio mėn. versija. Parengė Investicinės bankininkystės departamentas“ skaidrėje Nr. 21, Patikrinimo akto priedas Nr. 20) nurodoma, kad SASO įsigijimas už skolintas lėšas suteikia galimybę „susikurti rizikingą produktą“. Vadinasi, ir pats Bankas pripažįsta, kad SASO įsigijimas skolintomis lėšomis yra visai kitoks sandoris, nei SASO įsigijimas nuosavomis lėšomis, kuris pasižymi didesne rizika, lyginant su SASO įsigijimu nuosavomis lėšomis.

Investuotojas, įsigydamas SASO skolintomis lėšomis, privalo turėti realią galimybę objektyviai ir atsakingai įvertinti galimai prisiimtiną riziką netekti lėšų ar kito turto. Investuotojui *tampa ypač aktuali visa su tokia SASO įsigijimo strategija susijusi informacija*, kuri privalo būti pakankama, teisinga ir neklaidinanti, pateikta aiškiai ir suprantamai. Įsigyjant SASO skolintomis lėšomis, informacija negali būti pateikiama fragmentiškai ar atskiruose dokumentuose, kas savo ruožtu galėtų apsunkinti galimybę neprofesionaliajam investuotojui ją suprasti ir priimti pagrįstą investicinį sprendimą.

Apibendrinant pasakytina, kad investuojant į SASO skolintomis lėšomis, investicinė strategija tampa panaši į ypač rizikingoms turto klasėms būdingą strategiją, o Bankas, siūlydamas investuoti į SASO skolintomis lėšomis, tokiu būdu iš esmės pakeitė sąlyginai saugų finansinį produktą (SASO), kurio aprašymą pateikė Prospektuose bei Galutinėse sąlygose.

Investuotojui įsigyjant SASO skolintomis lėšomis, itin aktuali tampa būsimo prieaugio prognozė. Banko rinkodaros tikslais pateikiamas šūkis, kad „istorinė grąža 7-9 proc. per metus“ ir pan. tampa pakankamai viliojančia ir skatinančia reklama. Tačiau visoje tyrimo metu išanalizuotoje reklamoje nebuvo atkreipiamas dėmesys, kad galimą tikėtiną uždarbį ženkliai sumažina palūkanos, kurias klientas įsipareigoja sumokėti Bankui už suteiktą paskolą. Tokiu būdu ženkliai išauga investavimo rizika, nes SASO išpirkimo kaina priklauso nuo prieaugio, kadangi esminę įtaką prieaugiui daro susiejimo indekso pokytis. Vadinasi, investuotojas teigiamu investavimo rezultato gali tikėtis tik tuo atveju, jei SASO kainos prieaugis išpirkimo metu būtų didesnis nei mokėtinos viso paskolos termino palūkanos.

Komisijai atlikus teorinius skaičiavimus, kurių metu buvo siekiama nustatyti tikimybę investuotojui gauti pelną, kai investicijoms į SASO naudojamas finansinis svirtas, paaiškėjo, kad skolinto kapitalo naudojimas ženkliai mažina investuotojo tikimybę gauti pelną. Tačiau Patikrinimo metu Bankas nepateikė Komisijai įrodymų, kad investuotojams, įsigyjantiems SASO skolintomis lėšomis ir naudojant finansinį svirtą, buvo tinkamai ir pakankamai atskleista informacija dėl mažėjančios sėkmingos investavimo galimybės, net ir esant toms pačioms finansų rinkos sąlygoms.

Atkreiptinas dėmesys, kad palūkanos Bankui mokamos SASO išpirkimo metu. Išperkant SASO, net ir nepalankiausio investavimo scenarijaus atveju, investuotojui yra sumokama obligacijų nominali vertė, t. y. bendra nuosavų ir skolintų lėšų, kuriomis buvo įsigytos finansinės priemonės, suma. Grąžintos sumos užtenka tik padengti Banko suteiktą paskolą, o iš klientui priklausančių lėšų Bankas gali nuskaityti jam pagal Skolinimosi sutartį priklausančias palūkanas. Tokiu būdu investuotojas realiai netenka investuotos sumos dalies, skirtingai nuo investavimo į SASO nuosavomis lėšomis, kuomet investuotojas negauna pajamų, tačiau išsaugo visas investuotas lėšas.

Tais atvejais, kai SASO buvo įsigyjamos tik skolintomis lėšomis, **įkeičiant ne tik įsigyjamas finansines priemones (SASO), bet ir nekilnojamąjį turtą** (žemės sklypus, gyvenamuosius namus, butus ir pan.), investuotojams būdavo suteikiama 100 proc. paskola SASO įsigijimui, o finansinis svirtas naudotas individualiai – 2,5, 2,7, 3,5 ir panašus finansinis svirtas. Taikant tokią finansavimo schemą, paskolos sumos, skirtos investicijoms, multiplikuojamos kelis kartus. Nesėkmės atveju toks finansavimas žymiai padidina kliento įsiskolinimą Bankui, nes generuoja kelis kartus didesnes palūkanas, priklausomai nuo finansinio sverto (kuo didesnis finansinis svirtas, tuo didesnė paskolos suma, nuo kurios investuotojas moka Bankui palūkanas).

Tokiu būdu įsigyjant SASO, jų išpirkimo kaina termino pabaigoje turi padengti paskolos ir jos palūkanų sumą. Vadinasi, klientas gali neturėti realių nuostolių tik tokiu atveju, kai skirtumas tarp galutinės ir pradinės susiejimo indekso reikšmės yra didesnis, nei paskolos laikotarpio bendra palūkanų norma. Tai reiškia, kad finansinio svarto naudojimas sumažina sėkmingos investicijos tikimybę.

Bankas, finansuodamas SASO įsigijimą 100 proc. ir priimdamas įkeitimu nekilnojamąjį turtą, nesėkmingos investicijos atveju užsitikrina palūkanų išieškojimą iš įkeisto nekilnojamojo turto. Tokia sąlyga yra įtvirtinta ir Skolinimo sutartyse. Naudojant tokią SASO įsigijimo schemą, klientui iškyla pavojus netekti realaus turto, skirtingai nuo investavimo į SASO nuosavomis lėšomis, kuomet investuotojas negauna pajamų, tačiau išsaugo visą turėtą turtą. Bankas Komisijai pateikė duomenis apie tyrimui atrinktų 77 Banko klientų, įsigijusių SASO skolintomis lėšomis, investicijų rezultatus. Pažymėtina, kad iš pasibaigusių (išpirktų) investicijų nė viena nebuvo sėkminga – nors dalis SASO ir buvo išpirkta su tam tikra priemoka, tačiau šios priemokos nepakako palūkanoms už suteiktas paskolas padengti, todėl realiai investuotojai patyrė nuostolį. Investicijos į SASO skolintomis lėšomis nepateisino investuotojų lūkesčių, visi tyrimui atrinkti 77 Banko klientai turėjo mokėti Bankui palūkanas pagal Skolinimosi sutarties sąlygas iš nuosavų lėšų arba palūkanų išieškojimas gali būti nukreiptas į įkeistą nekilnojamąjį turtą.

Atkreiptinas dėmesys, kad investuojant į SASO skolintomis lėšomis, investavimo strategija tampa panaši į rizikingoms turto klasėms būdingą strategiją: atsižvelgiant į Komisijos surašytame Patikrinimo akte pateiktą strategijos analizę ir rizikingumo vertinimą, Banko siūlyta investavimo strategija reiškia, kad iš esmės Bankas neprofesionaliajam klientui suteikė paskolą opciono pozicijai atidaryti, t. y. Bankas suteikė paskolą bene apskritai rizikingiausio įmanomo investicinio instrumento pirkimui. Opcionas yra išvestinė finansinė priemonė, kurios turėtojas įgyja teisę pirkti (*call* opcionas) arba parduoti (*put* opcionas) sutartą turtą antrajai sandorio šaliai sutarta kaina per tam tikrą periodą arba konkrečią dieną ateityje. Opcionai suteikia ir daug didesnę perkamąją galią – tokiu būdu išsprendžiama investuotojo laisvų lėšų trūkumo problema. Investuotojas, sumokėjęs nedidelį papildomą mokesį (opciono premiją), apriboja galimus nuostolius, neribodamas galimo didžiulio pelno. Tačiau opcionai gali atnešti ne tik didelius pelnus, bet ir didelius nuostolius – netekti visos investuotos sumos, o jei investuojama skolintomis lėšomis – lieka pareiga grąžinti suteiktą paskolą ir išmokėti paskolos palūkanas. Didesnė rizika atsiranda dėl to, kad, skirtingai nuo akcijų pirkimo, investuotojas turi numatyti ne tik susieto turto vertės judėjimo kryptį, bet ir pokyčio dydį bei tikslų laikotarpį. Prisideda dar ir komisiniai mokesčiai, kas taip pat mažina investuotojo tikimybę gauti pelno. Opcionai priskiriami prie sudėtingų, aukštos rizikos lygio finansinių priemonių (minėtos Komisijos Gairės), o prekyba opcionais – prie atsakingų verslo rūšių. Paprastai opcionus savarankiškai įsigyja tik profesionalūs investuotojai, o neprofesionalieji investuotojai įprastai juos gali įsigyti tik specifiniu būdu – t.y. rinkos profesionalui teikiant tokių klientų finansinių priemonių portfelio valdymo paslaugą, kai į finansinių priemonių portfelių sudėtį opcionai įtraukiami rizikos valdymui. Atkreiptinas dėmesys, jog tokiu atveju sprendimą dėl šios priemonės įtraukimo į kliento portfelį priima licencijuoti finansinių priemonių portfelių valdytojai, o ne patys klientai.

1.3. Banko veiksmai siūlant ir platinant Strategiją

Tiriamuoju laikotarpiu Bankas savo klientams aktyviai siūlė investuoti į SASO, jų įsigijimą finansuojant iš Banko pasiskolintomis lėšomis.

Kaip jau minėta, visi klientai, skolintomis lėšomis įsigiję Banko išleistas SASO, su Banku sudarė:

- *Obligacijų pasirašymo sutartis*, pagal kurias Banko klientai įsigijo įvairių Banko išleistų SASO;
- *Skolinimo obligacijų apmokėjimui sutartis*, pagal kurias Bankas klientams suteikė tikslines paskolas SASO įsigijimui finansuoti, o Klientai, savo ruožtu, Bankui įkeitė įvairų jiems

nuosavybės teise priklausantį turtą (pačias įsigyjamas SASO, nekilnojamąjį turtą) paskolos grąžinimo ir galimiems palūkanų mokėjimams užtikrinti.

Kaip nurodyta šio Sprendimo 1.2 dalyje, investuojant skolintomis lėšomis Bankas siūlė skirtingus paskolos suteikimo scenarijus – klientai, įsigydamai SASO, vienais atvejais įkeisdavo tik įsigyjamas SASO, kitais atvejais – ir SASO, ir nekilnojamąjį turtą (žemės sklypus, namus, butus, sodybas ir pan.). Tais atvejais, kai SASO buvo įsigyjamos naudojant dalį nuosavų ir dalį skolintų lėšų, o būsimų kliento įsipareigojimų įvykdymo užtikrinimui būdavo įkeičiamos įsigyjamos finansinės priemonės, investuotojams būdavo suteikiama Banko paskola, svyruojanti nuo 50 proc. iki 87,55 proc. įsigyjamų obligacijų vertės. Tai reiškia, kad iš Banko gaunama paskola sudarydavo iki 4 ir daugiau kartų didesnę sumą nei investuotojo nuosavos lėšos. Tokiu būdu investuotojas įsigydavo SASO, naudodamasis 2-5 kartus didesniu finansiniu svertu, t.y. investuodamas dalį nuosavų lėšų, galėdavo įsigyti SASO už 2-5 kartus didesnę sumą.

Paskolą SASO įsigijimui finansuoti Bankas suteikdavo už Skolinimosi sutartyje numatytas palūkanas. Palūkanų dydis siekdavo nuo 4 iki 7,8 proc. metinių palūkanų, skaičiuojant nuo suteiktos paskolos sumos. Kadangi paskolos sutartys būdavo sudaromos visam obligacijų galiojimo terminui, palūkanos Bankui būdavo mokamos kartu su obligacijų išpirkimu, tokiu būdu klientas įsipareigodavo sumokėti Bankui iš viso apie 12-24 proc. palūkanų už visą paskolos laikotarpį.

2. Tyrimo metu nustatyti Banko padaryti pažeidimai

Šioje sprendimo dalyje aprašomi pažeidimo protokole užfiksuoti Bankui inkriminuojami pažeidimai, išdėstomi Banko pateikti paaiškinimai ir Komisijos nuomonė dėl jų (paaiškinimų įvertinimas) bei galutinis Banko veiksmų kvalifikavimas.

Tiriamuoju laikotarpiu (2005-2010 m.) vyko investicinių paslaugų teikimą reglamentuojančių teisės aktų kaita: iki 2007 m. vasario 7 d. galiojęs Vertybinių popierių rinkos įstatymas neteko galios, kai 2007 m. vasario 8 d. įsigaliojo Finansinių priemonių rinkų įstatymas, į nacionalinę teisę perkeliantis 2004 m. balandžio 21 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą 2004/39/EB dėl finansinių priemonių rinkų (toliau – **MiFID**)², kurio 99 str. 1 d. nustatyta, kad šio įstatymo nuostatos, nustatančios naujus reikalavimus investicines paslaugas teikiantiems asmenims ir (arba) reguliuojamoms rinkoms ir jų operatoriams, kurie nebuvo nustatyti iki šio įstatymo įsigaliojimo galiojusiame Lietuvos Respublikos vertybinių popierių rinkos įstatyme, taikomos nuo 2007 m. lapkričio 1 d. Taigi laikotarpiu nuo 2007 m. vasario 8 d. iki 2007 m. lapkričio 1 d. buvo nustatytas pereinamasis laikotarpis tarpininkams ir kitiems rinkos dalyviams tinkamai pasirengti naujam teisiniam reguliavimui, kurio vienas iš tikslų – dar didesnė investuotojų apsauga ir detalesnis tarpininkų veiklai keliamų reikalavimų nustatymas.

Kadangi į Tyrimo akiratį patekę Banko veiksmai buvo atlikti tiek iki pilno FPRĮ įsigaliojimo, tiek ir po jo, itin svarbus tampa tarpininkams keliamų reikalavimų atskyrimas – pagal galiojusį teisinį reguliavimą iki 2007-11-01 (t. y. iki MiFID režimo pilno įsigaliojimo) ir po 2007-11-01 (t. y. pilnai įsigaliojus MiFID režimui). Atsižvelgiant į tai ir vertinant kiekvieną iš Bankui inkriminuojamų pažeidimų, aptariamas abiem laikotarpiais galiojęs teisinis reguliavimas ir Bankui atitinkamai kilusios pareigos, aprašomi nustatyti Banko veiksmai, motyvuotai pasisakoma dėl Banko pateiktų paaiškinimų ir pateikiamas iš to kylantis galutinis Banko veiksmų kvalifikavimas.

Atlikus Banko veiksmų tyrimą, 2011 m. birželio 3 d. Bankui buvo surašytas pažeidimo protokolas Nr. 12K-8, kuris 2011 m. liepos 18 d. buvo papildytas surašant pažeidimo protokolą Nr. 12K-10 (toliau – Pažeidimo protokolas). Jame užfiksuoti šie Banko padaryti pažeidimai:

2.1. Pažeidimai, susiję su Strategijos aktyviu siūlymu klientams

² OL L 145, 2004 4 30, p. 1–44

2.1.1. Bankas nesiekė įsitikinti, kad platinamas investicinis produktas (Strategija) yra tinkamas klientams, bet rekomendavo klientams Strategiją, neturėdamas teisės to daryti. teisės

Teisinis reguliavimas iki MiFID taikymo visa apimtimi:

Iki 2007 m. lapkričio 1 d. galiojusio Vertybinių popierių rinkų įstatymo (Žin., 2001, Nr. 112-4074, su vėlesniais pakeitimais ir papildymais, toliau – VPRĮ) 24 str. 3 d. nustatė, kad vykdydami veiklą, **tarpininkai privalo sąžiningai veikti klientų ir rinkos patikimumo interesais (1 p.), veikti rūpestingai, su reikiamu profesionalumu ir atsargumu (2 p.), turėti ir naudoti veiklai reikalingas priemones ir procedūras (3 p.), siekti gauti iš kliento informaciją apie jo finansinę būklę, investavimo patirtį ir tikslus, kurių jis siekia naudodamasis investicinėmis paslaugomis (4 p.)**. Tarpininkas, laikydamasis šių veiklos reikalavimų, kartu privalo atsižvelgti į tai, ar klientas yra profesionalus investuotojas (VPRĮ 24 str. 4 d.).

Pažymėtina, kad VPRĮ įtvirtinti reikalavimai tarpininkų (t. y. investicines paslaugas teikiančių įmonių) veiklai nustatyti atsižvelgiant į 1993 m. gegužės 10 d. Tarybos direktyvos 93/22/EEB dėl investicinių paslaugų vertybinių popierių srityje³ (toliau – **ISD direktyva**), kurios nuostatas į Lietuvos Respublikos nacionalinę teisę perkėlė VPRĮ, 11 straipsnio 1 dalyje nustatytus reikalavimus.

VPRĮ nuostatas įgyvendinančios 2000 m. rugsėjo 14 d. Komisijos nutarimu Nr. 19 patvirtintos Klientų pavedimų priėmimo ir vykdymo taisyklės (Žin., 2000, Nr. 80-2439, su vėlesniais pakeitimais ir papildymais) nustato, kad finansų maklerio įmonė, sudarydama su klientu sutartį ir šios sutarties pagrindu teikdama paslaugas, **privalo atsižvelgti į duomenis, surinktus apie klientą, ir įspėti jį apie Vertybinių popierių komisijoje neregistruotų vertybinių popierių įsigijimo, jų apskaitos ir nuosavybės teisių įgyvendinimo ypatumus ir riziką, taip pat apie kiekvieną kitą padidėjusią riziką ar ypatumus, paprastai nebūdingus anksčiau teiktoms paslaugoms, sandoriams ar vertybiniais popieriams**. Tarpininkas, vykdydamas šias pareigas, privalo atsižvelgti į tai, ar klientas yra profesionalus investuotojas (Klientų pavedimų priėmimo ir vykdymo taisyklių 3 p. redakcija, galiojusi nuo 2002-05-24 iki 2007-11-01 – Žin., 2002, Nr. 52-2026). Be to, finansų maklerio įmonė **privalo kaupti informaciją apie kliento finansinę būklę, investavimo patirtį ir tikslus, kurių jis siekia naudodamasis investicinėmis paslaugomis** (Klientų pavedimų priėmimo ir vykdymo taisyklių 4 p. redakcija, galiojusi nuo 2002-05-24 iki 2007-11-01 – Žin., 2002, Nr. 52-2026).

Vadovaujantis Finansų maklerių licencijų išdavimo ir panaikinimo taisyklių, patvirtintų 2002 m. vasario 15 d. Komisijos nutarimu Nr. 7 (Žin., 2002, Nr. 31-1193, su vėlesniais pakeitimais ir papildymais) 4 p., tokios operacijos kaip **siūlymas pirkti ar kitaip perleisti vertybinius popierius** vertybinių popierių viešosios apyvartos tarpininko ar kliento sąskaita, taip pat **konsultavimas investavimo į vertybinius popierius klausimais** yra laikomos maklerių operacijomis, kurias tarpininko vardu gali teikti tik finansų maklerio licenciją turintys asmenys. Vadovaujantis VPRĮ 28 str. 2 d., asmuo, pretenduojantis gauti maklerio licenciją, turi išlaikyti Vertybinių popierių komisijos organizuojamus egzaminus ar pateikti Komisijai jos pripažintą kvalifikaciją patvirtinantį dokumentą. Vertybinių popierių komisija turi teisę nustatyti pretendentams išsimokslinimo ir profesinius reikalavimus. Maklerio licencija negali būti išduodama asmeniui, kuris nėra nepriekaištingos reputacijos.

Teisinis reguliavimas po MiFID taikymo visa apimtimi:

³ OL L 141, 1993 6 11, p. 27-46

2007 m. vasario 8 d. įsigaliojęs FPRĮ, kurio nuostatos pilna apimtimi taikomos nuo 2011 m. lapkričio 1 d., nustatė, kad finansų maklerio įmonė, teikdama klientui investicines paslaugas ir (arba) papildomas paslaugas, **turi sąžiningai, teisingai ir profesionaliai veikti geriausiomis klientui sąlygomis ir jo interesais**, laikydamosi šiame straipsnyje nustatytų reikalavimų (FPRĮ 22 str. 1 d.). Vadovaujantis to paties straipsnio 5 dalimi, finansų maklerio įmonė, **prieš pradėdama teikti klientui investicines paslaugas, kurios apima investavimo rekomendacijų teikimą** ir (arba) finansinių priemonių portfelio valdymą, privalo surinkti informaciją apie kliento ar potencialaus kliento:

1) **žinias ir patirtį** investavimo srityje, susijusias su konkrečiomis investicinėmis paslaugomis ar finansinėmis priemonėmis;

2) **finansinę padėtį**;

3) **tikslus**, kurių jis siekia naudodamasis investicinėmis paslaugomis.

Finansų maklerio įmonė, surinkusi ir įvertinusi nurodytą informaciją, **turi rekomenduoti klientui ar potencialiam klientui konkrečias investicines paslaugas ir finansines priemones, kurios geriausiai atitiktų kliento interesus** (FPRĮ 22 str. 6 d.).

Jei finansų maklerio įmonė, teikdama aukščiau minėtas investicines paslaugas, nesurenka FPRĮ 22 str. 5 d. nustatytos informacijos, **ji neturi teisės klientui ar potencialiam klientui teikti aptariamų investicinių paslaugų ar rekomenduoti finansinių priemonių** (Vertybinių popierių komisijos 2007 m. gegužės 31 d. nutarimu Nr. 1K-22 patvirtintų Investicinių paslaugų teikimo ir klientų pavedimų priėmimo ir vykdymo taisyklių 53 p.).

FPRĮ 22 str. 7 d. taip pat nustato, kad finansų maklerio įmonė, prieš pradėdama teikti investicines paslaugas, kitas nei nurodytos šio straipsnio 5 ir 10 dalyse (pvz., prieš teikdama klientų pavedimų priėmimo ir vykdymo paslaugą, prieš platindama finansines priemones – *Komisijos past.*), **turi pasiūlyti klientui ar potencialiam klientui pateikti informaciją apie jo žinias ir patirtį investavimo srityje**, susijusias su konkrečiomis investicinėmis paslaugomis ar finansinėmis priemonėmis, kurias siūlo finansų maklerio įmonė arba dėl kurių kreipiasi pats klientas ar potencialus klientas. Atsižvelgdama į gautą informaciją, **finansų maklerio įmonė turi įvertinti, ar konkrečios investicinės paslaugos ir finansinės priemonės yra tinkamos klientui**. Jei finansų maklerio įmonė, įvertinusi nurodytą informaciją, nustato, kad investicinė paslauga ar finansinė priemonė konkrečiam klientui ar potencialiam klientui nėra tinkama, **ji privalo klientą ar potencialų klientą apie tai įspėti**. Įspėjimas gali būti pateikiamas ir standartizuota forma (FPRĮ 22 str. 8 d.). Jei klientas ar potencialus klientas atsisako suteikti nurodytą informaciją arba pateikia nepakankamai informacijos apie savo žinias ir patirtį investavimo srityje, finansų maklerio įmonė privalo įspėti klientą ar potencialų klientą, kad kliento atsisakymas pateikti reikalingą informaciją arba ne visos reikalingos informacijos pateikimas neleidžia finansų maklerio įmonei nustatyti, ar konkrečios investicinės paslaugos ir finansinės priemonės yra tinkamos klientui. Toks įspėjimas gali būti pateikiamas ir standartizuota forma (FPRĮ 22 str. 9 d.).

Pažymėtina, kad FPRĮ 22 str. nustatyti reikalavimai licencijuotoms kredito įstaigoms taikomi *mutatis mutandis*. (FPRĮ 22 str. 14 d.).

Nustatytos faktinės aplinkybės:

Bankas, siekdamas išplatinti Banko leidžiamas SASO, naudojosi įvairiomis informacijos sklaidos priemonėmis: Banko tinklalapiu; platindamas SASO skirtus lankstinukus Banko skyriuose; radijo reklama; organizuodamas pristatymus atskiroms potencialių investuotojų grupėms ir pan.

Tyrimo metu buvo išanalizuoti Banko tinklalapyje skelbiamos naujausios informacijos apie siūlomas SASO pavyzdžiai (toliau – **Informacija**). Visais atvejais potencialių investuotojų dėmesys atkreipiamas raginimais „Gaukite didesnes palūkanas“, „Gaukite dvigubai didesnes palūkanas“, „Padidinkite savo santaupas“ ir pan. Šalia aprašomos galimos naudos pasakoma, kad indeksams nukritus, investuota suma bus išmokėta. Dalyje Informacijos nurodomas tikėtinas

metinis pelningumas (pvz.: 2007-05-15 – 2007-06-15 platintos emisijos tikėtinas metinis pelningumas 6-9 proc.; 2007-10-01 – 2007-10-30 platintos emisijos tikėtina grąža iki 13 proc. per metus) ar tikėtinas pelnas per laikotarpį (pvz. 2007-08-20 – 2007-09-20 platintos emisijos tikėtinas pelnas per 18 mėnesių iki 29 proc.). Tokiu būdu investuotojams sukuriamas sėkmingos, saugios ir patikimos investicijos išpūdis.

Tyrimo metu Bankas pateikė Banko klientams siųstų laiškų pavyzdžius: 2007 m. – „Uždirbkite iš nekilnojamojo turto“ (2007-08-20 – 2007-09-20 platinamos emisijos tikėtina grąža iki 16 proc. per metus); „Gaukite didesnes palūkanas“ (2007-12-20 – 2008-01-24 platinama emisija) (Patikrinimo akto 5 psl.). Laiškuose nurodoma sąsaja su indeksais, investavimo koeficientas, aprašomos išpirkimo sąlygos ir garantuojama apsauga nuo nuvertėjimo ar net akcentuojama tikėtina grąža. Tokiu būdu klientams, gavusiems tokius laiškus, kyla teisėti saugios investicijos lūkesčiai.

Pažymėtina ir tai, kad bendroji rinkodarinė informacija buvo orientuota ne į finansų rinkos profesionalus, bet į eilinius piliečius, kuriems teikiama informacija suteikė pagrindo tikėtis, kad jie gali tapti sėkmingais investuotojais. Informacijoje jaučiamas didelis entuziazmas dėl būsimo pelno – tai ypač sustiprina nuorodos į sėkmingus praeities rezultatus („Istorinė grąža 7-9 proc. per metus“ – Su augančiomis Azijos rinkomis susietos obligacijos, platintos 2007 m. gegužės 15 – birželio 15 dienomis) bei trečiųjų asmenų rekomendacijas („88 proc. bankų rekomenduoja pirkti arba laikyti su šiomis obligacijomis susietas akcijas“ – Trumpalaikės su akcijomis susietos obligacijos, platintos 2007 m. balandžio 2 – gegužės 2 dienomis). Priešingoms tendencijoms arba galimybėms palikta mažai vietos – garantija, kad nebus prarastos investuotos lėšos ir perspėjimas, kad istorinė grąža negarantuoja panašaus pelningumo ateityje – yra pateikiami pastaboje mažesnėmis raidėmis. Tokiu būdu informacijoje akcentuojama produkto nauda, sumenkinant galimą riziką.

Pažymėtina, kad visuose pirmiau aptartuose dokumentuose nėra informacijos apie galimybę įsigyti SASO skolintomis lėšomis. Tokiu būdu galima daryti išvadą, kad nurodytomis reklamos priemonėmis Bankas potencialiesiems investuotojams reklamavo tik vieną SASO įsigijimo būdą – įsigyti finansines priemones nuosavomis lėšomis.

Be šių informacijos – reklamos šaltinių, Bankas atskiroms potencialių investuotojų grupėms organizavo susitikimus, kurių metu taip pat buvo pristatoma galimybė investuoti į SASO. Bankas ir Banko klientai tyrimui pateikė keletą tokių susitikimų metu naudotos vaizdinės/dalomosios medžiagos pavyzdžių: „Investavimas DnB NORD banke – 2007 birželis“, „Investavimas esant nestabiliai situacijai rinkose – 2007 liepa“, „Investavimas DnB NORD banke – 2007 rugsėjis“. Visuose pristatomosios vaizdinės medžiagos pavyzdžiuose investavimas į SASO pristatomas kaip saugi (blogiausiu atveju investuotojas nieko nepraranda) ir investuotojui naudinga investicija. Pateiktoje 2007 birželio ir 2007 liepos **rinkodarinėje medžiagoje nėra aprašytos galimybės ir rizikos įsigyjant SASO skolintomis lėšomis**. Tokiu būdu galima teigti, kad aukščiau aptartomis rinkodarinėmis priemonėmis potencialūs investuotojai buvo supažindinami tik su SASO įsigyjant nuosavomis lėšomis galimybėmis. Tačiau Bankui kitais kanalais siūlant *iki 2007 m. rugsėjo mėn. daugiau kaip 200 investuotojų įsigijo SASO skolintomis lėšomis, įkeitę įsigyjamas finansines priemones bei nekilnojamąjį turtą*. Bankas nepateikė įrodymų, kad šiuo laikotarpiu įsigyjant SASO skolintomis lėšomis, investuotojai buvo įspėjami apie galimybę patirti nuostolius, t. y. kad paskolos palūkanos gali sudaryti sumą, artimą ar net lygią įkeistam turtui.

2007 rugsėjo vaizdinėje medžiagoje Bankas pristatė 3 investavimo strategijas: investavimą savo lėšomis, investavimą savo lėšomis ir skolintomis lėšomis, investavimą skolintomis lėšomis įkeičiant nekilnojamąjį turtą. Investuojant savomis lėšomis, Bankas yra pasiruošęs suteikti iki 4 kartų didesnę paskolą (neatsižvelgiant į kliento pajamas ar jau turimus įsipareigojimus), tuo pačiu padidinant investuojamą sumą iki 5 kartų. Rinkodarinėje medžiagoje aiškiai parodomas investuotojui tenkančios naudos skirtumas, t. y. pelno skirtumas investuojant savomis ir skolintomis lėšomis. Toliau šioje rinkodarinėje medžiagoje aiškinamas paskolos (neatsižvelgiant į kliento pajamas ar jau turimus įsipareigojimus) įkeičiant nekilnojamąjį turtą

mechanizmas ir parodoma investavimo skolintomis lėšomis įkeičiant nekilnojamąjį turtą nauda. Pažymėtina, kad šioje rinkodarinėje medžiagoje atskleidžiamas ir galimas investuotojo nuostolis (rizika), investuojant nuosavomis lėšomis, nuosavomis lėšomis su iki 4 kartų suteikta didesne paskola, skolintomis lėšomis įkeičiant nekilnojamąjį turtą.

Tai, kad Bankas klientams aktyviai siūlė įsigyti SASO skolintomis lėšomis ir kad tokios investavimo strategijos pasirinkimas buvo ne pačių klientų iniciatyva, patvirtina 2007 m. rugsėjo mėnesio DnB NORD būstas leidinyje *Nekilnojamojo turto gidas* Nr. 6 spausdintas reklaminis straipsnis „**Dar vienas būdas įdarbinti nekilnojamąjį turtą**“, kurio dalyje „Uždarbiaujantis nekilnojamojo turto vertinimą“ teigiama, kad „<...> Norintys gauti lėšų investavimui turi pateikti tik nekilnojamojo turto vertinimą. **Bankas iškart, net nesidomėjęs apie kliento gaunamas pajamas ir neatsižvelgdamas į jau turimus įsipareigojimus bankui, gali suteikti paskolą, kuri gali būti iki 3,5 karto didesnė nei turto vertė** <...>“. Kitoje šio straipsnio dalyje „Saugi ir pelninga investicija“ kalbama apie tai, kad <...> *Su akcijomis susietos obligacijos patrauklios tuo, kad tai saugus ir tuo pačiu gana didelę grąžą galintis uždirbti produktas. Net jei akcijų kainos kristų, investuota suma neprarandama ir pasibaigus investavimo periodui, bus išmokėta. „Tokių atveju klientas praranda tik palūkanas, kurios susikaupę per investuotą laikotarpį nuo išduotos investavimui skirtos skolintos sumos“, - kalbėjo T. R. <...> pasibaigus laikotarpiui bankui turi būti grąžinama investuota suma ir palūkanos, turtą įkeitusiam klientui lieka – uždarbis iš investicijų. Jei obligacijų pelningumas buvo nulinis ar mažesnis nei palūkanos, klientas turi savo lėšomis padengti palūkanas.<...> Tačiau, T. R. teigimu, **įsivaizduoti situaciją, kad obligacijos nieko neuždirbtų gana sunku. Juolab, kad šiandien klientai gali įsigyti ir obligacijų su aktyviai valdomu indeksu krepšeliu, kurios leidžia uždirbti tiek rinkoms kylant, tiek joms krentant**“.*

Šiame straipsnyje investavimas į SASO įkeičiant nekilnojamąjį turtą pateikiamas kaip sėkminga ir saugi investicija. Tokį įspūdį dar labiau sustiprina Banko privačios bankininkystės skyriaus vadovo T. R. tvirtinimas, kad, suteikiant paskolą, nebus vertinamos kliento pajamos ir turimi įsipareigojimai Bankui. Šiame straipsnyje aiškiai ignoruojama ir net atmetama galima tokios investicijos rizika, nepateikiami skaičiavimai kokio dydžio palūkanas praranda klientas. O vien teiginys, jog SASO „leidžia uždirbti tiek rinkoms kylant, tiek krentant“ neprofesionaliajam investuotojui sukuria besąlygiškai saugios investicijos įspūdį, neatsižvelgiant į tai, kokia situacija besusklostytų akcijų rinkose – Banko pateikiama informacija ir klientų akyse kuriamas įspūdis eliminuoja bet kokią nesėkmingos investicijos galimybę.

Pažymėtina, kad Banko ir jo privačios bankininkystės skyriaus vadovo teiginiai minėtame DnB NORD būstas leidinyje atitinka apklaustųjų Banko klientų parodymus:

– S. L.: „M. pasiūlė „įdarbinti“ mano nekilnojamąjį turtą ir uždirbti. Rodė mėlyną lankstinuką. Paaiškino, kad jų produktas labai geras. Garantuoti uždirbsiu iš to. <...> Pasakė, kad bet kokiu atveju uždirbsiu iš šios investicijos. <...> M. pasakė, kad jokios rizikos nėra. Kai bus išpirktos obligacijos, mano paskola bus grąžinta“;

– J. V. L.: „N. Vilnios Filialo <...> vadovė R. paskambino man ir pasiūlė (past. - Strategiją), klausdama, ką aš darau su žeme, ar esu įkeitęs. <...> paaiškino, kad tai pelningas reikalas. Mane pakvietė atvykti, davė pavyzdžius, kaip galim padaryti įkeitimą ir parodė skaičiavimus, ką galiu uždirbti“;

– A. L.: „T. R. pakvietė į susitikimą Banke <...> pristatė „aktyviai valdomą pasaulį“, kad tai visiškai naujas produktas ir visais atvejais uždirbsim ir krentant, ir kylant akcijų kursams. <...> Teiravausi ir apie paskolos palūkanas, bet man buvo paaiškinta, kad palūkanų mokėti nereiks, o jas padengs iš SASO pelno“.

– V. R.: „Banko darbuotojas L. M. paskambino telefonu ir pasiūlė įsigyti SASO. <...> L.M. pasiūlė įkeisti nekilnojamąjį turtą ir gauti paskolą. <...> L. M. pasiūlė investuoti skolintomis lėšomis. <...> L. M. sakė, kad uždirbsiu bet koku atveju“.

– J. Š.: „<...> Banko darbuotoja A. K. plačiai paaiškino, kad rytų rinka perspektyvi, kad galimas pelningumas nuo 13 iki 16 %. <...> ji pasiūlė įkeisti kokį nekilnojamąjį turtą, gauti kreditą ir įsigyti SASO. <...> beveik nėra tikimybės, kad nieko neuždirbsiu“.

– T. M.: „Aš norėjau įsigyti fondų vienetų. M. pasiūlė įsigyti SASO, nes tai patikimas produktas, kaip obligacijos, kur nieko neprarandi. <...> Bankas pasiūlė (past. V. M.) investuoti į SASO skolintomis lėšomis, įkeičiant nekilnojamą turtą. <...> Menka rizika, kad galiu patirti nuostolių. Didelė tikimybė, jog uždirbsiu“.

– Buvęs Banko darbuotojas L. M.: „<...> Buvo liepta pardavinėti SASO, kaip alternatyvą terminuotiems indėliams. <...> Iš Banko pusės kildavo pasiūlymas investuoti į SASO. Bankas siūlydavo investuoti į SASO skolintomis lėšomis. Bankas pasiūlydavo panaudoti finansinį svertą skolintomis lėšomis įsigyjant SASO“. <...> Sakydavau, kad yra toks produktas (SASO), kuris yra pelningesnis negu indėliai, kaip nurodyta skrajutėse.“

Pažymėtina, kad net ir tie klientai, kurie suprato, kad teoriškai reikės Bankui mokėti palūkanas blogiausio scenarijaus atveju, patikėjo Banko įžvalgomis, nuomone ir teiginiais, jog net „įsivaizduoti situaciją, kad obligacijos nieko neuždirbs, gana sunku“. Todėl dauguma Banko klientų patikėjo Banko įžvalgomis ir ryžosi investuoti į SASO skolintomis lėšomis Bankui įkeičiant savo turtą ar rizikuojant kitomis gaunamomis pajamomis ar net turimu turtu.

2008 m. kovo 26 d. dienraštyje „Vakarų ekspresas“ straipsnyje „Neperparduotas nekilnojamasis turtas gali uždirbti“ cituojamas Banko Kapitalo rinkų skyriaus vadovas M. T., teigiantis, kad žmonės mielai naudojasi galimybe „įdarbinti“ nekilnojamąjį turtą jį įkeičiant ir, gavus Banko paskolą iki 3 kartų didesnę nei turto vertę, gautas lėšas investuoti į SASO. Šiame straipsnyje M. T. užsimena, kad „rizika yra tik palūkanos“, tačiau taip pat patvirtina, kad „perkant su akcijomis susietas obligacijas garantuojama, kad žmogus nepraras investuotų lėšų“. Apie galimą uždarbį straipsnyje teigiama, kad „paėmus triskart didesnę nei turto vertę paskolą ir investavus į su akcijomis susietas obligacijas, kur metinė grąža yra 8-9 proc., per trejus metus galima uždirbti tokią sumą, kokia yra turto vertė“. Tokiu būdu aiškiai akcentuojama investicijos nauda ir sudaromas saugios, užtikrintos investicijos įspūdis.

Apibendrinant pirmiau išdėstyta, galima konstatuoti, kad Bankas, siekdamas išplatinti savo leidžiamas SASO vykdė plačią ir agresyvią informacijos teikimo/reklamos politiką, pasinaudodamas laisvai prieinamu viešu masinės informacijos priemonių tinklu. Tokiu būdu informacija apie Banko leidžiamas SASO kaip saugias ir patikimas investicijas pasiekdavo platų potencialiųjų investuotojų sluoksnį, o kai kuriems potencialiesiems investuotojams – Banko klientams – ši informacija būdavo pateikiama net keliais būdais. Plačiai skleidžiama bendroji rinkodarinė informacija buvo orientuota į eilinius piliečius, kuriems teikiamos informacijos turinys suteikė pagrindo tikėtis, kad jie gali tapti sėkmingais investuotojais, t.y. tokia informacija buvo nukreipta įtakoti eilinių piliečių ekonominį elgesį. Nors ir nėra garantuojamas, tačiau informacijoje jaučiamas entuziazmas dėl būsimo pelno. Priešingos tendencijos arba galimybės tik trumpai paminimos, nesuteikiant joms tokio paties svorio, kaip ir teigiamai informacijai. Nėra aiškiai, suprantamai ir lygiaverčiai pateikiama informacija apie riziką, kuri atsiranda naudojantis būtent tokia SASO įsigijimo strategija, nekalbant jau apie šios rizikos didėjimo tendencijų ir priklausomybės nuo paskolos dydžio ar jos palūkanų aptarimą. Apie investavimą skolintomis lėšomis užsimenama tik epizodiškai, nors tuo tarpu didelė dalis investuotojų Bankui pasiūlius SASO, reklamuojamą kaip nuosavomis lėšomis įsigyjamą produktą, jį įsigijo skolintomis lėšomis, kas iš esmės pakeitė SASO pelno ir nuostolių galimybes.

Banko pateikti paaiškinimai, jų įvertinimas ir Banko veiksmų kvalifikavimas:

Bankas pateiktuose paaiškinimuose nurodė, kad nesutinka su Protokole padaryta išvada, kad „Bankas aktyviai klientams siūlė įsigyti SASO skolintomis lėšomis“, kartu akcentuodamas, kad skolinimosi SASO įsigijimui galimybės – priešingai nei SASO įsigijimo nuosavomis lėšomis galimybės – buvo pristatomos tik ribotam asmenų ratui individualių susitikimų su Banko darbuotojais ar specialių banko rengtų pristatymų metu. Šis Banko argumentas vertintinas kritiškai.

Tyrimo metu nustatyta, kad SASO skolintomis lėšomis įsigijo 640 klientų, o tai, kad Bankas pats organizavo ir vykdė susitikimus ir pristatymus investuotojams, yra ne kas kita kaip **aktyvus** Strategijos siūlymas; pagaliau ir pats Bankas bylos nagrinėjimo metu pripažino, kad Strategija, kaip rizikingas produktas, buvo siūlomas riziką galintiems prisiimti klientams – tai įrodo, jog Strategija buvo pristatoma selektyviai atrinktiems Banko esamiems klientams ar potencialiems investuotojams – o tai ne kas kita, kaip investavimo Strategijos parinkimas asmenims, kuriems, Banko nuomone, ji geriausiai tinka, t. y. Banko veikla siūlant Strategiją atitiko požymius veiksmų, atliekamų teikiant **investavimo rekomendacijas** klientams.

Banko paaiškinimai, neva Bankas, iki 2007-11-01 (t.y. iki pilno MiFID taikymo) platinamas Strategiją, veikė tik kaip emitentas, platinantis savo paties išleistų vertybinių popierių emisiją, ir investicinių paslaugų neteikė, yra nepagrįsti. Viena vertus, vien tai, kad Bankas, platinamas savo paties išleistas obligacijas, veikia kaip emitentas, niekaip neįtakoja ir negali įtakoti Banko, kaip investicines paslaugas teikiančio tarpininko, statuso. Dar daugiau, klientai, atvykdami į Banką ar dalyvaudami Banko rengtuose pristatymuose, domėjosi būtent investavimo galimybėmis, pristatymų metu buvo pristatomi būtent investavimo produktai. Pažymėtina, kad Strategija nėra ir negali būti vertinama kaip vertybinių popierių emitento leidžiamas produktas – tai yra tikrų tikriausias investicinis produktas (beje, kaip jau minėta, pasižymintis sudėtingumu ir aukšta rizika), kurio esmė jau yra aprašyta šio Sprendimo 1.2 – 1.3 dalyse. Ir galiausiai, jei būtų priimti Banko dėstomi argumentai, kad platinant Strategiją, investicinių paslaugų teikimą reglamentuojantys teisės aktai nėra taikomi, susiklostytų paradoksali situacija, kada Bankui platinant kitų emitentų išleistus mažiau rizikingus investavimo produktus, klientai naudotųsi visomis įstatyme numatytomis klientų apsaugos priemonėmis, o platinant rizikingą paties Banko išleistą produktą – tokios priemonės jiems būtų neprieinamos. Toks tarpininko veikimo modelis ne tik prieštarautų įstatymų leidėjo tikslams, bet ir vestų prie teisinio absurdo.

Bankas nurodo, kad galimybė įsigyti Strategiją apskritai nebuvo reklamuojama per visuomenės informavimo priemones, Protokole nurodomas leidinys “Nekilnojamojo turto gidas” yra vidinis Banko laikraštis, neplatinamas viešai ir prieinamas tik Banko skyriuose, todėl jo platinimas objektyviai negali būti laikomas “aktyviu siūlymu” klientams, o 2008-03-26 straipsnis dienraštyje “Vakarų ekspresas” nebuvo užsakomasis, Bankas niekaip negalėjo kontroliuoti ir nekontroliavo šio straipsnio turinio. Komisija kritiškai vertina šiuos Banko teiginius, kadangi Banko darbuotojų apklausų metu buvo nustatyta, kad darbuotojai, siūlydami klientams Strategiją, naudojo minėtais leidiniais ir kitais Banko parengtais lankstinukais – tai reiškia, kad juose pateikiama informacija paties Banko valingai buvo perduodama ir Banko klientams (tą patvirtina Banko klientų apklausos protokolai). Dar daugiau, Bankas nurodė, kad apie straipsnį dienraštyje „Vakarų ekspresas“ nieko nežinojo – Banko teigimu, jis nebuvo užsakomasis, todėl Bankas nekontroliavo ir niekaip negalėjo kontroliuoti šio straipsnio turinio. Tačiau pastebėtina, kad bet kuris apdairus ir rūpestingas asmuo, nekalbant jau apie licencijuotą investicines paslaugas neprofesionaliems klientams teikiančią rinkos profesionalą, sužinojęs apie paskelbtą tikrovės neatitinkančią informaciją, per įmanomai trumpiausią laiką imtųsi visų jam prieinamų priemonių tikrovės neatitinkančiai informacijai paneigti – juo labiau, kad tokią galimybę nustato Visuomenės informavimo įstatymo 44 str. 2 d.: *„jeigu tikrovės neatitinkantys duomenys buvo paskleisti per visuomenės informavimo priemonę (spausdoje, televizijoje, radijuje ir pan.), asmuo, apie kurį šie duomenys buvo paskleisti, turi teisę surašyti paneigimą, kuriame turi būti nurodyta, kokia paskelbta informacija neatitinka tikrovės, kada ir kur ji buvo paskelbta, kokie paskelbtos informacijos teiginiai žemina fizinio asmens garbę ir orumą ar pažeidžia juridinio asmens dalykinę reputaciją, ir pareikalauti, kad šią informaciją paskleidusi visuomenės informavimo priemonė tokį paneigimą paskelbtų.“* Jau vien ta aplinkybė, kad Bankas nedelsdamas nesiėmė jokių priemonių paskelbtai informacijai paneigti (ir Komisija neturi duomenų, kad tokių priemonių būtų buvę imtasi iki šio Sprendimo priėmimo), įrodo, jog minėtame straipsnyje skelbiama informacija visiškai atitiko Banko interesus.

Banko teiginiai, kad Strategiją įsigijo tik 7,88 proc. visų Banko klientų, įsigijusių SASO, o Strategiją įkeičiant nekilnojamąjį turtą įsigijo tik 184 klientai, arba 2.27 proc. visų SASO įsigijusių

klientų, neatspindi visų svarbių bylai aplinkybių, o vertintini kaip duomenys, apskritai iškreipiantys bendrą kontekstą. Kaip jau minėta šio Sprendimo 1 dalyje, 640 asmenų sudarytų sandorių dėl SASO įsigijimo skolintomis lėšomis suma sudaro daugiau kaip 718.000.000 litų, o tai yra **daugiau kaip 76 proc. visų faktiškai išplatintų SASO emisijų**. Vertinant 87 emisijų (kurios buvo įsigytos skolintomis ir vien nuosavomis lėšomis) dydį, skolintomis lėšomis buvo įsigyta **daugiau kaip 79 proc.** šių 87 emisijų pagrindu Banko išplatintų SASO sumos. Banko išplatintų SASO duomenys tik dar kartą pagrindžia išvadą, kad Banko sprendimas plačiai taikyti finansinį svertą atvėrė galimybę Bankui pritraukti papildomų lėšų, reikalingų Banko veiklai vykdyti.

Bankas nurodo, kad nesutinka su Tyrimo išvadomis, kad skleisdamas informaciją apie Banko platinamas SASO, teikė nepilną, tendencingai orientuotą ir klaidinančią reklamą, ir teigia, kad Komisija nepagrįstai sutapatina SASO ir Strategijos reklamą. Bankas teigia, kad šiems skirtingiems produktams (SASO ir Strategijai) reklamuoti Bankas pasitelkė skirtingas rinkodaros priemones, ypač pabrėždamas, kad didžioji dalis rinkodarinės medžiagos buvo skirta reklamuoti tik SASO, o skolinimosi šių FP įsigijimui galimybės buvo pristatomos tik ribotam asmenų ratui, t.y. Strategija susidomėjusiems asmenims Bankas pateikdavęs vaizdinę medžiagą „Investavimas DnB NOD Banke“ (2007 rugsėjis). Bankas atkreipia Komisijos dėmesį į tai, kad Banko reklaminė medžiaga pilnai atitiko Komisijos patvirtintus prospektus ir galutines sąlygas, bei akcentuoja, kad Komisija neturėjo jokių pastabų dėl netinkamos rinkodarinės medžiagos Bankui, kai 2009 m. atliko Banko kompleksinį patikrinimą. Šie Banko teiginiai taip pat vertintini kritiškai.

Norint objektyviai įvertinti minėtą įtarimą Banko atžvilgiu, būtina atsižvelgti į tai, kad sąlygas investuoti į Strategiją klientams ir potencialiems investuotojams Bankas sudarė nuo 2005 iki 2010 metų, todėl būtina visapusiškai ir sistemaiškai įvertinti visas rinkodaros priemones ir medžiagą, kurią Bankas minėtu laikotarpiu padarė prieinamą savo klientams ir potencialiems investuotojams, t.y. Banko skyriuose ar už jo ribų platintus lankstinukus ar kitokios formos spaudos leidinius, Banko interneto tinklalapyje pavišintus pranešimus, tiesiogiai Banko klientams siųstus laiškus, atskiroms investuotojų grupėms skirtas prezentacijas, Banko darbuotojų pateiktus komentarus spaudos leidiniuose ir kt. Nagrinėti šias Banko naudotas rinkodaros priemones atskirai ir fragmentuotai ar atsisakyti tam tikras priemones pripažinti reklama, kaip tai savo paaiškinimuose bando padaryti Bankas, negalima, kadangi **visų minėtų priemonių pagalba Bankas formavo bendrą investuotojų išpūdį apie banko siūlomą Strategiją ir taip nulėmė ekonominį investuotojų elgesį**. Pažymėtina ir tai, kad Bankas be pagrindo stengiasi išskaidyti Banko naudotą rinkodarinę medžiagą į atskiras dalis ir pagrįsti kiekvienos dalies naudojimo teisėtumą, taip stengdamasis nukreipti Komisijos dėmesį nuo bendro vaizdo, kuris investuotojams buvo sudarytas naudojant visas Tyrimo metu užfiksuotas rinkodaros priemones. Tyrimo metu surinkta informacija akivaizdžiai patvirtina, kad didžioji dauguma Banko naudotos rinkodaros medžiagos buvo skirta suteikti investuotojams informaciją apie Banko išleistas SASO ir jų įsigijimą nuosavomis lėšomis. Banko naudota medžiaga vienareikšmiai buvo skirta formuoti teigiamą išpūdį apie SASO, kaip apie saugią ir pelningą investiciją. Tokią išvadą pagrindžia šios tyrimo metu nustatytos aplinkybės:

- Banko rengtuose lankstinukuose bei klientams siųstuose laiškuose buvo naudojami šūkiai „Gaukite didesnes palūkanas“, „Apsauga nuo investicijų nuvertėjimo“, „Perspektyvus regionas“, „Plati diversifikacija“, „Tikėtinas metinis pelningumas – 6-9 %“, „Uždirbkite iš nekilnojamo turto“, „Tikėtina grąža iki 16 % per metus“ ir kiti panašaus turinio investuoti skatinantys šaukiniai;
- Banko rinkodarinėje medžiagoje buvo tvirtinama, kad SASO išpirkimo metu kiekvienas investuotojas atgaus investuotą nominalą ir tam tikrais atvejais iš anksto nustatytą 3, 4, 5 ar 15 % dydžio prieaugį;
- Viešai platintoje informacijoje Bankas itin akcentavo, kad leidžiamų SASO garantuojamas grąžintinas nominalas ir prieaugis yra naujovė, kurią įsigyti Bankas pirmą kartą suteikia galimybę plačiajai investuotojų masei, nes anksčiau tokią garantiją galėjo gauti tik itin daug investuojantys Banko klientai;

- Bankas SASO pristatė kaip itin nerizikingą ir patrauklią investiciją, saugumo atžvilgiu prilygstančią indėliams ar taupomiesiems lėšams, tačiau galinčią sugeneruoti panašias pajamas kaip ir investuojant į akcijas.

Aukščiau minėtoje rinkodarinėje medžiagoje buvo pabrėžiami investavimo į SASO privalumai, tokiu būdu formuojant investuotojų įspūdį apie SASO kaip apie labai saugią, nerizikingą ir labai pelningą investiciją. Didžiojoje daugumoje Banko naudotos rinkodaros medžiagos nebuvo užsimenama apie galimybę investuotojams investuoti į Strategiją, nors realiai tokios galimybės investuotojams buvo sudarytos nuo pat 2005 m. Tuo tarpu informacija apie SASO įsigijimo būdą – skolintomis iš Banko lėšomis – nebuvo tik nereikšminga smulkmena, kaip tai stengiasi įrodyti Bankas. Strategijoje naudojamas SASO įsigijimo būdas (skolintomis lėšomis) buvo įsigijamų SASO rizikingumą žymiai padidinęs ir tikimybę gauti pelną sumažinęs kriterijus, kurio atskleidimas investuotojams buvo būtinas. Nutylėjęs rinkodarinėje medžiagoje informaciją apie SASO įsigijimo būdo įtaką investicijos tikimybei gauti pelną ir rizikingumui, **Bankas sąmoningai leido klientams formuoti tik teigiamą nuomonę apie SASO, taip pat ir apie Strategiją, kaip apie labai pelningą ir visiškai nerizikingą investiciją.**

Bankas pats pripažįsta, kad bet kuri rinkodaros priemonė yra visų pirma skirta potencialiems investuotojams sudominti, patraukti jų dėmesį, tačiau atmets galimybę rinkodarinėje medžiagoje išsamiai aptarti visus galimus ypatumus, susijusius su SASO įsigijimu. Bankas teigia, kad Strategija susidomėjusiems asmenims Bankas pateikdavęs vaizdinę medžiagą „Investavimas DnB NOD Banke“ (2007 rugsėjis). Tačiau atkreiptinas dėmesys, kad Banko minima vaizdinė medžiaga būdavo pateikiama tik atskiroms potencialių investuotojų grupėms Banko organizuotų susitikimų metu, be to, ši medžiaga būdavo pateikiama tik nuo 2007 m. rugsėjo mėnesio. Tuo tarpu galimybės investuoti į Strategiją visiems norintiems klientams buvo sudarytos nuo pat 2005 m. Iš to darytina išvada, kad Bankas, pats suprasedamas rinkodaros priemonių poveikį potencialiems investuotojams (rinkodaros priemonės ne tik sudomina investuotojus, bet ir suformuoja įspūdį apie tam tikrą produktą bei įtakoja investicinių sprendimų užuomazgų atsiradimą), pateikdavo viešai informaciją tik apie SASO privalumus, sąmoningai nutylėdamas apie SASO įsigijimo būdą, kuris iš esmės padidino SASO rizikingumą ir sumažino tikimybę gauti pelną iš investicijos. Dėl pastarųjų priežasčių, Komisijos nuomone, SASO įsigijimo būdas buvo labai svarbi informacija investuotojams, kurią sužinoti ir įvertinti jiems turėjo būti suteikta galimybė nuo tada, kai Bankas sudarė galimybes investuoti į Strategiją, o ne tik tarp kitko pateikiama klientui prieš pasirašant sutartis su Banku dėl SASO įsigijimo skolintomis lėšomis.

Nagrinėjamu atveju neaktualus Banko argumentas, kad visos Banko SASO emisijos buvo leidžiamos Komisijai patvirtinus bazinį prospektą ir neva pripažinus, kad prospekte pateikta informacija yra išsami, nuosekli, suprantama bei atitinka teisės aktuose nustatytus informacijos pateikimo reikalavimus. Kaip teisingai pastebėjo Bankas, Tyrimo metu nebuvo kvestionuojamas SASO rinkodaros medžiagos turinio atitikimas patvirtintiems prospektams, kadangi prospektuose buvo pateikiama informacija apie Banko leidžiamas SASO, neužsimenant apie šių SASO įsigijimo būdą, kuris bus siūlomas investuotojams. Pažymėtina, kad prospekto patvirtinimas reiškia, kad prospekte pateikta informacija atitinka VPI nustatytas pateikimo taisykles, tačiau neužtikrina pateiktos informacijos teisingumo (VPI 8 str. 8 d.). Be to, prospekto patvirtinimas tikrai negali būti traktuojamas kaip Komisijos patvirtinimas, kad prospektus atitinkanti Banko naudota rinkodaros medžiaga yra korektiška, išsami ir neklaidinanti. Pažymėtina, kad VPI 11 str. 3 d. nustato reikalavimą, kad reklamoje pateikiama informacija turi neprieštarauti prospektui, tačiau šis reikalavimas negali būti sutapatinamas su to paties VPI straipsnio 3 dalyje esančiu kitu savarankišku reikalavimu, kad reklamoje pateikiama informacija būtų tiksli ir neklaidinanti.

Nagrinėjamu klausimu taip pat neaktualus ir kitas Banko argumentas, neva Komisija neturėjo jokių pastabų dėl netinkamos rinkodaros medžiagos Bankui, kai 2009 m. atliko Banko kompleksinį patikrinimą. Pažymėtina, kad tarpininko naudojama reklama yra vienas iš objektų, patenkantis į Komisijos vykdomos priežiūros akiratį, tačiau reklama gali būti tikrinama ir

vertinama įvairiais pjūviais ir turint skirtingus tikslus. Atkreiptinas dėmesys, kad Komisija nuolat (vykdydama kompleksinius patikrinimus) stebi tarpininkų naudojamos reklamos atitikimą elementariems bendriesiems reikalavimams, tačiau tikslinių patikrinimų metu Komisija turi pilną teisę atlikti gilesnį ir išsamesnį tarpininko naudotos reklamos vertinimą, kartu išanalizuodama ir kitokią tarpininko naudotą rinkodaros medžiagą. Būtent tokį tikslinį Banko naudotos rinkodaros medžiagos patikrinimą nagrinėjamoju atveju ir atliko Komisija, todėl jos nesaisto jokios išvados, konstatuotos 2009 m. atlikto Banko kompleksinio patikrinimo metu.

Bankas savo pateiktuose paaiškinimuose nurodė, kad nesutinka su Tyrimo akte bei Protokole pateikta SASO ir Strategijos analize:

1. Patikrinimo akte pateikti tikimybės gauti pelną, kai investicijoms į SASO naudojamas finansinis svertas, skaičiavimai, kuriais remiamasi ir pažeidimo protokole, yra nepagrįsti dėl to, kad, visų pirma, Komisijos sprendimas skaičiuoti „tikimybę gauti pelną“, o ne „tikėtiną pelną“ nukrypsta nuo nusistovėjusios praktikos dėl investavimo produktų istorinių duomenų atvaizdavimo. Bendra praktika, anot Banko, yra vaizduoti istorinio prieaugio dydį, kuris apima a) tikimybę gauti pelno bei b) tikėtiną tokio pelno dydį, o ne tik tikimybę gauti pelno, ką skaičiavo Komisija.

Komisija norėtų paaiškinti, kad tikimybė gauti pelno buvo skaičiuojama ne siekiant nukrypti nuo nusistovėjusios rinkos praktikos ar susieti šią konkrečią kategoriją su Banko pareigomis atskleisti informaciją, bet parodyti, kad Strategija yra rizikingas produktas ir kad SASO įsigijimas skolintomis lėšomis iš esmės pakeitė SASO, kaip sąlyginai saugaus investicinio produkto, rizikos pobūdį ir laipsnį (ką, beje, pripažino ir pats Bankas, žodinio bylos nagrinėjimo metu paaiškindamas, kad Strategija buvo skirta turtingesniems, profesionaliesiems klientams, galintiems prisiimti didesnę riziką).

2. Banko nuomone, pateikti skaičiavimai dėl tikimybės gauti pelną, kuomet investuojama į Strategiją, yra nekorektiški ir netikslingi, kadangi ir be skaičiavimų aišku, kad palūkanų suma už paskolą SASO įsigijimui mažina tikimybę gauti pelną, nes klientui reikia mokėti sukauptas palūkanas už paskolą nepriklausomai nuo SASO investicinės grąžos.

Komisija nesutinka su tokiu Banko pateiktu vertinimu. Tyrimo medžiagoje surinkta pakankamai įrodymų, pagrindžiančių tai, kad investavimo į Strategiją atveju tampa itin aktualios būsimo prieaugio prognozės bei pati tikimybė gauti pelną. Komisija pripažįsta, kad Strategija, palyginus su SASO įsigijimu nuosavomis lėšomis, padidina tikėtino gauti pelno dydį (pelno dydis tiesiogiai proporcingas naudojamam finansiniam svertui dydžiui), tačiau toks SASO įsigijimo būdas (skolintos lėšos) itin sumažina tikimybę gauti bet kokį pelną (kuo didesnis finansinis svertas naudojamas, tuo labiau mažėja tikimybė iš viso gauti bet kokį pelną). Taigi akivaizdu, kad šiuo atveju pakankamai svarbus vaidmuo tenka tikimybei gauti pelną – jokio naudos iš galimai didesnio tikėtino gauti pelno dydžio nėra, jei pati tikimybė gauti bet kokį pelną stipriai sumažėja.

Be to, tyrimo tikslas buvo atliktais skaičiavimais parodyti nagrinėjamų investicijų optimistinio scenarijaus, t.y. tikimybės gauti pelną, koreliaciją su skolintų lėšų dydžiu. Kaip matyti, šiuos du veiksnius sieja neigiama koreliacija, t.y. didėjant skolintų lėšų daliai, mažėja optimistinio scenarijaus galimybė. Tokios išvados teisingumą patvirtino ir pats Bankas, teigdamas kad palūkanų suma už paskolą SASO įsigijimui mažina tikimybę gauti pelną. Atsižvelgiant į tai, nėra pagrindo teigti, kad Tyrimo metu užfiksuoti SASO ir Strategijos tikimybės gauti pelną paskaičiavimai būtų nekorektiški ar netikslingi.

3. Bankas mano, kad Tyrimo metu atlikti skaičiavimai yra netinkami, nes remiasi istoriniais duomenimis nuo 2000 iki 2010 m., tuo tarpu Banko atveju 2008-2010 m. duomenys neaktualūs, nes jie nebuvo Bankui žinomi SASO emisijų platinimo metu.

Pažymėtina, kad Banko kritikuojami Patikrinimo akte pateikti skaičiavimai buvo atlikti ne siekiant įrodyti, kad Bankas turėjo ar galėjo numatyti būsimų laikotarpių investicinę grąžą – atliktų skaičiavimų pagrindu galima teigti, kad produktas (Strategija) yra rizikingas (ko, beje, neginčija ir pats Bankas), o Strategijos rizikos laipsnis ir yra parodomas atliktų skaičiavimų dėka.

Atkreiptinas dėmesys, kad analogiška išvada būtų patvirtinta ir tuo atveju, jei jai pagrįsti ir tikimybės gauti pelną paskaičiavimams būtų naudojami duomenys nuo 2000 m. iki 2008 m. spalio 30 d., kuriais savo skaičiavimus grindė pats Bankas.

4. Banko teigimu, „Azijos uodegos“ metodo taikymas apskritai yra vienas iš visuotinai priimtinių ir pripažįstamų SASO gražos skaičiavimo būdų. Bankas teigia, kad jis teisėtai lankstinuke pateikė indekso verčių, o ne indekso vidurkio reikšmių grafiką, kadangi tame pačiame dokumente pateikė informaciją, jog skaičiuojant SASO gražą, akcijų krepšelio galutinė reikšmė yra lygi būtent kiekvieną ketvirtį fiksuojamų krepšelių reikšmių vidurkiui. Be to, dokumente nurodyta, kad jame pateikiama bendra informacija apie investicinę galimybę.

Šis Banko argumentas vertintinas kritiškai. Pažymėtina, kad Patikrinimo akte neneigiamas „Azijos uodegos“ metodo taikymas skaičiuojant finansinių priemonių gražą, tačiau pabrėžtina, kad tarpinių indekso fiksavimo reikšmių aritmetinio vidurkio skaičiavimas yra visuotinai priimtinas ir pripažįstamas, skaičiuojant **būtent opciono kainą** – tai patvirtina ir Banko nurodyta medžiaga⁴. Šiuo konkrečiu atveju opcioną įsigijęs Bankas, skaičiuodamas indekso reikšmių vidurkį, apsidraudžia nuo su SASO susieto indekso vertės kilimo rizikos prieš SASO savininkus. Taigi „Azijos uodegos“ metodo naudojimas mažina klientų investicijos sėkmės galimybes, t.y. galimybes daugiau uždirbti. Tai akivaizdžiai iliustruoja Patikrinimo akto 37 psl. pateiktas grafikas, kuriame parodoma, kad vertės reikšmei kylant, vidurkio skaičiavimas tą reikšmę sumažina. Tuo tarpu reklaminėje medžiagoje, kaip vizualinę priemonę Bankas naudojo indekso verčių grafiką, nors nustatant SASO gražą realiai yra naudojamas tarpinių krepšelio reikšmių vidurkio skaičiavimas. Net ir atsižvelgiant į tai, kad lankstinuke yra nurodyta, jog akcijų krepšelio galutinė reikšmė yra lygi kiekvieną ketvirtį fiksuojamų krepšelių reikšmių vidurkiui, darytina išvada, kad tame pačiame dokumente yra pateikiama nesubalansuota informacija – grafike pateikiamos kur kas aukštesnės ir geresnės reikšmės, nei realiai galima būtų tikėtis pagal reklamuojamų obligacijų galutinės reikšmės skaičiavimams taikomą metodą. Toks informacijos disbalansas gali klaidinti investuotojus ir sudaryti geresnės tikimybės (geresnio rezultato) įspūdį.

Apibendrinant pirmiau išdėstytą, konstatuotina, kad Bankas aktyviai klientams siūlė įsigyti SASO skolintomis lėšomis, nors nesiekė įsitikinti, kad platinamas investicinis produktas (Strategija) yra tinkamas klientams. SASO įsigijimas skolintomis lėšomis buvo vienas iš Banko siūlomų produktų, o ne pačių klientų savo iniciatyva pasirinktas produktas. Bankas, skleisdamas informaciją apie jo platinamas su akcijų indeksais susietas obligacijas, teikė nepilną, tendencingai orientuotą ir skatinančią reklamą.

Yra pagrindo teigti, kad Bankas pažeidė VPRĮ 11 str. 3 d., 24 str. 3 d. 1-4 p., Klientų pavedimų priėmimo ir vykdymo taisyklių 3 p. (Banko veiksmai iki MiFID) ir FPRĮ 22 str. 1, 5, 7 d. bei VPĮ 11 str. 3 d.

2.1.2. Informacijos apie su Strategija susijusias rizikas netinkamas atskleidimas

Teisinis reguliavimas iki MiFID taikymo visa apimtimi:

Be jau minėtų bendrųjų tarpininkams keliamų reikalavimų, nustatytų VPRĮ 24 str. 3 d. 1-3 p. (sąžiningai veikti klientų ir rinkos patikimumo interesais, veikti rūpestingai, su reikiamu profesionalumu ir atsargumu, turėti ir naudoti veiklai reikalingas priemones ir procedūras), VPRĮ nustatė tarpininkams pareigą **klientui pakankamai atskleisti su juo susijusią ir jam reikalingą informaciją**, įskaitant informaciją apie taikomą įsipareigojimų investuotojams draudimo sistemą arba jos nebuvimą. Įgyvendindamas šią pareigą, tarpininkas privalo atsižvelgti į tai, ar klientas yra

⁴ Robert W. Kolb, James A. Overdahl. Futures, options and swaps. Wiley-Blackwell, 2007, P. 605

profesionalus investuotojas (VPRĮ 24 str. 4 d.). Be to, **tarpininkas privalo** sutartu būdu **įspėti klientą** apie Vertybinių popierių komisijoje neregistruotų vertybinių popierių įsigijimo, jų apskaitos ir nuosavybės teisių įgyvendinimo ypatumus ir riziką, taip pat **apie kiekvieną kitą padidėjusią riziką ar ypatumus, paprastai nebūdingus anksčiau teiktoms paslaugoms, sandoriams ar vertybiniam popieriui** (VPRĮ 25 str. 2 d.).

VPRĮ 11 str., nustatančio reikalavimus vertybinių popierių reklamai, 3 d. įtvirtinta, kad reklamoje pateikiama informacija turi būti tiksli ir neklaidinanti.

VPRĮ nuostatas įgyvendinančių Vertybinių popierių viešosios apyvartos tarpininkų ir valdymo įmonių veiklos vidaus kontrolės organizavimo ir vykdymo taisyklių, patvirtintų 2003 m. rugsėjo 25 d. Komisijos nutarimu Nr. 13 (Žin., 2003, Nr. 110-4925), 6.3 p. numato tarpininkų pareigą vykdyti vidaus kontrolę ir **užtikrinti principo „pažink savo klientą“ įgyvendinimą** (įskaitant klientų, jų atstovų tapatybės, atstovavimo pagrindo nustatymą; **duomenų apie klientų finansinę padėtį, investavimo tikslus, patirtį, asmeninės nuosavybės faktą rinkimą ir pan.**), o 6.8 p. – **teisingos, išsamios finansinės informacijos ar reklamos parengimą bei pateikimą.**

Teisinis reguliavimas po MiFID taikymo visa apimtimi:

Be FPRĮ 22 str. 1 dalyje nustatytos bendro pobūdžio pareigos finansų maklerio įmonei, teikiančiai klientui investicines paslaugas ir (arba) papildomas paslaugas, sąžiningai, teisingai ir profesionaliai veikti geriausiomis klientui sąlygomis ir jo interesais, laikantis FPRĮ 22 straipsnyje nustatytų reikalavimų, yra nustatyta, kad **visa informacija, kurią finansų maklerio įmonė teikia klientams ir (arba) potencialiems klientams, įskaitant reklaminio pobūdžio informaciją** apie įmonės veiklą ir siūlomas paslaugas, **turi būti teisinga, aiški ir neklaidinanti. Reklaminio pobūdžio informacija turi būti aiškiai atpažįstama** (FPRĮ 22 str. 2 d.). Be to, finansų maklerio įmonė turi aiškiai ir suprantamai suteikti klientams ir potencialiems klientams visą reikalingą informaciją, kurios pagrindu jie galėtų suprasti siūlomų investicinių paslaugų ir finansinių priemonių esmę bei joms būdingą riziką ir galėtų priimti pagrįstus investicinius sprendimus. Informacija gali būti pateikiama standartizuota forma (FPRĮ 22 str. 3 d.). Galiausiai įstatymų leidėjas nurodo, kad įgyvendindama FPRĮ 22 str. 3 d. nustatytus reikalavimus, finansų maklerio įmonė privalo pateikti informaciją apie:

1) įmonę ir jos teikiamas paslaugas;

2) **finansines priemones ir siūlomą investavimo strategiją, įskaitant konsultacijas ir įspėjimą apie riziką, kuri būdinga tam tikroms investavimo strategijoms arba investicijoms į tam tikras finansines priemones;**

3) klientų pavedimų vykdymo vietas;

4) pavedimo vykdymo išlaidas ir kitus mokėjimus.

Aptariamas FPRĮ nuostatas detalizuoja Investicinių paslaugų teikimo ir klientų pavedimų priėmimo ir vykdymo taisyklės, patvirtintos Komisijos 2007 m. gegužės 31 d. nutarimu Nr. 1K-22. Taisyklės nustato, kad finansų maklerio įmonė turi užtikrinti, kad visa informacija (įskaitant rinkodaros pranešimus), kurią ji teikia esamiems ar potencialiems neprofesionaliesiems klientams, arba kuri yra platinama taip, kad, tikėtina, jog šią informaciją gaus esami ar potencialūs neprofesionalieji klientai, atitiktų šių Taisyklių 11–17 p. nustatytus reikalavimus (Taisyklių 10 p.), o pateikiama informacija turi būti tiksli, **neleidžiama akcentuoti galimos naudos, susijusios su investicine paslauga ar finansine priemone, jei tuo pačiu būdu nėra pateikiamas teisingas ir akivaizdus įspėjimas apie kiekvieną reikšmingą riziką. Informacija turi būti pakankama ir pateikiama taip, kad ją galėtų suprasti vidutinių sugebėjimų asmuo iš asmenų grupės, kuriai informacija skirta, arba kuri, tikėtina, gaus šią informaciją. Informacijoje negali būti nuslepiami ar užgožiami svarbūs dalykai, reikšmingos aplinkybės ar įspėjimai arba sumenkinama jų svarba** (Taisyklių 11 p.). Taisyklių 12-17 p. nustato papildomus kriterijus

(reikalavimus) klientams platinamai informacijai, atsižvelgiant į klientams teikiamos informacijos pobūdį.

Pažymėtina, kad pagal Investicinių paslaugų teikimo ir klientų pavedimų priėmimo ir vykdymo taisyklių 22, 24, 33, 34, 35, 36 p., Bankas privalėjo klientui iš anksto patvarioje laikmenoje pateikti apibendrintą finansinių priemonių pobūdžio ir joms būdingos rizikos aprašymą, kuriame turi būti paaiškintas konkretaus finansinių priemonių tipo pobūdis ir šiam finansinių priemonių tipui būdinga rizika, kad klientas galėtų priimti pagrįstą investicinį sprendimą.

Vertybinių popierių įstatymo 11 str. 3 d. įtvirtinta vertybinių popierių reklamai taikoma nuostata, analogiška anksčiau galiojusio VPRĮ 11 str. 3 d. atitinkamai nuostatai – reklamoje pateikiama informacija turi būti tiksli ir neklaidinanti.

Nustatytos faktinės aplinkybės:

Patikrinimo metu nustatyta, kad visi į tyrimą įtraukti Banko klientai SASO įsigijo su Banku pasirašydami standartinės Obligacijų pasirašymo sutartis. Šiose sutartyse apibūdinamas sutarties dalykas (įsigyjamos SASO), nurodoma investuotojo sąskaita, kurioje jos apskaitomos, ir kita bendrojo pobūdžio informacija. Pažymėtina, kad Obligacijų pasirašymo sutarčių 1.13 p. įtvirtinta nukreipiamoji nuostata, kuri nurodo, kad „*šioje Sutartyje neaptarti su Obligacijomis susiję klausimai reglamentuojami Programos prospekte. Investuotojas patvirtina, kad yra susipažinęs su Programos prospektu*“.

VPI 2 str. 36 d. nustato, kad prospektas – investuotojams ir visuomenei skirtas dokumentas, kuriame pateikiama pagrindinė informacija apie emitentą ir jo viešai siūlomus arba į prekybą reguliuojamoje rinkoje įtraukiamus vertybinius popierius. Atsižvelgiant į tai, kad beveik visos Banko išleidžiamos SASO buvo siūlomos viešai, Bankas, laikydamasis teisės aktų reikalavimų, į tyrimo apimtį patekusiems klientams SASO siūlė pagal Komisijos patvirtintus Prospektus, kaip tai jau yra aprašyta šio sprendimo 1.1 dalyje.

Išanalizavus Obligacijų pasirašymo sutarčių, Skolinimo obligacijų apmokėjimui sutarčių, Prospektų ir Galutinių sąlygų nuostatų visumą, darytina išvada, kad šiuose atskiruose dokumentuose yra informacijos apie SASO įsigijimą skolintomis lėšomis. Tačiau tokio fragmentuoto informacijos apie Strategiją pateikimo atskiruose informacijos šaltiniuose, nepateikus aiškaus ir suprantamo (po MiFID įsigaliojimo – apibendrinto) Strategijos rizikos aprašymo jokių būdu negalima pripažinti aiškiu ir suprantamu neprofesionaliajam investuotojui. Kaip jau minėta, įsigydami SASO skolintomis lėšomis Banko klientai pirmiausiai su Banku sudarė Obligacijų pasirašymo sutartis, kurias pasirašydami automatiškai sutiko su iš anksto į sutartį įrašyta standartinė nuostata: „*Investuotojas patvirtina, kad yra susipažinęs su Programos prospektu*“. Tokiu būdu klientai tarsi patvirtino, kad yra susipažinę su atitinkamame Prospekte pateikta informacija apie pačių SASO (be ne Strategijos) rizikas – „*jeigu Susiejimo indekso prieaugis negatyvus, priemoka prilyginama nuliui*“ ir pan. Įsigyjant SASO, klientams kartu su kitais dokumentais buvo pateikiamos ir atitinkamų SASO Galutinės sąlygos, kuriose, kaip minėta, SASO išpirkimo apskaičiavimas nurodomas dviem būdais: pateikiant skaitinę finansinę formulę, kuri sunkiai suprantama asmenims, neturintiems atitinkamų žinių ir kvalifikacijos, bei žodinė išraiška, nurodanti, kad SASO išpirkimas bus skaičiuojamas tokiu būdu: „*nominali vertė + susiejimo indekso prieaugis*“. Svarbu pastebėti, jog Prospektai ir Galutinės sąlygos buvo skirtos išskirtinai tik SASO finansinės priemonės aprašymui, o ne Banko naudotai ir klientams siūlytai SASO įsigijimo skolintomis lėšomis strategijai aprašyti. Dėl to ir Galutinėse sąlygose Bankas nenurodė jokios informacijos apie SASO išpirkimą ir rizikas jas įsigyjant skolintomis lėšomis. Atsižvelgiant į tai, tokia informacija apie išpirkimą, t. y. „*nominali vertė + susiejimo indekso prieaugis*“ potencialiai gali suklaidinti neprofesionalųjį investuotoją ir ypač tada, kai jis nebuvo

informuotas apie visos Strategijos riziką t.y. galinčias kilti nepalankias pasekmes naudojantis Strategija.

Tyrimo metu nustatyta, kad sudarydami Obligacijų pasirašymo sutartis klientai su Banku beveik visais atvejais tą pačią dieną sudarė ir Skolinimo sutartis jų apmokėjimui. Skolinimosi sutartyse Bankas pateikė informaciją apie palūkanų mokėjimą Bankui, jeigu įskaičius tarpusavio įsipareigojimus kliento Bankui mokėtina suma yra didesnė. Tačiau informacija apie palūkanų mokėjimą nurodyta tik Skolinimo sutartyse.

Apklausus į Tyrimo atranką patekusius asmenis, nustatyta, kad dauguma Banko klientų su Prospektu ir atitinkamomis Galutinėmis sąlygomis iki sutarčių pasirašymo nesusipažino; t. y. 9 iš 15 apklaustų Banko klientų teigia, kad nesusipažino nei su vienu iš šių dokumentų (S. L., B. M., G. P., V. Č., R. B., A. L., A. Z., V. L., I. M.); 2 klientai (R. S., J. V. L.) nurodo, kad po Sutarčių pasirašymo susipažino tik su Galutinėmis sąlygomis; 8 iš 15 apklaustų Banko klientų teigia, kad Prospektas ir Galutinės sąlygos jiems buvo pateiktos **po** sutarčių pasirašymo (S. L., B. M., G. P., R. B., A. L., R. S., A. Z., V. L.); 2 apklaustieji (I. M., V. Č.) nurodė, kad Bankas jiems nieko nepateikė; 2 klientai (J. V. L., K. B.) teigia, kad Prospektą ir Galutines sąlygas gavo sutarčių pasirašymo metu. Papildomų apklausų metu apklausti 2 Banko klientai (J. Š. ir T. M.) nurodė, kad nei SASO bazinis projektas, nei Galutinės sąlygos pateiktos nebuvo, 1 klientas (V. R.) – kad abu dokumentai buvo pateikti jau po sutarties pasirašymo. Taip pat pažymėtina, kad daugumos apklaustųjų Banko klientų teigimu, jie Banko pateiktos informacijos nesuprato ir (arba) šių dokumentų esmė jiems nebuvo paaiškinta, o susipažinti su Obligacijų pasirašymo sutartimis jie neturėjo laiko arba jo turėjo labai mažai.

Siekiant objektyvumo, Tyrimo metu buvo apklausti ir Banko darbuotojai, kurie atstovavo Banką į Komisijos apklausą patekusiems Banko klientams sudarant Sutartis. 4 iš 8 apklaustų Banko darbuotojų teigė, kad su klientais jiems tiesiogiai bendrauti neteko (arba neprisimena). 3 Banko darbuotojai nurodė, kad su Prospektu ir Galutinėmis sąlygomis klientus supažindindavo iš anksto, o laikas, per kurį klientai galėjo susipažinti su šiais dokumentais, buvo neribojamas. Banko darbuotojai klientams nurodydavo, kad Prospekto reikia ieškoti internete, o Galutines sąlygas paprastai duodavo popierine forma. Šie trys Banko darbuotojai pažymėjo, kad jie klientams paskaičiuodavo mokėtinas palūkanas; įspėdavo, kad jeigu nebus pelno, tuomet klientas savo lėšomis turės dengti palūkanas už Banko paskolą. Papildomų apklausų metu apklausti Banko darbuotojai nurodė, kad klientams pateikdavo lankstinukus, medžiagą iš interneto terminalo apie SASO; į klausimą, ar supažindindavo aptarnaujamą klientą su SASO bazinėmis sąlygomis ir prospektu, buvę Banko darbuotojai D. Z. ir K. S. atsakyti negalėjo (neprisimena); buvęs Banko darbuotojas L. M. paaiškino, kad SASO pristatydavo klientui kaip pelningesnę (produktą) negu terminuotas indėlis, kad SASO pakankamai saugus produktas; L. M. taip pat nurodė, kad SASO bazinį prospektą ir galutines sąlygas duodavo aptarnaujamam klientui tik po to, kai jis pasirašydavo atitinkamas sutartis. Pastarojo Banko darbuotojo (L. M.) liudijimas, kad „<...> *Buvo liepta pardavinėti SASO, kaip alternatyvą terminuotiems indėliams. <...> Iš Banko pusės kildavo pasiūlymas investuoti į SASO. Bankas siūlydavo investuoti į SASO skolintomis lėšomis. Bankas pasiūlydavo panaudoti finansinį svertą skolintomis lėšomis įsigyjant SASO. <...> Sakydavau, kad yra toks produktas (SASO), kuris yra pelningesnis negu indėliai, kaip nurodyta skrajutėse“ tik patvirtina, kad net patys Banko darbuotojai, būdami savo srities profesionalai, nesuprato produkto rizikingumo, todėl nėra jokio realaus pagrindo manyti, kad produkto rizikos būtų buvusios atskleistos neprofesionaliesiems Banko klientams.*

Pažymėtina, kad Bankas nepateikė įrodymų apie tai, kad Banko darbuotojai savo klientams teikė paskaičiavimus apie Bankui mokėtinas palūkanas blogiausio scenarijaus atveju, t. y. susiejimo indeksams krentant. Be to, Skolinimo sutartyse nurodoma palūkanų norma, nepažymint, kad tai yra metinė palūkanų norma. Kadangi Banko klientai paskolą gaudavo trejų metų laikotarpiui, toks palūkanų normos įvardinimas sudaro galimai klaidinantį įspūdį, kad tai yra viso paskolos termino palūkanų norma. Palūkanų skaičiavimo algoritmo aprašymas Skolinimosi sutarties 5.1 punkte informatyviu požiūriu nekompensuoja sutarties pirmame lape aiškiai

įvardinamo palūkanų normos dydžio. Tuo tarpu net ir darant prielaidą, kad Bankas klientams pateikdavo Galutinės sąlygas ir nurodydavo, kur klientai gali ieškoti Prospekto, neįrodo, kad neprofesionaliesiems investuotojams informacija apie SASO įsigijimą skolintomis lėšomis (ir ypač naudojantis keliagubu finansiniu svertu) buvo atskleista aiškiai ir tinkamai.

Atkreiptinas dėmesys, kad nuo 2007 m. lapkričio 1 d., t. y. pilna apimtimi įsigaliojus FPRĮ ir Taisyklėms, Bankas privalėjo klientui iš anksto patvarioje laikmenoje pateikti apibendrintą finansinių priemonių pobūdžio ir joms būdingos rizikos aprašymą (Taisyklių 22, 24, 33, 34, 35, 36, 37 p.). Tikslinio patikrinimo metu Bankas nepateikė įrodymų, kad buvo paruošęs tokius aprašymus ir pateikęs juos klientams.

Apklausus į Komijos tyrimą patekusius asmenis, nustatyta, kad 14 iš 15 apklaustų klientų Bankas teigė, kad iš siūlomos investavimo strategijos bet koku atveju arba tikėtinai uždirbs, pvz.:

- S. L.: „*M. pasiūlė „įdarbinti“ mano nekilnojamąjį turtą ir uždirbti. Rodė mėlyną lankstinuką. Paaiškino, kad jų produktas labai geras. Garantuoti uždirbsiu iš to. <...> Pasakė, kad bet koku atveju uždirbsiu šios investicijos <...>. M. pasakė, kad jokios rizikos nėra. Kai bus išpirktos obligacijos, mano paskola bus gražinta“;*

- B. M.: „*<...> tai yra 100 % garantuotas uždarbis, nuo kurio nuskaičiuos palūkanas už kreditą ir likusią sumą gražins. Jeigu uždarbio nebus, vis tiek uždirbsite kredito padengimo palūkanoms“. <...> blogiausiu atveju liksiu prie savų pinigų. <...> Apie nuostolius jokių kalbų nebuvo. Kalbėjo tik apie pelną. <...> Klausimus uždavinėčiau, bet man sakė, kad bus tik pelnas“.*

- G. P.: „*Pokalbio metu pristatė SASO emisiją, kad uždarbis garantuotas, anksčiau investavę turi pelnus. <...> Pasakė, kad rizikos jokios nėra. <...> Pasakė, kad uždirbsiu. Iš to uždarbio (pelno) padengsiu paskolos palūkanas ir turėsiu pelno. <...> T. sakė, kad rizikos nėra, nes garantuotas uždarbis“.*

- V. Č.: „*skyriaus valdytoja L. N. pasakė, kad 2 % palūkanų nuo SASO vertės vis tiek uždirbsiu. <...> Kad tai pelninga, naudinga investicija, nepralaimėsite, atsipirks. Nieko negaunat už žemės sklypą, o čia bus gerai. <...> Mums aiškino, kad gerai uždirbsime, nes palūkanos padengs kredito palūkanas. Dar mums liks. <...> Apie nuostolį nebuvo jokios kalbos. <...> viskas labai gerai, gražu, pelninga“.*

- R. B. (Ukmergės raj.): „*<...> Žadėjo 12 proc. metinių, o blogiausiai – 6 %. <...> Pelnas (garantuotas). <...> Seminare (apie SASO) <...> supratau tik tiek, kad tai labai saugus Banko produktas <...> (net labai saugus). Veikimo principo neaiškino. Klausiant – kokia Banko nauda?, O. atsakė, kad tikslas – kad klientai uždirbtų ir pakviestų kitus klientus.“ Klientas nurodė, kad jam buvo teikiami <...> lankstinukai, iliustruojantys galimą priauglį, sudarantys įspūdį, kad rizikos nėra. Iš kalbų – tas pats, kad rizikos nėra. <...> kad blogiausiu atveju vis tiek gausiu tam tikrą uždarbį, kuris padengs palūkanas ir dar liks. <...> Apie nuostolius nebuvo užsiminta iš viso. Man net minčių nebuvo, kad galiu patirti nuostolį, nes taip įtikino Bankas, o Banku patikėjau. <...> kad rinkos tik kyla į viršų“.*

Papildomų apklausų metu apklausti Banko klientai:

- T. M.: „*<...> M. pasiūlė įsigyti SASO, nes tai patikimas produktas, kaip obligacijos, kur nieko neprarandi. <...> Bankas (past. M.) pasakė, kad palūkanos pasidengs ir viskas bus tvarkoj“.*

- V. R.: „*L. M. pasakė, kad liks Bankui ir man. <...> L.M. sakė, kad uždirbsiu bet koku atveju“.*

Išanalizavus Banko klientų apklausų metu surinktus duomenis ir informaciją, matyti bendra tendencija, kad Bankas klientams nors kartais ir aiškino apie palūkanas už paskolą, tačiau labiau akcentavo faktą, kad SASO tik uždirbs, ir kad blogiausio scenarijaus atveju SASO uždirbs tiek, kad būdų galima padengti Bankui mokėtinas palūkanas. Neretai Bankas klientams pateikdavo

konkrečius uždarbio iš SASO procentus (3 %, 6 %, 10 %, 12 %). Be kita ko, apklaustų Banko klientų teiginius, kad Bankas SASO ir skolinimąsi joms įsigyti pristatė kaip saugų ir patikimą produktą su didele galimybe uždirbti, sustiprina ir patvirtina kita tyrimo metu surinkta medžiaga, kaip tai jau yra aprašyta šio sprendimo 2.1.1 dalyje.

Apibendrinant pasakytina, kad Bankas, kaip profesionalus finansų rinkos dalyvis, veikdamas klientų atžvilgiu sąžiningai, turėjo pareigą numatyti ir įvertinti galimą investicijų į SASO skolintomis lėšomis nesėkmę bei apie tai informuoti klientus. Todėl reklaminės informacijos teiginys, kad SASO yra garantuota investicija, buvo netinkamas. Dar daugiau, tai buvo potencialius investuotojus skatinantis ir tuo pačiu juos klaidinantis teiginys. Lygiai taip pat Bankas nepateikė įrodymų, kad investuotojams įsigyjant SASO skolintomis lėšomis ir įkeičiant nekilnojamąjį turtą, aiškiai, suprantamai ir apibendrintai buvo pateikta informacija apie galimą riziką netekti įkeisto investuotojams nuosavybės teise priklausančio nekilnojamojo turto.

Pažymėtina kad nuo 2007-11-01, pilnai įsigaliojus FPRĮ ir jį įgyvendinantiems teisės aktams, Bankas, teikdamas informaciją apie finansinius produktus, privalėjo pateikti ir trumpą produkto aprašymą, kur būtų atskleidžiama ne tik galima klientui nauda, bet ir įvardinamos rizikos, tame tarpe ir susijusios su investavimo strategija. Patikrinimo metu nebuvo gauta duomenų, kad Bankas būtų paruošęs tokį SASO aprašymą ir teikęs jį klientams.

*

*

*

Papildomai atkreiptinas dėmesys, jog Patikrinimo metu nustatyta, kad Bankas teikė galimai klaidinančią informaciją apie klientams siūlomą ar jų įsigyjamą produktą. Tiek Obligacijų įsigijimo sutartyse, tiek Galutinėse sąlygose yra nurodomas emisijos pavadinimas ir jos numeris, tačiau skelbiamoje informacijoje pasakoma tik bendra susiejimo kryptis. 2007 metais Bankas buvo išleidęs kelias emisijas su Kinijos įmonių akcijomis susietų obligacijų. Kiekvienai emisijai buvo ruošiamos atskiros Galutinės sąlygos, kur emisijos pavadinimas nurodomas su numeriu: su Kinijos akcijomis susietų obligacijų emisija Nr. 3, su Kinijos akcijomis susietų obligacijų emisija Nr. 4, su Kinijos akcijomis susietos obligacijos Nr. 5 ir pan. Obligacijų pasirašymo sutartyje nurodomas trumpesnis emisijos pavadinimas: DnB NORD Kinija – 3, DnB NORD Kinija – 4, DnB NORD Kinija – 5. Tuo tarpu Banko skelbiamoje informacijoje yra rašoma: „Su Kinijos įmonių akcijomis susietos obligacijos“, „... investuokite į obligacijas, susietas su Kinijos įmonių akcijomis“. Neprofesionaliajam investuotojui praktiškai neįmanoma išsiaiškinti, ar jis įsigyja būtent tą produktą, kurio informaciją ar kitaip skleistą reklamą įsidėmėjo ir pasirinko.

Taip pat Bankas buvo išleidęs ne vieną trumpalaikę su akcijomis susietų obligacijų emisiją. Galutinėse sąlygose jos taip pat yra nurodomos su emisijos numeriu, tačiau Banko skelbiamoje informacijoje yra nurodoma tik „Trumpalaikės su akcijomis susietos obligacijos“. Be to, Banko klientams įsigyjant su aktyviai valdomo Pasaulio akcijų indeksų krepšeliu susietas obligacijas, galutinėse sąlygose yra nurodomas šis pavadinimas ir emisijos numeris. Obligacijų pasirašymo sutartyje patiekiamas kitoks emisijos pavadinimas – „DnB NORD aktyviai valdomas pasaulis-2“, o einamosios informacijos siūloma ieškoti pavadinimu „DnB NORD aktyvus pasaulis-2“.

Patikrinimo metu atkreiptas dėmesys ir į Banko pateikiamą informaciją apie su Pasaulio akcijomis susietas obligacijas. 2007 metų birželio mėn. buvo platinamos dvi su Pasaulio akcijomis susietų obligacijų emisijos – emisija 21 (toliau – DnB NORD Pasaulis 21) ir emisija 22 (toliau – DnB NORD Pasaulis 22). DnB NORD Pasaulis 21 buvo platinama 2007 06 18 – 2007 07 26. Šios emisijos finansines priemones įsigijusiems investuotojams buvo **garantuojamas** 6 proc. prieaugis. Tokia sąlyga įtvirtinta su Pasaulio akcijomis susietų obligacijų Nr. 21 Galutinėse sąlygose. Garantuotas prieaugis pažymimas ir Banko tinklalapyje skelbiamoje Informacijoje. DnB NORD Pasaulis 22 buvo platinama 2007 06 18 – 2007 06 19. Šios emisijos SASO įsigijo 6 Banko klientai. Atkreiptinas dėmesys, kad DnB NORD Pasaulis 22 Galutinėse sąlygose **nėra** **garantuojamas** jokie dydžio prieaugis, prieaugis susijęs tik su indeksų krepšelio kitimu. Abiejų emisijų (Pasaulis 21 ir Pasaulis 22) obligacijos yra susietos su analogiškais investicijomis, t. y. indeksų krepšelis susideda iš 25 proc. NIKKEI225, 25 proc. Hang Seng, 25 proc. DJ EURO

STOXX50 ir 25 proc. S&P500 akcijų indeksų. Pažymėtina, kad Banko tinklalapyje skelbiamoje Informacijoje buvo nurodyta, kad tai informacija apie su Pasaulio akcijomis susietas obligacijas, tačiau nėra nurodytas emisijos numeris. Tokiu būdu, investuotojai, atkreipę dėmesį į Informaciją apie garantuojamą prieaugį, galėjo įsigyti visai kitos, t. y. prieaugio negarantuojančios, emisijos SASO. Šiuo atveju netinkamas informacijos apie siūlomą produktą pateikimas galėjo ne tik suklaidinti potencialius investuotojus, bet ir galimai buvo tikslingai panaudotas pristatant potencialiajam investuotojui Banko SASO bei apgaulės būdu sudarant Obligacijų pasirašymo sutartis.

Įvertinant aukščiau išdėstytą, yra pagrindo teigti, kad Bankas neatsakingai rengė ir platino informaciją apie skirtingų emisijų SASO, pats Bankas painiojo atskirų SASO emisijų pavadinimus ir tokiais savo veiksmais sudarė prielaidas investuotojų klaidinimui bei galimybės investuotojui priimti pagrįstą investicinį sprendimą eliminavimui.

Banko pateikti paaiškinimai, jų įvertinimas ir Banko veiksmų kvalifikavimas:

Bankas teigia, kad visus klientus, kurie kreipėsi dėl SASO įsigijimo, supažindino su atitinkamu obligacijų prospektu bei galutinėmis sąlygomis, ką klientai patvirtino savo parašais sutartyse dėl SASO įsigijimo. Banko teigimu, obligacijų prospektuose pateikta informacija aiškiai ir tinkamai atskleidė nepalankiausio investicijų scenarijaus galimas neigiamas pasekmes.

Komisija nesutinka su tokiu Banko pateiktu vertinimu. Kaip jau minėta šio Sprendimo 2.1.1 dalyje, informacijos apie SASO suteikimas nėra ir negali būti prilyginamas informacijos suteikimui apie Strategiją, kadangi SASO įsigijimas skolintomis lėšomis investuotojams sukelia visiškai skirtingas pasekmes nei jų įsigijimas nuosavomis lėšomis. Investuojant į SASO skolintomis lėšomis, investicinė strategija tampa panaši į rizikingoms turto klasėms būdingą strategiją, todėl informacija apie tokį SASO įsigijimo būdą privalėjo būti pateikiama skirtingai, nei įsigyjant SASO nuosavomis lėšomis. Investuotojams, įsigyjantiems SASO skolintomis lėšomis naudojant skirtingo dydžio finansinį svertą, suteikta informacija buvo nepakankama, nesubalansuota ir nesudarė galimybės tinkamai įvertinti siūlomo kokybiškai naujo produkto – SASO įsigijimo skolintomis lėšomis – galimos rizikos ir priimti pagrįstą investicinį sprendimą.

Bankas nesutinka su užfiksuotais įtarimais pažeidus teisės aktų reikalavimus, susijusius su tinkamu informacijos pateikimu neprofesionaliems klientams. Bankas teigia, kad platindamas savo išleistas SASO jis veikė kaip emitentas. Anot Banko, emitentas atsako už prospekte esančios informacijos teisingumą ir išsamumą, todėl informacijos apie viešai platinamus vertybinius popierius pateikimas Komisijos patvirtintame prospekte yra laikytinas tinkamu informacijos neprofesionaliems investuotojams atskleidimu. Bankas tvirtina, kad obligacijų prospekte buvo atskleisti visi su SASO įsigijimu susiję rizikos veiksniai, ir Komisija, patvirtindama prospektus, pripažino ir juose pateiktos informacijos išsamumą.

Įvertinusi tyrimo medžiagą ir Banko paaiškinimus, Komisija mano esant reikalinga akcentuoti tai, kad Banko teiginiai dėl emitento statuso ir prospekto pakankamumo klientus supažindinant su platinamomis SASO yra atmestini. Bankas veikė kaip emitentas ir jam atitinkamai buvo taikoma Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2003/71/EB (toliau – Prospektų direktyva), kurios nuostatos perkeltos į VPI, tik tuomet, kai viešai siūlė savo leidžiamus vertybinius popierius (t.y. SASO). Būtent vertybinių popierių viešo siūlymo institutui yra būtinas prospektas, t. y. prospektas yra priemonė suteikti galimybę investuotojams susipažinti su leidžiamais vertybiniais popieriais ir pačiu jų emitentu. Tuo tarpu platindamas, t.y. parduodamas SASO bankas veikė kaip tarpininkas ir jo, kaip investicines paslaugas teikiančio subjekto, atžvilgiu buvo taikomi visi VPRĮ ir atitinkamai FPRĮ reikalavimai, tarp kurių buvo ir reikalavimas aiškiai informuoti klientus apie jų įsigyjamą finansinį produktą.⁵ Ta pareiga itin aktuali yra

⁵ http://www.vpk.lt/new/documents/2009_13K-2.pdf

nagrinėjama atveju, kadangi klientai ne tik įsigijo SASO nuosavomis lėšomis, bet ir investavo į Strategiją, o SASO įsigijimo būdas (skolintomis iš Banko lėšomis) iš esmės pakeitė obligacijų tikimybę gauti pelną ir nulėmė su tokia investicija susijusių rizikų specifiką.

Kritiškai vertintinas ir Banko argumentas, kad kai kurie klientai teismo proceso metu privalėjo patvirtinti, kad supranta tiek Strategijos įsigijimo sąlygas, tiek turto įkeitimo pasekmes. Pabrėžtina, kad Banko minimas teismo leidimas negali būti šio tyrimo objektu, kadangi jis **nėra priemonė, kurios būtų ėmėsis Bankas** siekdamas išsamiai informuoti klientus apie Strategijos esmę ir rizikas. Būtinybė gauti teismo leidimą kyla Civilinio kodekso 3.85 str. 2 d. pagrindu, t.y. tik tuomet, kai sudaromas sandoris dėl nekilnojamo turto, esančio šeimos turto, kai sutuoktiniai turi nepilnamečių vaikų. Reiškia, ne visi į Strategiją investavę klientai turėjo gauti teismo leidimą, nes ne visi klientai turėjo nepilnamečių vaikų, ir ne visi klientai, investuodami į Strategiją, įkeitė Bankui savo gyvenamąjį būstą. Be to, viena iš dviejų Banko Komisijai pateiktų teismo nutarčių dėl leidimo įkeisti nekilnojamą turtą (t.y. 2007-03-15 Vilniaus m. 3 apylinkės teismo nutartis) yra nesusijusi su nagrinėjama tema, kadangi bylos pareiškėjų turtas buvo įkeičiamas su tikslu gauti kreditą ne SASO įsigijimui, o verslo plėtojimui (komercinės veiklos vykdymui).

Pabrėžtina, kad vertinant Bankui inkriminuojamą pažeidimą, svarbu įvertinti sistemiškai, ar Bankas buvo pasirengęs ir atitinkamai turėjo galimybę tinkamai informuoti klientus apie Strategijos esmę ir jos rizikas. Komisija turi pagrindo teigti Banką padarius VPRĮ 24 str. 3 d. ir atitinkamai FPRĮ 22 str. 3 d. pažeidimą. Tokią išvadą Komisija daro remdamasi tuo, kad Bankas neturėjo tinkamos neprofesionaliųjų klientų informavimo apie Strategiją sistemos. Klientų informavimui apie įsigijamą investiciją Bankas naudojo du savo apimtimi didelius dokumentus – prospektą ir galutines sąlygas, kurių parengimas ir paskelbimas buvo būtina SASO išleidimo sąlyga, bei sutartis su klientais, kurios pasižymi sudėtinga teisine ir ekonomine lingvistika. Bankas neturėjo parengęs jokie dokumento, kuriame būtų pateikiama aiški, trumpa, neprofesionaliam klientui priimtina kalba parašyta ir vientisa informacija apie Strategijos esmę ir rizikas. Pažymėtina, kad tokios Banko naudotos klientų informavimo priemonės neatitiko ne tik VPRĮ 24 str. 3 d. reikalavimų, bet ir nuo 2007-11-01 įsigaliojusių teisės aktų (FPRĮ bei Investicinių paslaugų teikimo ir klientų pavedimų priėmimo ir vykdymo taisyklių) reikalavimų, nustačiusių pareigą pateikti klientams trumpą produkto ar investavimo strategijos aprašymą, kuriame būtų atskleidžiama ne tik galima klientui nauda, bet ir įvardinamos rizikos. Tokios pareigos pateikti klientams apibendrintą aprašymą tikslas – išvengti kliento „paskandinimo“ dideliame kiekyje informacijos, dėl ko klientui informacija gali būti nesuprantama ir atitinkamai neaktuali. Šis reikalavimas svarbus tuo, kad tinkamai jį realizavus, klientui suteikiama reali galimybė įvertinti pateiktą informaciją ir priimti sprendimą investuoti ar ne į jam siūlomas finansines priemones ar investavimo strategiją.⁶ Pažymėtina, kad Bankas šio reikalavimo neįvykdė ir nepateikė jokių su tuo susijusių paaiškinimų.

Kaip jau buvo minėta, svarbu sistemiškai įvertinti Banko organizacines priemones, kurios buvo skirtos vykdyti VPRĮ 24 str. 3 d. ir atitinkamai FPRĮ 22 str. 3 d. reikalavimus. Atkreiptinas dėmesys, kad praktinių situacijų (t.y. klientų ir juos aptarnavusių Banko darbuotojų) parodymai turi papildomą įrodomąją reikšmę nagrinėjant šį klausimą. Vis tik tikėti klientų teiginiais, kad Bankas ypatingai akcentavo Strategijos pelningumą ir saugumą, nenagrinėdamas jos rizikų, duoda pagrindo ir kiti tyrimo metu surinkti įrodymai: Bankas savo rinkodaros medžiagoje akcentavo SASO privalumus, o pristatydamas Strategiją akcentavo jos suteikiamą galimybę be didelės rizikos įdarbinti savo nekilnojamą turtą. Komisija neturi pagrindo pasikliauti Banko ir jo darbuotojų parodymais, neva visos Strategijos rizikos klientams buvo išaiškintos asmeninių susitikimų su klientais metu, prieš jiems pasirašant Strategijos įsigijimo sutartis. Atkreiptinas

⁶ “The approach is not to flood consumers with reams of information which may not be relevant to them and which they may have difficulty in understanding. Instead, the emphasis will be on the fiduciary duties of firms towards their clients (i.e. their duty to always put their client's interests first).”

<http://www.eubusiness.com/topics/finance/mifid-guide/>

dėmesys, kad tokių Strategijos rizikų Bankas pats savo organizuotų vidinių apmokymų metu neatskleidė savo darbuotojams, dar daugiau – Bankas nenustatė pareigos darbuotojams tokios informacijos atskleisti Strategiją įsigyjantiems investuotojams. Priešingai, Bankas informavo personalą, kad SASO pardavimų kiekis yra kriterijus, nulemiantis SASO parduodančių Banko skyrių pelną. Be to, pats Bankas nėra įsitikinęs ir negali garantuoti, kad jo darbuotojai iš tikrųjų atskleidė visiems klientams Strategijos esmę ir rizikas, kadangi Bankas neturi jokios informacijos apie klientų komunikaciją su tais Banko darbuotojais, kurie šiuo metu Banke nebedirba (tai patvirtino pats Bankas, teikdamas Komisijai duomenis apie iš neprofesionaliųjų klientų rinktą informaciją). Tai reiškia, kad Bankas savo teiginį, neva visi klientai buvo supažindinti su Strategijos esme ir rizikomis, grindžia tik darbuotojų pasisakymais, kurie nėra laikytini patikimais įrodymais, kadangi yra subjektyvūs (ne vien tik todėl, kad Banko personalas yra suinteresuotas įtikinti Banką, jog vykdė visas pareigas, bet ir dėl to, kad kai kuriais atvejais nuo Strategiją įsigijusių klientų aptarnavimo (pvz., nuo 2006 m.) praėjo daug laiko). Taip pat atkreiptinas dėmesys, kad Bankas negalėjo patikimais įrodymais pagrįsti, kad kuris nors iš jo darbuotojų pateikė klientui informaciją apie Strategijos riziką ar blogiausią scenarijų atspindinčius paskaičiavimus. To nepagrindžia ir Banko minima Banko parengta interaktyvi skaičiuoklė, kadangi nėra įrodymų, jog darbuotojai būtų buvę skatinami informuoti klientus apie galimus patirti nuostolius, pasinaudojant tokia skaičiuokle, ar kad darbuotojai būtų realiai tą skaičiuoklę naudoję, aptarnaudami Strategiją įsigyjančius klientus.

Darytina išvada, kad Patikrinimo metu Bankas nepateikė įrodymų, kad investuotojai, pasirinkę SASO įsigijimą skolintomis lėšomis, buvo tinkamai, aiškiai ir suprantamai informuoti apie galimas pasekmes nesėkmingos investicijos atveju. Todėl yra pagrindo manyti, kad investuotojai negalėjo priimti pagrįstų investicinių sprendimų.

Apibendrinat nustatytus pažeidimus teigtina, kad potencialiesiems investuotojams ir investuotojams buvo sunku tiksliai ir aiškiai suprasti viešoje erdvėje (Banko tinklalapyje) skelbiamą Informaciją apie Banko siūlomas SASO, Banko pateikiamas Galutines sąlygas bei Obligacijų pasirašymo sutartyje apibūdintą įsigyjamą produktą kaip konkrečiai jo įsigytą. Tai sukelia sunkumų ieškant informacijos apie konkrečiai pasirinktą investiciją, informacija tampa neaiški, nepilna, tampa dar sudėtingiau suvokti konkretaus produkto įsigijimo skolintomis lėšomis riziką. Be to, Banko klientai nebuvo aiškiai ir suprantamai supažindinti su SASO įsigijimo skolintomis lėšomis esme ir galima rizika, nes informacija buvo teikiama fragmentais skirtinguose dokumentuose ir net skirtingai įvardinant tą patį produktą.

Bankas, siūlydamas vidutinės rizikos finansinę priemonę – SASO – įsigyti skolintomis lėšomis, iš esmės pakeitė jos rizikos laipsnį, paversdamas ją rizikingoms turto klasėms būdingą strategija, nesuteikė specifinės informacijos klientams apie skolintomis lėšomis įsigyjamas SASO, ir tuo neprofesionaliai bei nesąžiningai veikė klientų ir rinkos patikimumo interesais, tuo pažeisdamas VPRĮ 24 str. 3 ir 4 d., VPĮ 11 str. 3 d., FPRĮ 22 str. 1 - 3 dalis.

1) iki 2007-11-01 Bankui neįvykdant pareigos klientams (potencialiems klientams) pakankamai atskleisti su jais susijusią ir jiems reikalingą informaciją kartu atsižvelgiant į tai, ar klientas yra profesionalus investuotojas, t.y. nesuteikus Banko klientams aiškiai ir suprantamai visos reikalingos informacijos, kuria remdamiesi klientai suprastų siūlomų investicinių paslaugų ir finansinių priemonių esmę bei joms būdingą riziką ir galėtų priimti pagrįstus investicinius sprendimus buvo pažeista VPRĮ 24 str. 3 d. ir 4 d.;

2) po 2007-11-01 Bankui neįvykdant pareigos aiškiai ir suprantamai suteikti Banko klientams visą reikalingą informaciją, kuria remdamiesi klientai suprastų siūlomų investicinių paslaugų ir finansinių priemonių esmę bei joms būdingą riziką ir galėtų priimti pagrįstus investicinius sprendimus, ir tuo pažeidė FPRĮ 22 str. 3 d. ir Investicinių paslaugų teikimo ir klientų pavedimų priėmimo ir vykdymo taisyklių 11, 24, 33, 34, 35, 36 p.

2.1.3. Rekomendacijų investuoti į Strategiją teikimas Bankui turint interesų konfliktą ir jo neatskleidžiant bei nepaaiškinant klientui

Teisinis reguliavimas iki MiFID taikymo visa apimtimi:

VPRĮ, greta bendrųjų tarpininkų veiklai keliamų reikalavimų, nustato pareigą **stengtis išvengti interesų konfliktų**, o kai jų išvengti neįmanoma, **užtikrinti, kad su klientu būtų sąžiningai elgiamasi** (VPRĮ 24 str. 3 d. 6 p.). Be to, tarpininkas turi turėti tokią organizacinę struktūrą, kad būtų išvengta tarpininko ir kliento ar klientų tarpusavio interesų konflikto (VPRĮ 24 str. 1 d.).

VPRĮ nuostatas įgyvendinančių Vertybinių popierių viešosios apyvartos tarpininkų ir valdymo įmonių veiklos vidaus kontrolės organizavimo ir vykdymo taisyklių 19 p. nustato, kad esant interesų konfliktui, tarpininkas, prieš teikdamas investicinę paslaugą, privalo **atskirai, aiškiai, suprantamai (atsižvelgdamas į kliento vertybinių popierių rinkos žinias) ir pasirašytinai informuoti klientą apie interesų konfliktą** bei vertybinių popierių rinkos kainą, kuri vertybiniams popieriams buvo nustatyta paskiausiai. Ši informacija gali būti atskleista ir telefonu, jeigu ji yra įrašoma ir gali būti pateikta kaip įrodymas. **Investicinė paslauga gali būti teikiama tik tuo atveju, jei klientas aiškiai išreiškė savo sutikimą dėl investicinės paslaugos teikimo esant interesų konfliktui.** Be to, šių taisyklių 17.6 p. ekspresyviai įtvirtinta, jog laikoma, kad **interesų konfliktas egzistuoja, kai vykdomi klientų pavedimai pirkti**, parduoti vertybinius popierius, kuriuos tarpininkas platina ar kurių portfelį tarpininkas valdo.

Teisinis reguliavimas po MiFID taikymo visa apimtimi:

FPRĮ 13 str., nustatydamas organizacinius reikalavimus investicines paslaugas teikiančioms įmonėms, nurodo, kad **finansų maklerio įmonė privalo turėti tinkamą veiklos organizavimo politiką ir procedūras, kurios užtikrintų, kad finansų maklerio įmonė, jos vadovai, darbuotojai ir agentai laikosi šiame įstatyme nustatytų reikalavimų, ir taisykles, reglamentuojančias finansų maklerio įmonės vadovų, darbuotojų ir agentų sandorių sudarymą savo sąskaita** (FPRĮ 13 str. 1 d.). Finansų maklerio įmonė **privalo įgyvendinti ir taikyti veiksmingas organizacines ir administracines priemones, skirtas užkirsti kelią interesų konfliktams**, kurie galėtų neigiamai paveikti jos klientų interesus (FPRĮ 13 str. 2 d.). FPRĮ 13 str. nustatyti reikalavimai licencijuotoms kredito įstaigoms taikomi *mutatis mutandis* (FPRĮ 13 str. 11 d.).

FPRĮ 21 str. greta kitų finansų maklerio įmonių veiklai keliamų reikalavimų nustato, kad finansų maklerio įmonė **privalo imtis visų reikalingų priemonių, skirtų nustatyti interesų konfliktus, kylančius tarp įmonės, jos vadovų, darbuotojų, agentų, taip pat kitų su įmone tiesiogiai ar netiesiogiai kontrolės ryšiais susijusių asmenų ir įmonės klientų** arba vien tik tarp įmonės klientų, **kai interesų konfliktai kyla įmonei teikiant investicines paslaugas**, papildomas paslaugas arba jų derinį (FPRĮ 21 str. 1 d.). **Jei priemonės, kurių finansų maklerio įmonė ėmėsi vadovaudamasi FPRĮ 13 str. 2 d., yra nepakankamos užtikrinti žalos klientų interesams prevenciją, finansų maklerio įmonė, prieš pradėdama teikti investicines ir (arba) papildomas paslaugas, turi aiškiai atskleisti klientui interesų konflikto turinį ir šaltinį** (FPRĮ 21 str. 2 d.). Šiame straipsnyje nustatyti reikalavimai licencijuotoms kredito įstaigoms taikomi *mutatis mutandis* (FPRĮ 21 str. 3 d.).

FPRĮ nuostatas detalizuoja Finansų maklerio įmonių veiklos organizavimo taisyklės, patvirtintos 2007 m. gegužės 17 d. Komisijos nutarimu Nr. 1K-17. Interesų konfliktų prevenciją ir valdymą reglamentuoja šių taisyklių 69-84 p.

Finansų maklerio įmonė, siekdama nustatyti klientų finansiniams interesams galinčius pakenkti interesų konfliktus, kylančius teikiant investicines ir papildomas paslaugas arba jų derinį, privalo, vadovaudamasi minimaliais kriterijais, įvertinti, ar finansų maklerio įmonė, susijęs asmuo arba asmuo, tiesiogiai ar netiesiogiai susijęs su finansų maklerio įmone kontrolės ryšiu, patenka į kurią nors iš taisyklių 69.1-69.5 nurodytų situacijų. Preziumuojama, kad interesų konfliktas

egzistuoja, kai dėl teikiamų investicinių ar papildomų paslaugų arba dėl vykdomos investicinės veiklos ar kitų priežasčių **finansų maklerio įmonė** arba tas asmuo **gali turėti finansinės naudos** arba išvengti finansinių nuostolių **kliento sąskaita** (Taisyklių 69.1 p.) arba **finansų maklerio įmonė** arba tas asmuo klientui **teikiamos paslaugos rezultatu arba kliento sąskaita sudaromo sandorio rezultatu yra suinteresuoti kitaip nei tuo rezultatu yra suinteresuotas klientas** (Taisyklių 69.2 p.). Finansų maklerio įmonė turi patvirtinti, įgyvendinti ir palaikyti veiksmingą interesų konfliktų vengimo politiką (Taisyklių 70 p.), kurioje **turi būti nurodytos aplinkybės**, susijusios su finansų maklerio įmonės arba jos vardu teikiamomis konkrečiomis investicinėmis ir papildomomis paslaugomis ir investicine veikla, **kurios sukelia arba gali sukelti interesų konfliktą**, dėl kurio gali būti pažeisti vieno ar kelių klientų interesai, ir **procedūros, kurių turi būti laikomasi, ir priemonės, kurių turi būti imtasi siekiant valdyti interesų konfliktus** (Taisyklių 71 p.). Esant interesų konfliktui, **finansų maklerio įmonė, prieš teikdama investicinę paslaugą, privalo aiškiai, suprantamai (atsižvelgdama į kliento supratimą apie finansinių priemonių rinkas) ir pasirašytinai informuoti kiekvieną klientą apie atsiradusį interesų konfliktą** bei finansinių priemonių rinkos kainą, kuri finansinėms priemonėms buvo nustatyta paskiausiai. Ši informacija gali būti perduota ir telefonu, jeigu ji įrašoma ir gali būti pateikta kaip įrodymas. **Investicinė paslauga gali būti teikiama tik tuo atveju, jei klientas aiškiai išreiškia savo sutikimą dėl investicinės paslaugos teikimo esant interesų konfliktui (Taisyklių 75 p.)**.

Nustatytos faktinės aplinkybės:

Patikrinimo metu Komisija paprašė Banko pateikti Komisijai įrodymus, kad patikrinimui atrinkti Banko klientai buvo bent jau suprantamai ir pasirašytinai informuoti apie atsiradusį interesų konfliktą (Banko interesas išplatinti SASO ir suteikti paskolas SASO įsigijimui). Bankas atsakė Komisijai, kad Bankui platinant SASO ir teikiant paskolas įsigytų SASO apmokėjimui, interesų konflikto, kaip jis suprantamas 2007-05-17 Komisijos nutarimu Nr. 1K-17 patvirtintų Finansų maklerio įmonių veiklos organizavimo taisyklių 69 punkte, nagrinėjamu atveju nebuvo. Bankas nurodė, kad Banko skyrių tinklo darbuotojai už SASO bei su tuo susijusių skolinimo produktų pardavimą nebuvo skatinami kaip nors kitaip, nei už kitas užduotis, t.y. Banko darbuotojai neturėjo specifinio intereso ir paskatos klientams siūlyti būtent SASO.

Konstatuotina, kad Bankui teikiant paskolas įsigyjamų SASO apmokėjimui, atsiranda interesų konfliktas, nes iš tokios veiklos Bankas turi užtikrintos finansinės naudos, o klientas nesėkmingo scenarijaus atveju gali patirti nuostolių. Net ir tuo atveju, jeigu Banko darbuotojai neturėtų asmeninio suinteresuotumo sudaromais SASO pardavimo ir paskolų SASO įsigijimui sandoriais, Bankas kaip juridinis asmuo vis tiek būtų laikomas patenkančiu į interesų konfliktą.

Bankas, leisdamas obligacijas, Prospekte nurodė, kad lėšos, gautos iš pagal Obligacijų programą leidžiamų emisijų, bus panaudojamos Banko pagrindinėje veikloje, t.y. finansuoti Banko paskolų portfelį. Atkreiptinas dėmesys, kad Bankas finansuoti savo paskolų portfelį gali trimis pagrindiniais būdais: indėliais; tarpbankinėmis paskolomis ir leidžiamomis obligacijomis.

Bankas, teikdamas paskolą įsigytų SASO apmokėjimui, taip pat gali naudoti (naudoja) lėšas, gautas trimis pagrindiniais būdais: indėliais; tarpbankinėmis paskolomis ir leidžiamomis obligacijomis, pvz. SASO. Už suteiktas paskolas įsigytų SASO apmokėjimui Bankas iš klientų gauna sutartyse numatytas palūkanas. Palūkanų dydis siekė nuo 4 iki 7,8 proc. metinių palūkanų, skaičiuojant nuo visos paskolos sumos. Kadangi paskolos sutartys būdavo sudaromos visam obligacijų galiojimo terminui, palūkanos Bankui būdavo mokamos kartu su obligacijų išpirkimu, taip klientas turėdavo sumokėti Bankui iš viso apie 12 – 24 proc. palūkanų už visą paskolos laikotarpį, t. y. už 3 metus.

Atliekant tyrimą buvo atkreiptas dėmesys į tai, kad, teikdamas paskolas SASO įsigijimui, Bankas siūlė investuotojams skirtingus paskolos scenarijus. Banko klientai, įsigydami SASO Banko skolintomis lėšomis, visais atvejais įkeisdavo įsigyjamą finansinę priemonę, o kai

kuriais atvejais ir nekilnojamąjį turtą (žemės sklypą, sodybą, butą ir pan.). Tokiu būdu Bankas, finansuodamas 100 proc. SASO įsigyjamą ir priimdamas įkeitimu nekilnojamąjį turtą, nesėkmingos investicijos atveju užsitikrina palūkanų išieškojimą iš įkeisto nekilnojamojo turto. Tokia sąlyga yra įtvirtinta ir Skolinimo sutartyse. Skolinti pinigai, sėkmingai susiklosčius investicinei situacijai, padidina klientui grąžą, tačiau ši strategija padidina investicijos rizikingumą – net produktui garantuojant nominalią vertę (pvz.: SASO), nesėkmės atveju klientui reikės mokėti palūkanas už skolintą kapitalą. Įsigyjant SASO skolintomis lėšomis investuotojas, esant blogiausiam scenarijui, t. y. susieto indekso reikšmei nukritus žemiau pradinės indekso reikšmės, nors ir atgaus visą investuotą sumą (obligacijų nominalią vertę), tačiau turės realius nuostolius, t. y. privalės mokėti palūkanas Bankui už pasiskolintą kapitalą.

Atkreiptinas dėmesys, kad palūkanos Bankui mokamos SASO išpirkimo metu. Išperkant SASO, net ir nepalankiausio investavimo scenarijaus atveju, investuotojui yra sumokama obligacijų nominali vertė, t.y. bendra nuosavų, jeigu investuotojas dalį investicijų vykdavo nuosavomis lėšomis, ir skolintų lėšų, kuriomis buvo įsigytos finansinės priemonės, suma. Gražintos sumos užtenka padengti Banko suteiktą paskolą, o iš klientui priklausančių lėšų ar įkeisto turto Bankas gali nuskaityti jam pagal Skolinimosi sutartį priklausančias palūkanas. Tokiu būdu investuotojas realiai netenka investuotos sumos dalies arba net ir visos investuotos sumos ir papildomo (įkeisto) turto.

Naudojant tokią SASO įsigijimo schemą, klientui iškyla pavojus netekti realaus turto. Tyrimui atrinktų 77 Banko klientų, įsigijusių SASO skolintomis lėšomis, **absoliučioje daugumoje atveju** pasibaigusios (išpirtos suėjus išpirkimo terminui) investicijos **nebūtų buvusios sėkmingos**. Investicijos į SASO skolintomis lėšomis nepateisino investuotojų lūkesčių, nes tik 3 iš Tyrimui atrinktų 77 Banko klientų, investavę į BRIK 2 emisijos SASO skolintomis lėšomis, būtų uždirbę nežymų pelną: G. B. – 32 206 EUR, D. V. – 1 049, S. Ž. – 5 139 EUR).

Kaip jau minėta, aprašyta investavimo strategija praktiškai prilyginama Banko klientui suteikta paskola, kad klientas galėtų atsidaryti atitinkamos vertės opciono poziciją, t.y. Bankas suteikė paskolą aukšto rizikingumo investicinio instrumento pirkimui. Opcionas yra ne tik aukštos rizikos finansinė priemonė, bet ir nesėkmės atveju investuotojas **netenka visų investuotų lėšų**. Bankas, teigdamas tokią paslaugą, turėtų atskleisti visą galimą riziką, t. y. didelę tikimybę netekti viso investuoto turto. Paprastai opcionai yra siūlomi tik profesionaliesiems investuotojams, suprantantiems šios finansinės priemonės esmę ir galintiems prisiimti 100 proc. investicijų netekti. Taigi, **atskleidus visas opciono rizikas, jis tampa nepatrauklus ir net nenaudotinas neprofesionaliųjų investuotojų investicijoms**.

Atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad parduodamas opcioną klientams, Bankas galėtų gauti tik opciono pardavimo mokestį, bet negautų papildomų lėšų savo pagrindinei veiklai. Parduodant SASO skolintomis lėšomis, Bankas įgyja galimybę ne tik pritraukti papildomas lėšas Banko veiklai, bet ir tomis pačiomis lėšomis finansuoti keletą investuotojų, perkančių Banko SASO ir tokiu būdu multiplikuoti už suteiktas paskolas gaunamas palūkanas.

Apibendrinant pirmiau išdėstytą, darytina išvada, kad jei klientas turi pasirinkimą skolintomis lėšomis įsigyti opcioną ar Strategiją, jam tenkančios finansinės pasekmės yra panašios, tuo tarpu Strategijos pardavimas suteikia Bankui galimybę pritraukti papildomų lėšų Banko veiklai finansuoti. Nekvestionuojant Banko teisės teikti paskolas finansinių priemonių įsigijimui, šiuo konkrečiu atveju, Bankui teikiant paskolas įsigytų SASO apmokėjimui, atsiranda interesų konfliktas, nes iš tokios veiklos Bankas turi finansinės naudos, o klientas gali patirti nuostolių.

Banko pateikti paaiškinimai, jų įvertinimas ir Banko veiksmų kvalifikavimas:

Bankas nesutiko su Patikrinimo metu padarytomis išvadomis, kad parduodamas klientams Strategiją Bankas pateko į interesų konfliktą, kadangi iš tokios veiklos Bankas akivaizdžiai turėjo finansinės naudos klientų sąskaita, nors klientai buvo „pasmerkti“ patirti nuostolių.

Komisija vadovaujasi Patikrinimo akte pateikta Strategijos sandaros analize, kuri parodo, kad Banko sukurta Strategija savo esme prilygsta opciono įsigijimui. Taigi jei klientui Bankas būtų nupirkęs 4,9 mln. Lt vertės opcionalą rinkoje, klientui būtų užtekę 343 000 Lt (o ne 525 000 Lt) paskolos, t. y. klientui būtų prirėkę net 182 000 Lt mažesnės investicijos nei investuojant į Strategiją. Taigi ir nesėkmės atveju į opcionalą investavęs Banko klientas būtų praradęs 343 000 Lt, o ne 542 500 Lt, kaip Strategijos atveju. Tačiau Bankui buvo paranku klientams siūlyti rizikingesnį finansinį produktą, kuris didesnę naudą atnešė pačiam Bankui, t.y. parduodamas klientams Strategiją, Bankas įgijo galimybę ne tik pritraukti papildomas lėšas savo veiklai, bet ir galėjo tomis lėšomis finansuoti kitus Banko SASO perkančius investuotojus ir tokiu būdu multiplikuoti už suteiktas paskolas gaunamas palūkanas. Tuo tarpu parduodamas klientams opcionalą, Bankas būtų galėjęs gauti tik opciono pardavimo mokestį, bet negautų papildomų lėšų savo pagrindinei veiklai (Banko paskolų portfelio finansavimui).

Banko teigimu, interesų konfliktui konstatuoti neužtenka nustatyti, kad Bankas iš savo veiklos platinant Strategiją turėjo naudos, o klientas gali patirti nuostolių, kadangi tokiu atveju išėitų, kad visais atvejais, teikdamas kreditus, Bankas veikia būdamas interesų konflikte, kadangi iš sudaromų sandorių gauna naudą (palūkanas), o klientas patiria finansinius nuostolius (sumokėdamas Bankui palūkanas). Banko nuomone, jis apskritai negalėtų vykdyti jokios savo veiklos, kadangi jo, kaip juridinio asmens, vienas iš tikslų – gauti pelną. Tuo tarpu kreditavimo santykiai visuomet yra rizikingi ir susiję su skolininkų pareiga mokėti palūkanas. Bankas taip pat atsisako gilintis į Strategijos sandarą ir esmę, teigdamas, kad Banko įsigytų opcionalų analizė yra visiškai nereikšminga, nes tai nėra susiję su Banko investuotojams paslaugų teikimu. Anot Banko, klientai įsigijo specialų Banko sukurta struktūrizuotą produktą, t.y. SASO, o ne opcionalą, todėl bet kokios spekuliacijos šiuo klausimu yra visiškai nepagrįstos.

Įvertinusi Tyrimo medžiagą ir Banko paaiškinimus, Komisija mano, kad dėl Banko vykdytos veiklos (t.y. Strategijos platinimo investuotojams) tarpininkas turėjo finansinės naudos klientų sąskaita. Akivaizdu, kad Bankas buvo suinteresuotas, kad klientai įsigytų SASO pavidalo, tačiau savo esme opcionalui prilygstantį Banko sukurta aukšto rizikos lygio produktą skolintomis lėšomis, kadangi toks finansinis produktas atnešė aukščiau aptartą didesnę naudą pačiam Bankui. Tokia Banko veikla sukėlė neigiamą įtaką klientų interesams – į Strategiją investavę klientai turėjo prisiimti žymiai didesnę riziką nei tuo atveju, jei būtų tiesiogiai investavę į opcionalą skolintomis lėšomis (į opcionalą investavęs Banko klientas rizikavo netekti 343 000 Lt, o į Strategiją – net 542 500 Lt). Akivaizdu ir tai, kad tokio interesų konflikto egzistavimas buvo ar bent jau turėjo būti Bankui žinomas prieš siūlant ir parduodant klientams Strategiją.

Komisijos nuomone, Bankas nepagrįstai teigia, kad interesų konfliktui konstatuoti nepakanka nustatyti, kad Bankas iš savo veiklos platinant Strategiją turėjo naudos, o klientas galėjo patirti nuostolių. Šio savo teiginio Bankas nepagrindžia jokiais įstatyminėmis nuostatomis ar kitomis teisės normomis, išskyrus nuogaštavimais, kad tokiu atveju kreditavimo veikla ir kita Banko veikla gali būti laikoma vykdoma egzistuojant interesų konfliktui. Tuo tarpu atkreiptinas dėmesys, kad MiFID įgyvendinančiosios direktyvos 2006/73/EB preambulės 24 p. nurodo, kad vien **galimybės gauti pelno egzistavimas** negali būti vienintelis interesų konflikto buvimo indikatorius. Minėtame direktyvos preambulės punkte taip pat nurodoma, kad kartu turi egzistuoti ir **neigiamos įtakos klientui galimybė**. Taigi vadovaujantis direktyvos 2006/73/EB nuostatomis, interesų konfliktui konstatuoti pakanka nustatyti, kad dėl tam tikros tarpininko veikos tikėtinais atsiras dvi aplinkybės, t.y. tarpininkas gaus pelno, o kliento interesai bus neigiamai įtakoti. Pažymėtina, kad neigiama įtaka kliento interesams negali būti abstraktaus pobūdžio, pvz., kliento apsisprendimas investuoti, kadangi investavimas bendrai yra laikomas rizikinga veikla. Kiekvienu konkrečiu atveju tarpininkas privalo įvertinti, ar egzistuoja tikimybė, jog tam tikras tarpininko veiksmas (pvz., investicinio sprendimo priėmimas, tam tikros konkrečios rekomendacijos suteikimas) gali neigiamai įtakoti klientų interesus, pvz., sukelti klientui nuostolį. Kaip jau buvo minėta aukščiau, nagrinėjamu atveju nei nuostolis klientams, nei nauda Bankui negali būti vertinami kaip abstraktūs, kadangi Bankui pačioje pradžioje turėjo būti aišku, kad į Strategiją

investuojantys klientai patirs nuostolius, o Bankui tokia veikla atneš finansinės naudos klientų sąskaita.

Komisija laikosi nuomonės, kad Patikrinimo akte pateiktos Strategijos analizės išvados šiuo atveju yra itin reikšmingos, kadangi jos parodo, kad klientas būtų galėjęs patirti mažesnius nuostolius, jei būtų investavęs ne į Strategiją, o tiesiogiai į opcioną iš Banko skolintomis lėšomis. Natūralu, kad Bankas kategoriškai atsisako gilintis į Strategijos sandarą ir esmę, kadangi tai pagrindžia intereso konflikto egzistavimą.

Yra pagrindo teigti, kad Bankas nesistengė išvengti galimo interesų konflikto, o nepavykus jo išvengti – aiškiai, suprantamai ir pasirašytinai neinformavo klientų apie tai, todėl Bankas, teikdamas klientams SASO įsigijimo skolintomis lėšomis paslaugą, pažeidė Vertybinių popierių rinkos įstatymo 24 str. 3 d. 5 p. ir 6 p. ir Vertybinių popierių viešosios apyvartos tarpininkų ir valdymo įmonių veiklos vidaus kontrolės organizavimo ir vykdymo taisyklių 17.6 p. ir 19 p. (Banko veiksmai iki MiFID) bei Finansinių priemonių rinkų įstatymo 13 str. 2 d. bei 21 str. ir Finansų maklerio įmonių veiklos organizavimo taisyklių 69.1 p. ir 75 p. (Banko veiksmai po MiFID).

2.2. Informacijos apie klientą nesurinkimas

Iki MiFID įsigaliojimo visa apimtimi:

Teisinis reguliavimas iki MiFID taikymo visa apimtimi:

VPRĮ, detalizuodamas jau minėtus bendruosius tarpininkų veiklai keliamus reikalavimus (sąžiningai veikti klientų ir rinkos patikimumo interesais, veikti rūpestingai, su reikiamu profesionalumu ir atsargumu, turėti ir naudoti veiklai reikalingas priemones ir procedūras), nustato pareigą **siekti gauti iš kliento informaciją apie jo finansinę būklę, investavimo patirtį ir tikslus**, kurių jis siekia naudodamasis investicinėmis paslaugomis (VPRĮ 24 str. 3 d. 4 p.). Tarpininkas kartu privalo atsižvelgti į tai, ar klientas yra profesionalus investuotojas (VPRĮ 24 str. 4 d.).

Klientų pavedimų priėmimo ir vykdymo taisyklių 3 p. nustato, kad finansų maklerio įmonė, sudarydama su klientu sutartį ir šios sutarties pagrindu teikdama paslaugas, **privalo atsižvelgti į duomenis, surinktus apie klientą** <...>.

Teisinis reguliavimas po MiFID taikymo visa apimtimi:

FPRĮ, detalizuodamas 22 str. 1 d. įtvirtintą bendro pobūdžio pareigą finansų maklerio įmonei veikti sąžiningai, teisingai ir profesionaliai bei geriausiomis klientui sąlygomis ir jo interesais, įpareigoja surinkti atitinkamą informaciją apie klientą: prieš teikdama investavimo rekomendaciją arba valdydama kliento finansinių priemonių portfelį, finansų maklerio įmonė privalo surinkti informaciją apie kliento ar potencialaus kliento žinias ir patirtį investavimo srityje, susijusias su konkrečiomis investicinėmis paslaugomis ar finansinėmis priemonėmis, finansinę padėtį ir tikslus, kurių jis siekia naudodamasis investicinėmis paslaugomis, t. y. atlikti tinkamumo (angl. *suitability*) testą. Finansų maklerio įmonė, surinkusi ir įvertinusi nurodytą informaciją, turi rekomenduoti klientui ar potencialiam klientui konkrečias investicines paslaugas ir finansines priemones, kurios geriausiai atitiktų kliento interesus.

Prieš teikdama kitas investicines paslaugas, finansų maklerio įmonė turi pasiūlyti klientui ar potencialiam klientui pateikti informaciją apie jo žinias ir patirtį investavimo srityje, susijusias su konkrečiomis investicinėmis paslaugomis ar finansinėmis priemonėmis, kurias siūlo finansų maklerio įmonė arba dėl kurių kreipiasi pats klientas ar potencialus klientas, t. y. atlikti priimtimumo (angl. *appropriateness*) testą. Atsižvelgdama į gautą informaciją, finansų maklerio

įmonė turi įvertinti, ar konkrečios investicinės paslaugos ir finansinės priemonės yra tinkamos klientui. Jei finansų maklerio įmonė, įvertinusi nurodytą informaciją, nustato, kad investicinė paslauga ar finansinė priemonė konkrečiam klientui ar potencialiam klientui nėra tinkama, ji privalo klientą ar potencialų klientą apie tai įspėti. Jei klientas ar potencialus klientas atsisako suteikti nurodytą informaciją arba pateikia nepakankamai informacijos apie savo žinias ir patirtį investavimo srityje, finansų maklerio įmonė privalo įspėti klientą ar potencialų klientą, kad kliento atsisakymas pateikti reikalingą informaciją arba ne visos reikalingos informacijos pateikimas neleidžia finansų maklerio įmonei nustatyti, ar konkrečios investicinės paslaugos ir finansinės priemonės yra tinkamos klientui.

Pažymėtina, kad tinkamumo ir priimtimumo testų atlikimą detalizuoja Investicinių paslaugų teikimo ir klientų pavedimų priėmimo ir vykdymo taisyklių 48-57 p. Nustatyta, kad atlikusi tinkamumo (*suitability*) testą, finansų maklerio įmonė turi turėti pagrindą manyti, kad konkretus sandoris, kurį siūloma sudaryti arba kuris yra sudaromas teikiant portfelio valdymo paslaugą, atitinka šiuos kriterijus:

- 1) sandoris atitinka kliento investavimo tikslus;
- 2) klientas yra finansiškai pajėgus prisiimti su jo investavimo tikslus atitinkančio sandorio sudarymu susijusią riziką;
- 3) klientas turi pakankamai reikiamų žinių ir patirties, kad suprastų riziką, būdingą sandorio sudarymui ir jo portfelio valdymui (Taisyklių 48 p.).

Informacijoje apie kliento ar potencialaus kliento finansinę būklę, kai tai reikalinga atsižvelgiant į planuojamas teikti investicines paslaugas ar siūlomas finansines priemones, turi būti nurodytas kliento nuolatinių pajamų dydis ir jų šaltinis, kliento turtas (įskaitant likvidųjį turtą), investicijos ir nekilnojamas turtas bei nuolatiniai kliento finansiniai išsipareigojimai (Taisyklių 51 p.).

Informacijoje apie kliento ar potencialaus kliento investavimo tikslus turi būti nurodytas kliento planuojamas investavimo laikotarpis, jam priimtina rizika ir jos pobūdis bei investavimo tikslai (Taisyklių 52 p.).

Jei finansų maklerio įmonė, teikdama investavimo rekomendacijas ar valdydama kliento portfelį, nesurenka FPRĮ 22 str. 5 d. nustatytos informacijos, **ji neturi teisės klientui ar potencialiam klientui teikti investavimo rekomendacijų ir valdyti kliento finansinių priemonių portfelio** (Taisyklių 53 p.).

Atlikdama priimtimumo (*appropriateness*) testą, finansų maklerio įmonė privalo išsiaiškinti, ar klientas turi reikiamų žinių ir patirties, kad suprastų ir įvertintų riziką, būdingą siūlomiems arba norimiems gauti investiciniams produktams ar investicinėms paslaugoms (Taisyklių 54 p.).

Pagal Taisyklių 55 p. **informacijoje apie kliento ar potencialaus kliento žinias ir patirtį** investavimo srityje (taip pat ir atliekant tinkamumo testą) turi būti nurodyti šie duomenys:

- 1) paslaugos, sandorio ar finansinių priemonių tipai, su kuriais klientas yra susipažinęs;
- 2) kliento sandorių dėl finansinių priemonių pobūdis, dydis ir dažnumas bei laikotarpis, per kurį šie sandoriai buvo sudaryti;
- 3) kliento ar potencialaus kliento išsilavinimas ir dabartinė bei ankstesnė jo profesija.

Nustatytos faktinės aplinkybės:

Informacijos apie tai, kaip klientas – potencialus investuotojas – supranta finansinių priemonių rinkos veikimą, kokia jo patirtis šioje srityje ir kokio tikslo jis siekia naudodamasis investicinėmis paslaugomis, surinkimas – ne tik būtinas atlikti veiksmas, leidžiantis Bankui pažinti savo klientą, bet ir pakankamas pagrindas suteikti klientui labiausiai jo interesus ir situaciją atitinkančias paslaugas.

Tiek tinkamumo, tiek priimtimumo testui būtinų duomenų rinkimo metu gauta informacija turi lemiamą reikšmę klientui teikiamų paslaugų kokybei. Būtent remiantis tinkamumo testo duomenimis turi būti rekomenduojama klientui tinkama paslauga ar finansinė priemonė arba

sudaromas konkretus kliento padėtį atitinkantis sandoris, kai yra valdomas kliento finansinių priemonių portfelis. Tuo tarpu priimtino testo duomenys apie klientą yra pagrindas Bankui įvertinti, ar konkrečios (kliento norimos įsigyti) finansinės priemonės yra priimtinos ir tinkamos klientui.

Patikrinimo metu Banko buvo paprašyta pateikti vidines Banko tvarkas, kurios 2005-2010 m. laikotarpiu nustatė Banko išleistų SASO pardavimo, paskolos klientams suteikimo ir kitas su SASO platinimu susijusias procedūras ir sąlygas. Išnagrinėjus Banko pateiktus dokumentus, nustatyta, kad minėtos tvarkos apima tik laikotarpį nuo 2007 m. lapkričio mėn., t.y. po MiFID (FPRĮ) įsigaliojimo. Dėl to darytina išvada, kad iki MiFID Bankas neturėjo dokumento, kuriame būtų aprašytos darbuotojų pareigos bei jų atlikimo tvarka, susijusi su informacijos apie klientą rinkimu ir nereikalavo to daryti savo darbuotojų, nors jau minėtų tuo metu galiojusių Vertybinių popierių viešosios apyvartos tarpininkų ir valdymo įmonių veiklos organizavimo ir vykdymo taisyklių 6.3 p. reikalaujama, kad Banko vidaus kontrolė užtikrintų principo „pažink savo klientą“ įgyvendinimą. Šis principas apima klientų, jų atstovų tapatybę, atstovavimo pagrindo nustatymą; duomenų apie klientų finansinę padėtį, investavimo tikslus, patirtį, asmeninės nuosavybės faktą rinkimą ir pan.

Patikrinimo metu išnagrinėjus informacijos, kurią Bankas surinko iš klientų, apimtį, nustatyta, kad iš 77 tirtų atvejų:

- 50 Banko klientų su Banku pasirašė SASO sutartis bei skolinimo SASO įsigijimui sutartis **iki MiFID**. Nustatyta, kad iš 8 klientų Bankas siekė gauti informaciją apie jų finansinę būklę, investavimo patirtį ir tikslus, kurių jie siekia naudodamiesi investicinėmis paslaugomis. Bankas nepateikė įrodymų, kad iš kitų 7 klientų (V. A., A. I., S.A., G. B., D. M., V. S., K. V., A. Z.) Bankas siekė gauti minėtą informaciją. Iš 35 klientų Bankas siekė gauti tik informaciją apie jų finansinę būklę;

- 18 Banko klientų su Banku pasirašė SASO sutartis bei skolinimo SASO įsigijimui sutartis **po MiFID**. Nustatyta, kad 17 klientų Bankas pasiūlė pateikti informaciją apie jų finansinę būklę, investavimo patirtį ir tikslus, kurių jie siekia naudodamiesi investicinėmis paslaugomis, tuo tarpu 1 klientui (A. K.) Bankas nepasiūlė pateikti informacijos apie jo žinias ir patirtį investavimo srityje;

- 9 Banko klientai su Banku pasirašė SASO sutartis bei skolinimo SASO įsigijimui sutartis abiem laikotarpiais - **ir iki MiFID, ir po MiFID**. Bankas nepateikė įrodymų, kad, SASO sutartis bei skolinimo SASO įsigijimui sutartis pasirašant iki MiFID, siekė gauti informacijos apie 9 klientų finansinę būklę, investavimo patirtį ir tikslus, kurių jie siekia naudodamiesi investicinėmis paslaugomis. SASO sutartis bei skolinimo SASO įsigijimui sutartis su Banku 9 klientams pasirašius po MiFID, nustatyta, kad 7 atvejais Bankas pasiūlė pateikti informaciją apie klientų finansinę būklę, investavimo patirtį ir tikslus, kurių jie siekia naudodamiesi investicinėmis paslaugomis, tuo tarpu 1 atveju Bankas nepateikė įrodymų, kad pasiūlė klientei (L. J.) pateikti informaciją apie jos žinias ir patirtį investavimo srityje.

Apibendrinant išdėstytą yra teigtina, kad **Bankas nesiekė gauti informacijos apie visu** Banko klientų, kurie Banko išleistas SASO įsigijo Banko skolintomis lėšomis, finansinę būklę, investavimo patirtį ir tikslus, kurių jie siekia naudodamiesi investicinėmis paslaugomis.

Patikrinimo metu ištyrus, ar **po MiFID** įsigaliojimo Bankas įvertino surinktą informaciją apie Banko klientų žinias ir patirtį investavimo srityje, buvo nustatyta, kad:

- 27 Banko klientai su Banku pasirašė SASO sutartis bei skolinimo SASO įsigijimui sutartis po MiFID;

- Bankas įvertino informaciją apie 20 klientų finansinę būklę, investavimo patirtį ir tikslus, kurių jie siekia naudodamiesi investicinėmis paslaugomis;

- 4 klientai (M. P., T. J., P. K., L. K.) atsisakė Bankui pateikti informaciją apie jų žinias ir patirtį investavimo srityje, todėl Bankas juos įspėjo, kad negalės nustatyti klientui tinkamiausio finansinio instrumento, nors, kaip jau minėta, nesurinkęs informacijos apie klientą, Bankas apskritai neturėjo jam teikti investavimo rekomendacijos.

- Bankas nevertino informacijos apie 2 klientų (L. J., A. K.) žinias ir patirtį investavimo srityje, nes šiems klientams Bankas nepasiūlė pateikti informacijos apie jų žinias ir patirtį investavimo srityje.

Apibendrinant išdėstytą yra teigtina, kad **Bankas nevertino informacijos apie visų Banko klientų**, kurie Banko išleistas SASO įsigijo Banko skolintomis lėšomis, finansinę būklę, investavimo patirtį ir tikslus, kurių jie siekia naudodamiesi investicinėmis paslaugomis.

Patikrinimo metu ištyrus, ar **po MiFID** Bankas įvertino paslaugos, kai SASO įsigijimas finansuojamas skolintomis lėšomis, tinkamumą Banko klientui, buvo nustatyta, kad:

- 27 Banko klientai su Banku pasirašė SASO sutartis bei skolinimo SASO įsigijimui sutartis pilnai įsigaliojus MiFID;

- Bankas įvertino paslaugos, kai SASO įsigijimas finansuojamas skolintomis lėšomis, tinkamumą 20 Banko klientų. Bankas įspėjo 14 klientų, jog paslauga, kai SASO įsigijimas finansuojamas skolintomis lėšomis, jiems nėra tinkama nors, kaip jau minėta, nesurinkęs informacijos apie klientą, Bankas apskritai neturėjo teikti investavimo rekomendacijos. 6 klientams paslauga, kai SASO įsigijimas finansuojamas skolintomis lėšomis, buvo tinkama.

Apibendrinant Patikrinimo metu buvo nustatyta, kad:

1) Bankas iki MiFID neturėjo dokumento, kuriame būtų aprašytos darbuotojų pareigos bei jų atlikimo tvarka, susijusi su informacijos apie klientą rinkimu,

2) Bankas nesiekė gauti informacijos apie visų Banko klientų, kurie Banko išleistas SASO įsigijo Banko skolintomis lėšomis, finansinę būklę, investavimo patirtį ir tikslus, kurių jie siekia naudodamiesi investicinėmis paslaugomis;

3) yra pagrindo teigti, jog Bankas neišsiaiškino, ar 2 klientai (L. J., A. K.) (iš 27 tirtų atvejų) turi reikiamų žinių ir patirties, kad suprastų ir įvertintų riziką, būdingą SASO įsigijimui skolintomis lėšomis (ką yra būtina padaryti atliekant tinkamumo (*suitability test*) ir priimtimumo (*appropriateness test*) vertinimą);

4) Bankas teikė investavimo rekomendacijas klientams, nors, įsigaliojus MiFID, šios paslaugos teikimas nesurinkus bent dalies reikalaujamos informacijos apie klientą apskritai negalėjo būti vykdomas (Investicinių paslaugų teikimo ir klientų pavedimų priėmimo ir vykdymo taisyklių 53 p.)..

Banko pateikti paaiškinimai, jų įvertinimas ir Banko veiksmų kvalifikavimas:

Bankas nesutinka su Tyrimo išvadomis ir teigia, kad reikalavimas surinkti informaciją apie klientus buvo reglamentuotas kituose Banko minimuose Banko vidiniuose dokumentuose, t.y. „Fizinių asmenų banko sąskaitų ir banko indėlių tvarkymo taisyklės“, „Ūkio subjektų sąskaitų tvarkymo taisyklės“, „Pinigų plovimo prevencijos tvarkos“, „Pirminis kredito paraiškos vertinimas“, „Verslo klientų pateikiami dokumentai“, „Vindikacijos funkcijos kreditavimo procese“, „Kredito gavėjo patikimumo nustatymas“, „Verslo klientų analizė“, „Gyventojų analizė“, „Piniginių lėšų klientams skolinimo Banko išleidžiamoms obligacijoms įsigyti tvarka“. Bankas tvirtina, kad iš daugumos klientų reikšminga informacija buvo surenkama individualių susitikimų su klientais metu. Tuo remdamasis, Bankas teigia, kad Banke visą tiriamąjį laikotarpį veikė tinkama sistema, užtikrinusi reikalavimo „pažink savo klientą“ vykdymą.

Be to, Bankas atkreipia Komisijos dėmesį, kad VPRĮ įpareigojo Banką **siekti** gauti iš kliento reikšmingą informaciją, tačiau nedetalizavo šios pareigos ir nenustatė, kokiais atvejais ir kokia forma informacija turėjo būti surenkama. Bankas tvirtina, kad principas „pažink savo klientą“ iki MiFID įsigaliojimo buvo nepalyginamai siauresnis ir taikomas iš esmės tik pinigų plovimo prevencijos tikslais. Šio principo detalizavimas buvo viena iš MiFID naujovių, taikomų su FPRĮ įsigaliojimu nuo 2007-11-01, kaip tai Komisija konstatavo savo 2009-07-27 rašte Nr. 06-1008-(11.15-04).

Komisija konstatuoja, kad Bankas daro neteisingą prielaidą, jog principas „pažink savo klientą“ iki MiFID įsigaliojimo buvo taikomas iš esmės tik pinigų plovimo prevencijos tikslais. Principas „pažink savo klientą“ pinigų plovimo prevencijos srityje savo esme negali būti prilyginamas kliento pažinimui pagal VPRĮ 24 str. 3 d. 4 p. dėl skirtingų šių institutų taikymo tikslų ir, atitinkamai, apimties. Pažymėtina, kad pinigų plovimo prevencijos institutas reikalauja, kad finansų įstaigos nustatytų kliento ar naudos gavėjo tapatybę bei stebėtų kliento atliekamas pinigines operacijas ir sandorius, o jiems viršijus tam tikrą limitą, apie tai praneštų Finansinių nusikaltimų tyrimų tarnybai. Tokių finansų įstaigoms privalomų veiksmų atlikimas privalomas siekiant užkirsti kelią pinigų plovimui ir (ar) teroristų finansavimui. Tuo tarpu VPRĮ 24 str. 3 d. 4 p. įtvirtintas reikalavimas pažinti savo klientą yra susijęs su tikslu suteikti klientui labiausiai jam tinkamą investicinę paslaugą. Minėtas reikalavimas labai aiškiai įvardija, kokia informacija turi būti surinkta: informacija apie kliento finansinę būklę, investavimo patirtį ir tikslus, kurių jis siekia naudodamasis **investicinėmis paslaugomis**. VPRĮ 24 str. 3 d. 4 p. įtvirtinta pareiga **siekti** gauti minėtą informaciją jokių būdu neatleidžia tarpininko nuo šios pareigos vykdymo; tokia pareiga įpareigoja tarpininką bent jau **paprašyti kliento pateikti reikšmingą informaciją**. Tarpininkas, nepaprašęs kliento pateikti minėtą informaciją, negali būti laikomas tinkamai atlikęs VPRĮ 24 str. 3 d. 4 p. įtvirtintą pareigą. Atkreiptinas dėmesys, kad VPRĮ 24 str. 3 d. 4 p. įtvirtinta pareiga surinkti apie klientą reikšmingą informaciją buvo taikoma visais atvejais, kai tarpininkas klientui teikė paslaugas, o nuo šios pareigos vykdymo tarpininkas nebuvo atleidžiamas dėl to, kad įstatymas nenustatė būdų, kaip ta pareiga turėjo būti vykdoma. Pažymėtina, kad tarpininkas yra rinkos profesionalas, todėl privalėjo reikšmingą informaciją apie klientą surinkti patikimu būdu, kuri naudojant būtų galima įsitikinti, kad tarpininkas tokią pareigą atliko tinkamai.

Pažymėtina ir tai, kad VPRĮ 24 str. 3 d. 4 p. įtvirtintas reikalavimas iš esmės buvo atkartotas FPRĮ, tik, kaip jau buvo minėta anksčiau, šis reikalavimas buvo išskaidytas į tinkamumo ir priimtino testą pagal klientui teikiamas paslaugas, o Investicinių paslaugų teikimo ir klientų pavedimų priėmimo ir vykdymo taisyklės tiksliau detalizavo, kokie konkrečiai duomenys apibūdina informaciją apie kliento finansinę būklę, investavimo tikslus, žinias ir patirtį investavimo srityje. Atsižvelgiant į tai, Banko teiginys, neva principas „pažink savo klientą“ buvo taikomas tik nuo MiFID įsigaliojimo, yra atmestinas kaip nepagrįstas.

Įvertinusi Tyrimo metu surinktą medžiagą bei atsižvelgdama į Banko pateiktus atsiliepimus nagrinėjamu klausimu, Komisija priėjo išvados, kad Bankas nesilaikė VPRĮ 24 str. 3 d. 4 p. įtvirtinto reikalavimo bei atitinkamai FPRĮ 22 str. 7 d. įtvirtintos pareigos. Tinkamų organizacinių Banko vidinių procedūrų, kuriomis būtų užtikrintas reikalavimo pažinti savo klientą laikymasis, stoka yra akivaizdi, kadangi Banko Informacijos apie investuotojus rinkimo tvarkos buvo priimtos tik 2007 m. pabaigoje, kuomet įsigaliojo MiFID. Tuo tarpu Rašte Banko minimi ir Komisijai pateikti vidiniai Banko dokumentai, Komisijos nuomone, nėra aktualūs nagrinėjant klausimą, ar Bankas turėjo tinkamas organizacines procedūras, skirtas surinkti iš klientų reikšmingą informaciją, nes:

- „Fizinių asmenų banko sąskaitų ir banko indėlių tvarkymo taisyklės“ bei „Ūkio subjektų sąskaitų tvarkymo taisyklės“ yra techninio pobūdžio Banko darbuotojams skirtos instrukcijos, reglamentuojančios fizinių ir juridinių asmenų sąskaitų atidarymą, tvarkymą ir uždarymą, dirbant su bankine informacine sistema. Šiuose dokumentuose nėra pareigos Banko personalui pažinti klientą taip, kaip to reikalauja VPRĮ 24 str. 3 d. 4 p.;

- „Pinigų plovimo prevencijos tvarkos“, kaip jau buvo minėta anksčiau, nėra skirtos VPRĮ 24 str. 3 d. 4 p. arba FPRĮ 22 str. reikalavimams įgyvendinti, kadangi jos tiesiogiai įgyvendina Pinigų plovimo prevencijos įstatymo keliamus tikslus ir reikalavimus. Šiose Banko tvarkose nustatytas reikalavimas identifikuoti Banko klientą ar naudos gavėją, nustatyti, kokia jis veikia verčiasi, taip pat planuojamų metinių apyvartų per Banko sąskaitą dydžius, idant galima būtų identifikuoti pinigų plovimo ar teroristų finansavimo atvejus. Šie Banko vidiniai dokumentai nėra skirti nustatyti nei klientų finansinei padėčiai, nei jų patirčiai investavimo srityje ar tikslams, kaip kad tai įpareigoja VPRĮ 24 str. 3 d. 4 p.;

- „Pirminis kredito paraiškos vertinimas“, „Verslo klientų pateikiami dokumentai“, „Vindikacijos funkcijos kreditavimo procese“, „Kredito gavėjo patikimumo nustatymas“, „Verslo klientų analizė“, „Gyventojų analizė“ – tai techninio pobūdžio vidinės Banko tvarkos, kurios yra skirtos personalui aptarnauti kredito siekiančius gauti klientus. Nors pagal šias tvarkas personalas ir privalo įvertinti kreditą planuojančio imti kliento finansinį pajėgumą, tačiau šiose tvarkose nenustatyta pareiga surinkti informaciją apie kliento patirtį investavimo srityje bei tikslus, kurių klientas siekia, naudodamasis investicinėmis paslaugomis. Be to, ne visi Banko klientai prieš investuodami į Strategiją ėmė iš Banko kreditus, todėl ne visų klientų atžvilgiu buvo taikomos šios vidinės Banko tvarkos. Pažymėtina, kad iš 77 Tyrimo metu analizuotų atvejų mažiau nei 30 % klientų pasinaudojo Banko teikiama kreditavimo paslauga;

- Tyrimui nėra aktuali ir „Piniginių lėšų klientams skolinimo Banko išleidžiamoms obligacijoms įsigyti tvarka“, kuri numato techninio pobūdžio reikalavimus personalui, aptarnaujančiam paskolas iš Banko imančius klientus. Šiuose dokumentuose nėra pareigos Banko personalui pažinti klientą taip, kaip to reikalauja VPRĮ 24 str. 3 d. 4 p., t.y. išsiaiškinti kliento finansinę padėtį, investavimo tikslus bei patirtį investavimo srityje.

Vadovaujantis išdėstytu, akivaizdu, kad Bankas iki 2007 m. lapkričio mėn. negalėjo užtikrinti tinkamo VPRĮ 24 str. 3 d. 4 p. įtvirtinto reikalavimo vykdymo, kadangi neturėjo vidinių procedūrų, kurių pagrindu Banko personalas būtų rinkęs ar bent jau būtų siekęs surinkti iš klientų, investavusių į Strategiją, informaciją apie jų finansinę būklę, investavimo patirtį ir tikslus, kurių jie siekė naudodamiesi investicinėmis paslaugomis. Bankas stengiasi šią organizacinę spragą kompensuoti bet kokiais kitais Banko vidiniais dokumentais, kurie iš esmės buvo skirti kitiems tikslams įgyvendinti ir nebuvo susiję su VPRĮ 24 str. 3 d. 4 p. įtvirtintos pareigos pažinti savo klientą vykdymu.

Kritiškai vertintini ir Banko teiginiai, neva visa reikšminga informacija apie klientus būdavo išsiaiškinama individualių susitikimų su klientais metu. Toks informacijos apie klientus rinkimo būdas nėra patikimas, todėl vertintinas neigiamai dėl dviejų priežasčių: pirma, Bankas negali įrodyti, kad individualių susitikimų su klientais metu darbuotojai išsiaiškino visą būtiną surinkti informaciją; antra, toks informacijos surinkimo būdas neturi išliekamosios vertės ir negali užtikrinti Banko veiklos tęstinumo, t.y. pats Bankas, teikdamas informaciją apie Strategiją įsigijusius klientus, kai kurių klientų (V.L. M., G. P., D. M., K. V., G. B., A. D., D. D., E. B., A. K., J. K., R. N.) atžvilgiu nurodė, kad negali pateikti jokios informacijos apie Banko darbuotojo ir kliento bendravimą (ir atitinkamai informacijos apie tai, ar iš kliento iš vis buvo rinkta reikšminga informacija), kadangi klientus aptarnavę darbuotojai Banke jau nebedirba.

Pažymėtina, kad esminės reikšmės Tyrimo išvadoms neturi Banko kartu su Raštu pateikta L. Ž. anketa, kadangi ji, kaip ir kitų į Strategiją prieš ir po MiFID įsigaliojimo investavusių klientų atžvilgiu, buvo užpildyta tik **po to**, kai klientė pasirašė sutartis dėl Strategijos po MiFID įsigaliojimo. Taigi L. Ž. anketa buvo pateikta užpildyti tik 2007-11-10, nors prieš sudarydama 2007-11-09 Obligacijų pasirašymo sutartį klientė su Banku sudarė dar 7 sutartis dėl investavimo į Strategiją (prieš pasirašant šias sutartis, reikšminga informacija apie klientę surinkta nebuvo).

Remdamasi išdėstytu, Komisija daro išvadą, kad Bankas iki 2007 m. lapkričio mėn. negalėjo užtikrinti tinkamo VPRĮ 24 str. 3 d. 4 p. įtvirtinto reikalavimo vykdymo, kadangi neturėjo vidinių procedūrų, kurių pagrindu Banko personalas būtų rinkęs iš klientų, investavusių į Strategiją, informaciją apie jų finansinę būklę, investavimo patirtį ir tikslus, kurių jie siekė naudodamiesi investicinėmis paslaugomis.

Yra pagrindo teigti, kad:

1) Bankas iki MiFID neturėdamas dokumento, kuriame būtų aprašytos darbuotojų pareigos bei jų atlikimo tvarka, susijusi su informacijos apie klientą rinkimu ir iki MiFID nesiėdamas gauti informacijos apie visų Banko klientų, kurie Banko išleistas SASO įsigijo Banko skolintomis lėšomis, finansinę būklę, investavimo patirtį ir tikslus, kurių jie siekia naudodamiesi

investicinėmis paslaugomis, pažeidė Vertybinių popierių rinkų įstatymo 24 str. 3 d. 4 p. ir Vertybinių popierių viešosios apyvartos tarpininkų ir valdymo įmonių veiklos vidaus kontrolės organizavimo ir vykdymo taisyklių 6.3 p.;

2) Bankas po MiFID nesiekdamas gauti informacijos apie visų Banko klientų, kurie Banko išleistas SASO įsigijo Banko skolintomis lėšomis, finansinę būklę, investavimo patirtį ir tikslus, kurių jie siekia naudodamiesi investicinėmis paslaugomis, o taip pat neišsiaiškindamas, ar 3 klientai (iš 27 tirtų atvejų) turi reikiamų žinių ir patirties, kad suprastų ir įvertintų riziką, būdingą SASO įsigijimui skolintomis lėšomis (ką yra būtina padaryti atliekant tinkamumo (suitability test) ir priimtumo (appropriateness test) vertinimą), o taip pat teikė investavimo rekomendacijas klientams nesurinkęs apie juos informacijos, pažeidė Finansinių priemonių rinkų įstatymo 22 str. 7 d. ir Investicinių paslaugų teikimo ir klientų pavedimų priėmimo ir vykdymo taisyklių 53 ir 54 p.

2.3. Netinkama Banko darbuotojų kvalifikacija

Teisinis reguliavimas iki MiFID taikymo visa apimtimi:

VPRĮ 24 str. 1 d. 1 p. įpareigoja tarpininkus laikytis riziką ribojančių reikalavimų ir **užtikrinti, kad jų valdymo struktūra būtų patikima**, o VPRĮ 24 str. 3 d. 3 p. įpareigoja tarpininkus **turėti ir naudoti veiklai reikalingas priemones ir procedūras**.

Vertybinių popierių viešosios apyvartos tarpininkų ir valdymo įmonių veiklos vidaus kontrolės organizavimo ir vykdymo taisyklių 6 p. nustato, kad tarpininko vidaus kontrolės sistema turi užtikrinti **valdymo efektyvumą (įskaitant funkcijų atskyrimą, aiškų pareigų apibrėžimą, kontrolės nustatymą)** (Taisyklių 6.1 p.) ir **tarpininko vidaus taisyklių laikymąsi** (įskaitant periodišką tikrinimą, efektyvių poveikio priemonių taikymą) (Taisyklių 6.2 p.).

Finansų maklerių licencijų išdavimo ir panaikinimo taisyklių 4 p. nustato, kad tokios operacijos kaip **siūlymas pirkti ar kitaip perleisti vertybinius popierius** vertybinių popierių viešosios apyvartos tarpininko ar kliento sąskaita, taip pat **konsultavimas investavimo į vertybinius popierius klausimais** yra laikomos maklerių operacijomis, kurias tarpininko vardu gali teikti tik finansų maklerio licenciją turintys asmenys.

Teisinis reguliavimas po MiFID taikymo visa apimtimi:

FPRĮ 13 str. 1 d. įpareigoja finansų maklerio įmonę turėti tinkamą veiklos organizavimo politiką ir procedūras, kurios užtikrintų, kad finansų maklerio įmonė, jos vadovai, darbuotojai ir agentai laikosi šiame įstatyme nustatytų reikalavimų. Be to, finansų maklerio įmonė privalo imtis tinkamų priemonių užtikrinti nuolatinį ir nenutrūkstamą investicinių paslaugų teikimą – šiuo tikslu finansų maklerio įmonė privalo pasitelkti ir naudoti tinkamas sistemas, išteklius ir procedūras (FPRĮ 13 str. 3 d.).

Vadovaujantis FPRĮ 14 str. 1 d., teisę vykdyti vieną ar kelias numatytas maklerių operacijas turi makleris – fizinis asmuo, turintis Vertybinių popierių komisijos išduotą finansų maklerio licenciją. Maklerių operacijos, taip pat pretendentams keliami išsimokslinimo ir profesiniai reikalavimai nustatyti jau minėtose Finansų maklerių licencijų išdavimo ir panaikinimo taisyklėse.

FPRĮ nuostatas detalizuojančiose Finansų maklerio įmonių veiklos organizavimo taisyklėse įtvirtinta finansų maklerio įmonės pareiga užtikrinti, kad įmonės darbuotojai turėtų pakankamai įgūdžių, žinių ir patirties jiems pavestoms funkcijoms vykdyti (Taisyklių 5.4 p.).

Nustatytos faktinės aplinkybės:

Patikrinimo metu išnagrinėjus 77 Banko klientų, kurie tiriamuoju (2005 – 2010 m.) laikotarpiu įsigijo Banko išleistų SASO Banko skolintomis lėšomis, su Banku sudarytas SASO

sutartis bei skolinimo SASO įsigijimui sutartis, nustatyta, kad minėtas sutartis bei skolinimo SASO įsigijimui sutartis Banko vardu pasirašė 52 Banko darbuotojai:

- iš 28 Banko darbuotojų, kurie Banko vardu pasirašė SASO sutartis bei skolinimo SASO įsigijimui sutartis su 50 Banko klientų **iki MiFID**, sutarčių pasirašymo metu tik 1 Banko darbuotojas turėjo finansų maklerio licenciją. Finansų maklerio licenciją turintis asmuo Banko vardu pasirašė tik skolinimo SASO įsigijimui sutartis;

- iš 17 Banko darbuotojų, kurie Banko vardu pasirašė SASO sutartis bei skolinimo SASO įsigijimui sutartis su 18 Banko klientų **po MiFID**, sutarčių pasirašymo metu tik 2 Banko darbuotojai turėjo finansų maklerio licencijas;

- iš 15 Banko darbuotojų, kurie Banko vardu pasirašė SASO sutartis bei skolinimo SASO įsigijimui sutartis su 9 Banko klientais **iki MiFID ir po MiFID**, sutarčių pasirašymo metu tik 2 Banko darbuotojai turėjo finansų maklerio licencijas.

Patikrinimo metu taip pat buvo tiriama, ar Banko darbuotojai dalyvavo Banko įvadiniuose mokymuose. Nustatyta, kad:

- iš 28 Banko darbuotojų, kurie Banko vardu pasirašė SASO sutartis bei skolinimo SASO įsigijimui sutartis su 50 Banko klientų **iki MiFID**, sutarčių pasirašymo metu tik 2 Banko darbuotojai buvo dalyvavę Banko įvadiniuose mokymuose;

- iš 17 Banko darbuotojų, kurie Banko vardu pasirašė SASO sutartis bei skolinimo SASO įsigijimui sutartis su 18 Banko klientų **po MiFID**, sutarčių pasirašymo metu tik 2 Banko darbuotojai buvo dalyvavę Banko įvadiniuose mokymuose;

- iš 15 Banko darbuotojų, kurie Banko vardu pasirašė SASO sutartis bei skolinimo SASO įsigijimui sutartis su 9 Banko klientais **iki MiFID įsigaliojimo ir po MiFID**, sutarčių pasirašymo metu tik vienas Banko darbuotojas buvo dalyvavęs Banko įvadiniuose mokymuose.

Patikrinimo metu taip pat nustatyta, kad:

- iš 28 Banko darbuotojų, kurie Banko vardu pasirašė SASO sutartis bei skolinimo SASO įsigijimui sutartis su 50 Banko klientų **iki MiFID**, sutarčių pasirašymo metu tik 9 Banko darbuotojai buvo dalyvavę Banko investavimo mokymuose;

- iš 17 Banko darbuotojų, kurie Banko vardu pasirašė SASO sutartis bei skolinimo SASO įsigijimui sutartis su 18 Banko klientų **po MiFID**, sutarčių pasirašymo metu tik 8 Banko darbuotojai buvo dalyvavę Banko investavimo mokymuose;

- iš 15 Banko darbuotojų, kurie Banko vardu pasirašė SASO sutartis bei skolinimo SASO įsigijimui sutartis su 9 Banko klientais **iki MiFID ir po MiFID**, sutarčių pasirašymo metu tik 6 Banko darbuotojai buvo dalyvavę Banko investavimo mokymuose.

Patikrinimo metu buvo tiriama Banko turėta ir darbuotojams taikyta mokomoji medžiaga apie Banko siūlomus produktus bei jų pardavimo klientams procesą.

Banko pateiktame dokumente – „Susietos obligacijos. Parengė Investicinės bankininkystės kapitalo rinkų skyrius“ (parengimo data nenurodyta) – nurodoma, kad Banko darbuotojai privalo žinoti ir informuoti klientus, kad:

- obligacijos yra mažesnio rizikingumo finansinė priemonė negu akcijos, investicinė grąža taip pat mažesnė;

- už obligacijas gaunamos palūkanos, o pagrindinė suma nebus išmokėta iki obligacijų išpirkimo datos;

- pateikiama trumpa teorinė medžiaga apie obligacijų tipus – nulinio kupono, fiksuotų palūkanų, kintančių palūkanų;

- pateikiama plati teorinė medžiaga apie susietas obligacijas. Garantuojama, jog investuotojas atgauna visus investuotus pinigus obligacijų išpirkimo metu. Nurodyta, kad galima patirti nuostolį dėl kainos kritimo antrinėje rinkoje;

- prospektas yra investuotojui skirtas dokumentų rinkinys, kuriame pateikiama pagrindinė informacija apie emitentą ir jo vertybinius popierius. Prospektą sudaro – Bazinis prospektas, Registracijos dokumentas, Galutinės sąlygos;

- pateikiama plati teorinė medžiaga, praktiniai pavyzdžiai, kaip apskaičiuoti investicijos vertę tam tikrai dienai, obligacijos kainą antrinėje rinkoje - ar investuotojas parduodamas obligacijas antrinėje rinkoje gaus pelną ar nuostolį.

*Pažymėtina, kad tiriamuoju laikotarpiu net 640 klientų Banko skolintomis lėšomis įsigijo Banko išleistas SASO skolintomis lėšomis, tačiau šiame dokumente nėra jokios informacijos apie Banko darbuotojo veiksmus, kai SASO įsigijamos naudojant būtent šią strategiją, t.y. **Banko darbuotojai nebuvo rengiami klientų aptarnavimui siūlant tokią SASO įsigijimo strategiją, dėmesys skiriamas tik pačių SASO ypatybėms, bet ne jų įsigijimo būdai.***

Banko pateiktame dokumente – „Kaip ir kur investuoti? Investavimo ir taupymo produktų principai“ (parengimo data nenurodyta) – nurodoma, kad:

- pelnas ir rizika visada greta;

- paprastų obligacijų tikėtina metinė grąža 3 – 5 %. Paprastoms obligacijoms būdingas vidutinis rizikos lygis;

- obligacijų fondų tikėtina metinė grąža 3 – 4 %. Obligacijų fondui būdingas vidutinis rizikos lygis;

- SASO privalumai yra aukštas pelningumas, investuotos sumos išsaugojimo garantija. SASO trūkumai yra iš anksto nežinomas pelningumas, rizika neuždirbti palūkanų. SASO tikėtina metinė grąža 7 – 9 %. SASO būdingas vidutinis rizikos lygis. Į SASO investuojami pinigai, kurių tikriausiai nereikės keletą metų (1 – 5 metai);

- tai yra saugaus taupymo produktas, SASO būdingas vidutinis rizikos lygis;

- tai yra ilgalaikio investavimo produktas;

- akcijų fondų atveju tikėtina metinė grąža 10-12 %. Akcijų fondams būdingas aukščiausias rizikos lygis;

- nekilnojamas turtas yra populiariausia investicija Lietuvoje;

- aptariamas pardavimo principų taikymas. Reikalaujama paklausti klientų, dedančių didesnę kaip 1000 Lt terminuotą indėlį, ar galima jiems pasiūlyti investicinius produktus (pagal lentelę), kurie duotų aukštesnes palūkanas. Klientų aptarnavimo skyriuje dirbančiam Banko darbuotojui darbinėje programoje FORPOST atidarius terminuotų indėlių formą, automatiškai atsiras žinutė primenanti nepamiršti pasiūlyti klientui investicinių produktų (pagal lentelę).

*Išnagrinėjus šio Banko pateikto dokumento turinį teigtina, kad Banko klientams buvo siūlomi investiciniai produktai, o SASO buvo vienas iš tuo metu Banko aktyviai parduodamų produktų. Be to, Banko darbuotojai, siūlantys finansines priemones, buvo aiškiai informuoti ir skatinami siūlyti klientams būtent SASO. Pažymėtina, kad šiame dokumente nėra informacijos apie galimybę įsigyti SASO skolintomis lėšomis, t.y. **Banko darbuotojai nebuvo ruošiami tinkamai aptarnauti klientus, kai pastariesiems siūlomi įvairūs SASO įsigijimo būdai.***

Išnagrinėjus dokumentą – „Investiciniai produktai DnB NORD banke. 2006 lapkričio mėn. versija. Parengė Investicinės bankininkystės departamentas“ – nustatyta, kad šis dokumentas taip pat orientuoja darbuotojus į tai, kad SASO yra saugaus taupymo produktas, SASO trūkumas – nėra garantuotų palūkanų, tikėtina metinė grąža 7-9 %, būdingas vidutinis rizikos lygis, jei SASO parduodami anksčiau išpirkimo termino – galima patirti nuostolį dėl kainos kritimo rinkoje. SASO privalumas – aukštesnis pajamingumas nei terminuotų indėlių, išpirkimo dieną atgaunamas nominalas, t. y. klientas nepraranda investuotos nominalios vertės. Taip pat papildomai apžvelgiami terminuotų indėlių, investicinių fondų trūkumai ir privalumai. Pateikiamas istorinis pelningumas: minimalus + 5 %; vidurkis + 17 %; maksimalus + 52 %. Aprašomos skolinimosi galimybės. Teigiama, kad tokiu būdu klientui yra suteikta galimybė pasididinti tikėtiną pelną. Informuojama, kad klientui nereikia pateikti dokumentų apie gaunamas pajamas bei turimus finansinius įsipareigojimus. Įkeičiamos įsigijamos SASO. Palūkanos už kreditą sumokamos

SASO išpirkimo metu, palūkanų norma už kreditą yra 4,5 %. Klientas gali pasiskolinti iki 80 % SASO vertės. Pateikiami istoriniai duomenis, kad per 3 metus galima užsidirbti iki 90 % pelno arba prarasti 60 % investicijų vertės.

Pažymėtina, kad šiame dokumente darbuotojams pateikiama informacija yra nesubalansuota, t. y. akcentuojama SASO nauda, galimas pelnas, pelno padidinimo galimybė, ir tik pabaigoje trumpai užsimenama apie galimas netektis. Dokumente taip pat neaprašyti Banko darbuotojo veiksmai, kai Banko klientas įsigyja SASO skolintomis lėšomis. Darbuotojas nėra įspėjamas, kad privalo išsiaiškinti kliento poreikius, rizikos toleranciją, supažindinti klientą su galima rizika ne tik negauti pelno, bet ir pareiga sumokėti palūkanas iš nuosavų lėšų.

Išnagrinėjus dokumentą – „Banko tinklo darbuotojų sertifikavimo ir atestavimo tvarka. Parengė Personalo valdymo departamentas. Įsigaliojimo data 2007-02-01“ – nustatyta, kad *jame akcentuojamas darbuotojo gebėjimas pateikti klientui siūlomų paslaugų ir produktų naudą, o ne teisingą ir visapusišką informaciją, kurios pagrindu klientas galėtų priimti pagrįstą investicinį sprendimą.*

*Apibendrinant aukščiau išdėstytą yra teigtina, kad Banko klientų, kurie Banko išleistų SASO įsigijo Banko skolintomis lėšomis, atžvilgiu Bankas neturėjo ir nenaudojo tokiai veiklai reikalingų priemonių ir procedūrų. Iš 28 Banko darbuotojų, kurie Banko vardu pasirašė SASO sutartis bei skolinimo SASO įsigijimui sutartis su 50 Banko klientų **iki pilno MiFID įsigaliojimo**, sutarčių pasirašymo metu tik 1 Banko darbuotojas turėjo finansų maklerio licenciją; tik 2 Banko darbuotojai buvo dalyvavę Banko įvadiniuose mokymuose; tik 9 Banko darbuotojai buvo dalyvavę Banko investavimo mokymuose. Yra teigtina, kad Bankas pažeidė VPRĮ 24 str. 3 d. 3 p.*

*Apibendrinant mokomosios medžiagos turinį, galima daryti pagrįstą išvadą, kad Banko mokymai apskritai nebuvo orientuoti į tai, kad parengtų darbuotojus kvalifikuotai teikti paslaugas, dokumentų turinys aiškiai nukreiptas tik į galimai teigiamus investicijų rezultatus, Bankas nesudarė sąlygų ir neskatinio darbuotojų sąžiningo elgesio su klientais, nes darbuotojai buvo skatinami teikti tik Bankui naudingą, tačiau ne įvairiapusę ir teisingą informaciją apie Banko paslaugas ir produktus. Tuo pačiu Bankas neužtikrino, kad Banko darbuotojai turėtų pakankamai įgūdžių, žinių ir patirties jiems pavestoms funkcijoms tinkamai vykdyti - iš 17 Banko darbuotojų, kurie Banko vardu pasirašė SASO sutartis bei skolinimo SASO įsigijimui sutartis su 18 Banko klientų pilnai **įsigaliojus MiFID**, sutarčių pasirašymo metu tik 2 Banko darbuotojai turėjo finansų maklerio licencijas, tik 2 Banko darbuotojai buvo dalyvavę Banko įvadiniuose mokymuose ir tik 8 Banko darbuotojai buvo dalyvavę Banko investavimo mokymuose. Yra teigtina, kad Bankas pažeidė FPRĮ 13 str. 1 d. ir Finansų maklerio įmonių veiklos organizavimo taisyklių 5.4 p.*

Apibendrinus aukščiau išdėstytą konstatuotina, kad Bankas kryptingai formavo tik teigiamą Banko darbuotojų požiūrį į SASO, nesuteikė darbuotojams įvairiapusės, tame tarpe ir neigiamos, informacijos apie SASO, nepaaiškino galimų nesėkmingos investicijos padarinių ir pan. Tuo pačiu, nesuteikdamas būtinų žinių, Bankas neužtikrino tinkamos darbuotojų kvalifikacijos teikiant klientams Banko išleistų SASO įsigijimo Banko skolintomis lėšomis paslaugą, dėl to Banko veiklos organizavimas, kiek tai susiję su Banko darbuotojų apmokymu dėl klientų aptarnavimo klientams įsigyjant SASO skolintomis lėšomis, negali būti laikomas atitinkančiu sąžiningo, teisingo ir profesionalaus elgesio standartus.

Banko pateikti paaiškinimai, jų įvertinimas ir Banko veiksmų kvalifikavimas:

Bankas nesutinka su Tyrimo metu užfiksuotais įtarimais Banką pažeidus FPRĮ 13 str. 1 d. ir Veiklos organizavimo taisyklių 5.4 p. Bankas kaltina tikrintojus subjektyvumu, selektyviai nagrinėjus Banko darbuotojų kvalifikacijai užtikrinti skirtas priemones. Bankas teigia, kad darbuotojų mokymai yra tik viena iš daugelio priemonių, užtikrinančių personalo kvalifikacijos palaikymo sistemą. Be mokymų Bankas papildomai nurodo šias priemones: į darbą priimamų

darbuotojų atrankos sistemą, darbuotojų atestavimo ir vertinimo tvarkas; darbuotojų kvalifikacijos kėlimo tvarkas; gerosios patirties perėmimą ir mokymąsi iš kolegų (kuratorių sistemą); kitokio pobūdžio personalo mokymus, taip pat išorinius mokymus. Bankas kartu pateikė išvardintas priemones pagrindžiančius Banko vidinius dokumentus ir teigia, kad Komisija šių dokumentų nepagrįstai nevertino Tyrimo metu.

Bankas taip pat nurodo, kad dvi Tyrimo metu analizuotos prezentacijos „Susietos obligacijos“ bei „Kaip ir kur investuoti? Investavimo ir taupymo produktų principai“ buvo bendro pobūdžio ir apskritai nebuvo skirtos apmokyti darbuotojams darbui su klientais, investuojančiais į Strategiją. Tuo tarpu Strategija buvo išsamiai pristatoma vaizdinėje medžiagoje „Investiciniai produktai DnB NORD banke. 2006 lapkričio mėn.“.

Komisija pažymi, kad tarpininkai turi siekti, kad neprofesionalųjį klientą aptarnautų darbuotojas, kurio kompetencijos ribų nesiaurina kvalifikacijos stoka ir kuris gali profesionaliai klientą konsultuoti bei kvalifikuotai atsakyti į visus jam iškilusius klausimus, o teikiant paslaugas, kurios apima finansų maklerių operacijų vykdymą – užtikrinti, kad darbuotojai turėtų teisės aktų reikalaujamą finansų maklerio licenciją. Tarpininkai privalo kelti klientus aptarnaujančių darbuotojų kvalifikaciją, tuo ne tik užtikrindami neprofesionaliųjų klientų interesų apsaugą, bet ir patys siekdami apsisaugoti nuo žmogiškosios klaidos tikimybės.

Komisijos tikslas yra įvertinti, ar Banko darbuotojų kvalifikacijos užtikrinimo priemonės ir procedūros buvo pakankamos, kad garantuoti tinkamą paslaugų teikimą klientams, 2005-2010 metais investavusiems į Strategiją. Todėl šiuo atveju būtina nustatyti, ar Bankas tinkamai apmokė į Strategiją investavusius klientus aptarnavusį personalą ir suteikė jam pakankamai informacijos apie investavimo į Strategiją esmę ir rizikas. Taigi prielaida, kad darbuotojai tinkamai aptarnavo į Strategiją investavusius klientus (suteikė jiems pakankamai informacijos apie Strategijos esmę ir rizikas bei atliko kitus privalomus atlikti veiksmus), gali būti daroma tik tuo atveju, jei atitinkamai tokią informaciją apie Strategiją pats Bankas suteikė savo darbuotojams. Turėdama tai omenyje, Komisija mano, kad Banko darbuotojų kvalifikacijos tinkamumo klausimui išspręsti nėra aktuali didžioji dalis dokumentų, Banko pateiktų tiek tyrimo atlikimo metu, tiek kartu su 2011-03-07 raštu Nr. 30.11-18/137:

- Banko vidinės tvarkos, susijusios su darbuotojų atranka juos priimant į darbą, neturi jokių sąsajų su informacija apie investavimo į Strategiją esmę, privalumus ir rizikas. Banko pateiktose tvarkose nustatomos pretendentų į darbą atrinkimo procedūros, t.y. koku būdu vykdoma atranka, kokius duomenis apie save Bankui privalo pateikti pretendentas, kaip turi būti įforminami darbo santykiai ir pan. Tai reiškia, kad šios tvarkos visiškai neatspindi to, kad pagal jas būtų vertinamos specialios pretendentų žinios, susijusios su Strategijos esme ir rizikomis;

- Banko Darbuotojų veiklos vertinimo taisyklėse ir tvarkoje nustatomi bendri reikalavimai, kaip turi būti atliekamas Banko personalo vertinimas, kada ir kaip rekomenduojama atlikti tokius vertinimus. Šie dokumentai neatskleidžia, kad vertinant darbuotojų veiklą būtų konkrečiai analizuojamos specialios darbuotojo žinios, susijusios su Strategijos esme ir rizikomis;

- Banko vidinės tvarkos, susijusios su darbuotojų kvalifikacijos kėlimo organizavimo tvarka, yra dokumentai, kurie reglamentuoja kaip ir kada yra organizuojami kvalifikacijos kėlimo kursai, kaip sudaromos kvalifikacijos kėlimo programos bei planai. Tai techninio pobūdžio vidiniai Banko dokumentai, neatspindintys, kokios darbuotojų žinios yra patikrinamos kvalifikacijos kėlimo metu;

- Banko tinklo darbuotojų sertifikavimo ir atestavimo tvarka nustato, kad nauji Banko darbuotojai, iki bandomojo laikotarpio pabaigos, privalo išlaikyti įvadinį kontrolinį žinių testą, darbo su bankine informacine sistema (BIS FORPOST) praktinių įgūdžių testą, pokalbio – interviu metu, o po 6 darbo mėnesių darbuotojo žinios tikrinamos kas ketvirtį kontroliniais žinių testais. Šis vidinis Banko dokumentas taip pat laikytinas techninio pobūdžio, kadangi jis nustato tik personalo atestavimo tvarką, bet neatspindi, kokios darbuotojų žinios yra konkrečiai patikrinamos atestavimo metu;

- Banko įvadiniai mokymai – tai pardavimų vadybininkų vidinių mokymų programa, siekiant struktūrizuoti ir sistemiškai suteikti standartinius įgūdžius ir žinias, reikalingas

darbo funkcijoms atlikti. Nors Bankas teigia, kad šie mokymai centralizuotai organizuojami nuo 2004 m. liepos mėn., Komisijai buvo pateiktas tik 2010 birželio mėn. parengtas dokumentas „Investicinių paslaugų teikimas banke, I – oji mokymų pakopa“. Net ir įvertinus šio dokumento turinį, akivaizdu, kad jame yra aprašytos bendrosios FPRĮ nustatytos pareigos tarpininkams bei atitinkamai jų darbuotojams, tačiau nėra pateikta jokios informacijos apie Strategijos esmę, su ja susijusias rizikas bei darbuotojams privalomų atlikti veiksmų eigą klientams investuojant į Strategiją;

- Banko investavimo mokymų medžiaga – „Susietos obligacijos“ bei „Kaip ir kur investuoti? Investavimo ir taupymo produktų principai“ – nėra aktuali tyrimui, kadangi, kaip pats Bankas tvirtina Rašte, šios prezentacijos yra bendro pobūdžio ir apskritai nebuvo skirtos apmokyti darbuotojams darbui su klientais, investuojančiais į Strategiją;

- Banko akcentuojami kitokio pobūdžio mokymai taip pat negali būti šio tyrimo objektu. Pirmiausia, Banko minimų K. K. ir R. K. vestų kursų medžiagoje („Finansinių priemonių rinkų reguliavimo teisiniai aspektai; 2 ir 3 dalis“) pateikiama bendra informacija apie VPI reguliavimo apimtį (oficialus siūlymas, prospekto rengimo ir skelbimo taisyklės, FP listingavimas ir kt.) ir bendra informacija apie FPRĮ reguliavimo apimtį, teises naujoves ir bendrąsias tarpininkų pareigas pagal šį įstatymą. Darytina pagrįsta išvada, kad pagal šią medžiagą Banko darbuotojams nebuvo dėstoma Strategijos esmė, privalumai, rizikos bei darbuotojų pareigos klientui įsigyjant Strategiją. Antra, Komisija taip pat negali priimti domėn kitų Rašte Banko minimų mokymų („Akcijų rinkos/naujovės“, „Investicijų portfelio sudarymas, valdymas ir rezultatų vertinimas“, „Asmeninių finansų valdymas neprofesionalams“, „Investicijos: pelnas ir rizika“, „Investavimo galimybės permainų metu“), kadangi negali įvertinti jų turinio, taip pat neturi informacijos apie šiuos kursus lankiusius Banko darbuotojus;

- Komisija taip pat negali priimti domėn ir Banko Rašte minimos kuratorių sistemos, kadangi neturi galimybės įvertinti, kokias žinias, profesinius, socialinius ar techninius įgūdžius patyrę Banko darbuotojai neva perduodavo naujam personalui.

Taigi aukščiau minėtos Banko personalo kvalifikacijos užtikrinimo priemonės nėra aktualios tyrimui, kadangi nepagrindžia, kad jų pagalba Bankas suteikė darbuotojams žinių apie Strategijos esmę, jos privalumus ir trūkumus, rizikas, taip pat neįrodo, kad jų turinys būtų skirtas apmokyti darbuotojus darbui su klientais, investuojančiais į Strategiją. Atsižvelgiant į tai, tyrimui taip pat nėra aktuali ir statistinė informacija, parodanti, kiek Banko darbuotojų iš klausė įvadinis mokymas ar išorinius mokymus bei kitokio pobūdžio kursus.

Atkreiptinas dėmesys, kad vienintelė reikšmės Tyrimui galinti turėti Banko vaizdinė medžiaga – „Investiciniai produktai DnB NORD banke. 2006 lapkričio mėn.“, kurios paskutiniame lape yra užsimenama apie galimybę skolintis įsigyjant SASO. Tačiau ši medžiaga nėra pakankamai išsami ir informatyvi, kadangi joje pateikiama nesubalansuota informacija, t.y. visame dokumente yra akcentuojama SASO nauda, galimas pelnas, pelno padidinimo galimybė, o tik dokumento pabaigoje užsimenama apie galimas netektis; dokumente nėra aprašyti Banko darbuotojo privalomi atlikti veiksmai, kai Banko klientas įsigyja SASO skolintomis lėšomis (darbuotojas nėra įspėjamas, kad privalo išsiaiškinti kliento poreikius, rizikos toleranciją, supažindinti klientą su galima rizika ne tik negauti pelno, bet ir pareiga sumokėti palūkanas iš nuosavų lėšų). Be to, Komisijos duomenimis, su šiuo dokumentu susipažino tik 23 iš 60, t.y. mažiau nei pusė, į tyrimo akiratį patekusių Banko darbuotojų, aptarnavusių į Strategiją investavusius klientus. Taigi pagrindo manyti, kad visi Banko darbuotojai buvo supažindinti su šiuo dokumentu, nėra.

Vadovaujantis išdėstyta, darytina pagrįsta išvada, kad Banko 2005-2010 m. naudotos personalo kvalifikacijos užtikrinimo priemonės bei metodinė medžiaga nebuvo orientuotos į tai, kad parengtų darbuotojus kvalifikuotai teikti paslaugas į Strategiją investuojantiems klientams. Faktas, kad Bankas pats savo darbuotojams nesugebėjo suteikti pakankamai informacijos apie Strategijos esmę, privalumus, trūkumus ir rizikas, suteikia pagrindo teigti, kad Banko darbuotojai atitinkamai tokios informacijos negalėjo suteikti ir į Strategiją investuojantiems klientams.

Atsižvelgiant į išdėstytą, darytina išvada, kad Bankas neužtikrino, jog į Strategiją investavusius klientus aptarnavę darbuotojai turėtų pakankamai įgūdžių, žinių ir patirties jiems pavestoms funkcijoms tinkamai vykdyti, ir yra pagrindo teigti, kad tuo Bankas pažeidė VPRĮ 24 str. 3 d. 3 p. ir Vertybinių popierių viešosios apyvartos tarpininkų ir valdymo įmonių veiklos vidaus kontrolės organizavimo ir vykdymo taisyklių 6 p. (Banko veiksmai iki MiFID) bei atitinkamai nesilaikė FPRĮ 13 str. 1 d. įtvirtinto reikalavimo turėti tinkamą veiklos organizavimo politiką ir procedūras, kurios užtikrintų, kad tarpininkas, jo vadovai, darbuotojai ir agentai laikosi FPRĮ nustatytų reikalavimų, ir Finansų maklerio įmonių organizavimo taisyklių 5.4 p. (Banko veiksmai po MiFID).

2.4. Netinkamos Banko atlygio sistemos taikymas

Teisinis reguliavimas iki MiFID taikymo visa apimtimi:

VPRĮ 24 str. 1 d. 1 p. įpareigojo tarpininkus laikytis riziką ribojančių reikalavimų ir **užtikrinti, kad jų valdymo struktūra būtų patikima**, o VPRĮ 24 str. 3 d. 3 p. įpareigoja tarpininkus **turėti ir naudoti veiklai reikalingas priemones ir procedūras**. Vykdydami veiklą, tarpininkai privalo sąžiningai veikti klientų ir rinkos patikimumo interesais; veikti rūpestingai, su reikiamu profesionalumu ir atsargumu; turėti ir naudoti veiklai reikalingas priemones ir procedūras (VPRĮ 24 str. 1 d. 1-3 p.).

Vertybinių popierių viešosios apyvartos tarpininkų ir valdymo įmonių veiklos vidaus kontrolės organizavimo ir vykdymo taisyklių 6 p. nustatė, kad tarpininko vidaus kontrolės sistema turi užtikrinti **valdymo efektyvumą (įskaitant funkcijų atskyrimą, aiškų pareigų apibrėžimą, kontrolės nustatymą)** (Taisyklių 6.1 p.) ir **tarpininko vidaus taisyklių laikymąsi** (įskaitant periodišką tikrinimą, efektyvių poveikio priemonių taikymą) (Taisyklių 6.2 p.).

Teisinis reguliavimas po MiFID taikymo visa apimtimi:

Finansų maklerio įmonė **privalo turėti tinkamą veiklos organizavimo politiką ir procedūras, kurios užtikrintų, kad finansų maklerio įmonė, jos vadovai, darbuotojai ir agentai laikosi šiame įstatyme nustatytų reikalavimų** (FPRĮ 13 str. 1 d.) – tiek bendrųjų reikalavimų, įtvirtintų FPRĮ 22 str. 1 d. (sąžiningai, teisingai ir profesionaliai veikti geriausiomis klientui sąlygomis ir jo interesais), tiek ir specialiųjų reikalavimų – pvz., patvirtinti, įgyvendinti ir palaikyti tinkamą rizikos valdymo politiką ir procedūras, kurių tikslas – nustatyti riziką, susijusią su įmonės veikla, naudojamais procesais ir sistemomis; įgyvendinti ir palaikyti efektyvias priemones ir procesus, kurių tikslas – valdyti su įmonės veikla, naudojamais procesais ir sistemomis susijusią riziką (Finansų maklerio įmonių veiklos organizavimo taisyklių 24.1-24.2 p.).

Nustatytos faktinės aplinkybės:

Patikrinimo metu nustatyta, kad Bankas buvo numatęs tiesioginį skyriaus, platinančio SASO, skatinimą – pelnas skyriui 0,5-1,5 % nuo išplatintos SASO sumos. Tai reiškia, kad nuo išplatintų SASO kiekio, Banko vidinėje apskaitoje buvo skaičiuojamas vienkartinis 0,5 % nuo išplatintos SASO sumos dydis, įtraukiant jį į atitinkamo skyriaus užduočių vykdymo rezultatus (išimtiniais atvejais, kai tai numatyta atitinkamų SASO emisijų galutinėse sąlygose bei SASO įsigijimo sutartyse, buvo taikomas 1 % įsigijimo mokestis; tokiais atvejais prie SASO įsigijimo mokesčio, pridėjus aukščiau nurodytą 0,5 % dydį, į atitinkamo Banko skyriaus užduočių vykdymą vidinėje apskaitoje galėjo būti įskaitomi iki 1,5 % nuo išplatintos SASO sumos).

Yra pagrindo teigti, kad minėtos vienkartinio dydžio nuo išplatintos SASO sumos skaičiavimo aplinkybės ir jo įtraukimas į atitinkamo skyriaus užduočių vykdymo rezultatus skatino Banko darbuotojus siūlyti klientams investuoti į SASO skolintomis lėšomis. Papildomų apklausų

metu apklausti buvę Banko darbuotojai nurodė, kad „*pas mus buvo bendras skatinimas pagal visų produktų pardavimus, numatytas skyriui. Jeigu planas vykdomas, gaudavome skatinimą*“ (K. S.); „*skatinimų buvo daug, tiksliai neprisimenu. Lygtai buvo skatinama už SASO pardavimą klientams*“ (L. M.). Pažymėtina ir tai, kad Banko skyriaus užduočių vykdymo rezultatas buvo skaičiuojamas **nuo visos išplatintos SASO sumos, t. y. pasiūlius klientui investuoti skolintomis lėšomis įkeičiant kliento nekilnojamąjį turtą** (t. y. siūlant investavimo strategiją, kurios sudedamąja dalimi yra finansinio svėro naudojimas), **išplatintų SASO vertė galėjo būti padidinama iki 5 kartų**. Banko skyriams taip pat buvo nustatomos užduotys, susijusios ir su paskolų išdavimu, todėl galima teigti, kad pinigų skolinimas SASO įsigijimui taip pat padėdavo Banko darbuotojams pasiekti keliamus paskolų išdavimo tikslus. Akivaizdu, kad Banko taikyta Banko darbuotojų užduočių atlikimo vertinimo sistema skatino Banko darbuotojus siūlyti klientams investuoti į SASO skolintomis lėšomis.

Apibendrinant aukščiau išdėstytą, teigtina, kad vienas svarbiausių Banko darbuotojų skatinimo pagrindų buvo SASO pardavimų rezultatas, neatsižvelgiant į šio produkto informacijos atskleidimo kokybę bei į tai, ar SASO platinimo skolintomis lėšomis strategija atitinka konkretaus kliento interesus. Bankas, motyvuodamas savo darbuotojus, nesilaikė sąžiningumo kliento atžvilgiu principo ir neužtikrino, kad darbuotojai veiktų geriausiomis klientui sąlygomis ir jo interesais tuo pažeisdamas Vertybinių popierių rinkų įstatymo 24 str. 3 d. 1 ir 2 p. ir Finansinių priemonių rinkų įstatymo 22 str. 1 d., dėl to konstatuotina, kad Banko naudota Banko darbuotojų skatinimo (motyvacinė) sistema ir tuo pačiu Banko veiklos organizavimas, kiek tai susiję su Banko veikla platinant SASO, o jų įsigijimą finansuojant Banko paskolintomis lėšomis, negali būti laikomas atitinkančiu sąžiningo, teisingo ir profesionalaus elgesio standartus.

Banko pateikti paaiškinimai, jų įvertinimas ir Banko veiksmų kvalifikavimas:

Bankas nesutinka su Tyrimo metu užfiksuotais įtarimais pažeidus teisės atkus, teigdamas, kad produktų pardavimo skatinimas neįrodo Banko nesąžiningumo klientų atžvilgiu, o Banko įdiegta motyvacinė sistema neapneigia nei įstatymo reikalavimų privalomumo (be kita ko, užtikrinti informacijos klientams atskleidimą ir tai, kad investavimo strategija atitiktų konkretaus kliento interesus, kai tai taikoma), nei savaimė neįrodo faktinio įstatymų reikalavimų nesilaikymo. Visas Banko dėmesys ir argumentacija skiriama tam, kad paneigti Tyrimo metu užfiksuotus įtarimus, kad „vienas svarbiausių Banko darbuotojų skatinimo pagrindų buvo SASO pardavimų rezultatas“. Bankas nurodo, kad personalo skatinimą įtakojo ir daugelis kitų faktorių (t.y. klientų aptarnavimo kokybės rodikliai), kuriems 2006-2008 m. buvo skiriamas reikšmingas svoris personalo skatinimo sistemoje. Bankas tvirtina, kad SASO pardavimų rezultato apskaičiavimo taisyklės Banko skyrių užduočių vykdymo įvertinimo tikslais neskatina banko personalo siūlyti klientams investuoti į Strategiją labiau nei į kitus produktus. Bankas taip pat kritikuoja Patikrinimo akte pateiktus teorinius skaičiavimus, teigdamas, kad atskiriems darbuotojams jokios konkrečios užduotys apskritai nebuvo nustatomos, užduotys buvo formuluotos Banko skyriams.

Išnagrinėjusi Tyrimo metu surinktą informaciją, Komisija daro išvadą, kad SASO pardavimų rezultatai buvo kriterijus, lemiantis SASO parduodančiam Banko skyriui tenkančio pelno dydį. Šio fakto savo paaiškinimuose neginčija ir pats Bankas. Tačiau būtina pabrėžti (tai buvo nustatyta ir Tyrimo metu), kad SASO pardavimų rezultatas buvo ne apskritai svarbiausias personalo skatinimo kriterijus (kaip tai tvirtina Bankas), o tai, kad SASO **pardavimų rezultato svarba** Banko darbuotojams buvo pristatyta kaip esminė, kadangi nebuvo nustatytas aiškus skatinimas už tokius aspektus kaip visapusiškos informacijos apie Strategiją suteikimas klientams ar Strategijos tinkamumo klientui įvertinimas. Pažymėtina, kad Komisija sutinka su tokia Tyrimo metu padaryta išvada dėl šių priežasčių:

- Pirmiausia, Banko darbuotojai buvo akivaizdžiai informuoti, kad naudą jie gauna tuomet, kai yra dideli SASO pardavimų kiekiai. Banko apmokymų medžiagoje „Kaip ir kur investuoti?“

Investavimo ir taupymo produktų principai“ yra nedviprasmiškai pateikta informacija, kad skyriaus gaunamo pelno dydis tiesiogiai priklauso nuo išplatintų SASO sumos;

- Darbuotojams SASO pardavimų kiekis pateikiamas tik kaip vienintelis skatinimą įtakojančias kriterijus. Apie Banko rašte minima kokybės rodiklį, apimančią darbuotojų sugebėjimus aptarnauti klientus mandagiai ir informatyviai, nei minėtoje Banko apmokymų medžiagoje „Kaip ir kur investuoti? Investavimo ir taupymo produktų principai“, nei kitoje medžiagoje nėra užsimenama;

- Nors Bankas teigia, kad kokybės rodiklis yra labai svarbus, tačiau apie jį darbuotojams ne tik kad nepranešama, bet ir nėra konkrečių, aiškių kriterijų, kaip tas rodiklis yra vertinamas, t.y. nėra aiškiai įvardintas darbuotojams tenkančio pelno dydis už tam tikrą kokybišką klientų aptarnavimą sudarančių veiksmų atlikimą. Tuo tarpu kito skatinimą įtakojančio rodiklio, t.y. SASO pardavimų kiekio, atžvilgiu yra nustatytas aiškus ir konkretus jo vertinimo metodas – pelnas skyriui 0,5 – 1,5 % nuo išplatintos SASO sumos.

Vadovaujantis išdėstyta, darytina išvada, kad Banko darbuotojams buvo sudarytas įspūdis, kad personalo motyvacijos sistemoje, susijusioje su SASO ir Strategijos pardavimu, prioritetas teikiamas būtent SASO pardavimų kiekiui.

Pažymėtina, kad vienas pats darbuotojų skatinimo parduoti kuo daugiau SASO (bei atitinkamai Strategiją sudarančių produktų) aspektas negali būti vertinamas kaip neigiamas ar draustinas teisės aktais. Tačiau toks darbuotojų skatinimas įgauna kitokią prasmę, kai yra nagrinėjamas kartu su kitais šiuo atveju itin svarbiais aspektais:

- 1) Bankas neskaito darbuotojų išsiaiškinti, ar Strategija yra tinkama ją įsigyjantiems klientams. Tyrimo medžiaga (metodinis dokumentas „Investiciniai produktai DnB NORD banke“, leidinys „Nekilnojamo turto gidas“) rodo, kad galimybė investuoti į Strategiją buvo suteikiama visiems Bankui tinkamo nekilnojamo turto turintiems asmenims, neatsižvelgiant į jų finansinę padėtį, t.y. į klientų gaunamas pajamas ar jau turimus įsipareigojimus. Bankui taip pat nerūpėjo, ar Strategiją įsigyančių asmenų Bankui įkeičiamas nekilnojamas turtas yra vienintelis jų turimas gyvenamasis būstas. Ši informacija nebuvo svarbi Bankui, todėl atitinkamai jis nereikalavo, kad tokią informaciją iš klientų surinktų ir įvertintų jo darbuotojai. Be to, kaip jau minėta šio Sprendimo 2.2 dalyje, Bankas neturėjo tinkamų vidinių procedūrų ir organizacinių priemonių, kurios užtikrintų, jog darbuotojai išsiaiškintų klientų tikslus, finansinę padėtį, žinias ir patirtį investavimo srityje, prieš jiems investuojant į Strategiją;

- 2) Bankas nesuteikė pakankamai informacijos savo darbuotojams apie Strategijos esmę ir rizikas, neapmokė savo personalo, kaip elgtis su klientais, investuojančiais į Strategiją (žr. šio Sprendimo 2.3 dalį).

Taigi įvertinus aukščiau minėtus aspektus, darytina išvada, kad Banko naudota darbuotojų skatinimo sistema aiškiai motyvavo Banko darbuotojus parduoti kuo daugiau SASO skolintomis lėšomis, neskatinant jų elgtis sąžiningai ir profesionaliai kliento atžvilgiu (t.y. suteikti kuo daugiau informacijos apie Strategiją ar įvertinti jos tinkamumą klientui).

Atsižvelgiant į išdėstytą, yra pagrindo teigti, kad Bankas nesilaikė VPRĮ 24 str. 1 d. 1 p. ir 3 d. 1 ir 2 p. (Banko veiksmai iki MiFID) bei atitinkamai FPRĮ 22 str. 1 d. (Banko veiksmai po MiFID), nes nesielgė profesionaliai ir sąžiningai klientų atžvilgiu bei geriausiai jų interesais.

3. Dėl Banko paaiškinimų, kurie neaptarti šio Sprendimo 2 dalyje

Komisija papildomai pateikia vertinimus ir motyvus dėl tų Banko paaiškinimų, kurie arba taikomi dėl viso Tyrimo *in corpore* ir dėl to negali būti aptarti prie kurios nors iš šio Sprendimo 2 dalyje suformuluotų kaltinimų, arba kurie, Komisijos nuomone, dėl savo svarbos nusipelno būti aptariamais atskirai ir papildomai.

Pirma, Banko teiginiai, kad Protokole užfiksuoti pažeidimai yra grindžiami tik pačių klientų, t.y. Tyrimo baigtimi suinteresuotų asmenų, paaiškinimais, ir nesant kitų objektyvių įrodymų, Komisijos Tyrimo išvados negali būti grindžiamos vien tokiais klientų paaiškinimais, kadangi klientai keičia poziciją, kaip jiems yra parankiau, lyginant su ta, kurią jie turėjo sutarčių sudarymo metu, ir kad klientai yra suinteresuoti taip daryti, nes tyrimo baigtis turės įtakos jų teisėms ir pareigoms civilinėse bylose, kuriose jie bando išvengti įsipareigojimų Bankui vykdymo, yra atmestini.

Kaip jau ne kartą minėta šiame sprendime, jokie įrodymai Komisijai neturi iš anksto nustatytos galios, o visus Tyrimo metu surinktus įrodymus Komisija vertino pagal vidinį savo įsitikinimą, pagrįstą visapusišku, objektyviu ir išsamiu bylos aplinkybių išnagrinėjimu. Dar daugiau, vienus įrodymus Komisija vertino kitų byloje esančių įrodymų kontekste, dėl to Komisijos kaltinimas Tyrimo neobjektyvumu yra neįrodytas. Komisija pripažįsta, kad klientai gali turėti ir greičiausiai turi suinteresuotumą šios bylos baigtimi – tačiau suinteresuotumą, tik priešingą, turi ir pats Bankas. Dėl to Komisija tyrė ir vertino visų pirma sisteminį Banko pasirengimą tinkamai teikti paslaugas klientams pagrindžiančius objektyvius įrodymus (vidines Banko tvarkas, mokymų ir reklaminę medžiagą ir pan.), klientų parodymus naudodama tik kaip papildomus įrodymus. Be to, Komisija tyrė ir vertimo tiek Banko klientų, tiek paties Banko pateiktus paaiškinimus ir įrodymus, kad įvertinus visą įrodymų sistemą, galėtų pasisakyti dėl Tyrimo metu padarytų išvadų pagrįstumo. Jei, kaip teigia Bankas, suinteresuotų asmenų parodymai apskritai neturėtų būti vertinami, Komisija turėtų atmesti ir nenagrinėti nei klientų, nei paties Banko paaiškinimų ir kitų pateiktų įrodymų – tokiu atveju visapusiškas ir objektyvus bylos išnagrinėjimas apskritai būtų neįmanomas.

Dar daugiau, Komisija dėjo maksimalias pastangas objektyviai tiesai šioje byloje nustatyti. Atsižvelgdama į Banko paaiškinimus dėl pažeidimo protokolo Nr. 12K-8, Komisija nusprendė pratęsti tyrimą ir papildomai apklausti asmenis tikėtina, nesuinteresuotus ar mažiausiai suinteresuotus šios bylos baigtimi – buvusius Banko darbuotojus, kurie šiuo metu Banke nebedirba, ir Banko klientus, kurie buvo įsigiję SASO skolintomis lėšomis, tačiau vėliau sudarė taikos susitarimus su Banku dėl tarpusavio įsipareigojimų vykdymo ir Tyrimo išvados įtakos jų teisėms ir įsipareigojimams Banko atžvilgiu nebeturės. Papildomai apklausti asmenys nesudarė pagrindo abejoti kaltinimais, kurie buvo suformuluoti Bankui dar iki papildomo tyrimo – priešingai, papildomos apklausos juos dar labiau sustiprino.

Komisija mano esant reikalinga atskirai pasisakyti dėl papildomų apklausų metu apklaustų Banko darbuotojų ir ypač dėl buvusio Banko darbuotojo L. M. parodymų, kurie, anot Banko, yra neobjektyvūs, nes L. M. tėvas (K. M.) buvo įsigijęs SASO, ir dėl to L. M. yra suinteresuotas teikti neobjektyvius parodymus. Komisija siekė apklausti visus buvusius Banko darbuotojus, kurių kontaktiniai duomenys buvo žinomi Komisijai iš informacijos, kurią Bankas teikė Komisijai apie Tyrimui atrinktus klientus aptarnavusius Banko darbuotojus. Komisija siekė apklausti visus buvusius Banko darbuotojus, aptarnavusius klientus jiems įsigyjant Strategiją – paaiškinimus sutiko duoti 3 buvę darbuotojai, visi jie ir buvo apklausti. Komisija taip pat nemano, kad L. M. parodymai dėl jo tariamo suinteresuotumo bylos baigtimi yra neobjektyvūs. Pirma, L. M. nėra pripažintas nei bylos šalimi, nei kitu dalyvaujančiu asmeniu Banko minimoje civilinėje byloje. Antra vertus, nėra duomenų, kad L. M. rekomendavo tėvui Strategiją ar aptarnavo savo tėvą, jam įsigyjant SASO – tokių duomenų byloje nėra, jų nepateikė ir pats Bankas, dėl to L. M. parodymai, iš kurių galbūt būtų galima spręsti apie paties L. M. aptarnautų klientų netinkamumą, niekaip neįrodo (nepagrindžia), kad konkrečiu atveju (t.y. teikiant investicines paslaugas K. M.) paslaugos buvo suteiktos netinkamai. Trečia, L. M. ir jo tėvas yra du savarankiški ir atskiri asmenys, ir Komisija neturi duomenų, kad atitinkamas sprendimas šioje ar civilinio proceso tvarka nagrinėjamoje byloje, net jei turėtų įtakos K. M. teisėms, galėtų įtakoti L. M. teises ar interesus. Galiausiai Komisija nemato pagrindo atmesti ir nevertinti L. M. parodymų vien dėl to, kad jie nepalankūs Bankui.

Bankui nesuprantama, koku būdu buvo gauti 15 Banko klientų paaiškinimai, kuriais Komisija remiasi pažeidimo protokole Nr. 12K-10, ir kodėl jie įtraukti į protokolą. Komisija paaiškina, kad šių asmenų paaiškinimai užfiksuoti Banko patikrinimo akte (2011 m. vasario 4 d. Nr. 6V-2), dėl to Bankui jie buvo žinomi iš karto po to, kai Bankas susipažino su patikrinimo aktu.

Komisija, pasisakydama dėl Banko argumento, kad didžioji dalis Komisijos apklaustų Banko klientų (8 iš 15 anksčiau apklaustų klientų) yra suinteresuoti keisti savo nuomonę kaip jiems yra parankiau ir teikti Bankui nenaudingus paaiškinimus, kadangi šie klientai bylinėjasi su Banku, norėtų dar kartą atkreipti dėmesį, kad asmens suinteresuotumas atitinkamos civilinės bylos baigtimi negali būti laikomas pagrindu, užkertančiu kelią rinkti ir vertinti to asmens pateikiamus įrodymus administracinio procesu būdu nagrinėjamoje kitoje byloje. Priešingai, tokių asmenų teikiami paaiškinimai ir kiti įrodymai (netiesioginiai įrodymai), kai jie pagrindžia Banko padarytus atitinkamus pažeidimus (kurie konstatuoti, nes Bankas nepateikė akivaizdžių ir nuginčijamų (tiesioginių) įrodymų, kad Banko veikla platinant strategiją buvo organizuota tinkamai), yra būtini ir reikalingi – jie pasitarnauja objektyvios tiesos byloje nustatymui ir įtariamų faktų bei aplinkybių patvirtinimui. Komisija Patikrinimo akte aiškiai apibrėžė, kokia tvarka buvo atrinkti klientai Tyrimui, dėl to Banko kaltinimas Komisijos tyrimo objektyvumu yra nekorektiškas. Tyrimui atrinktų Banko klientų atranka išsamiai aprašyta šio Sprendimo 1 dalyje.

Banko argumentas, kad Komisijos apklaustų Banko klientų paaiškinimai tarpusavyje labai skiriasi, ir dėl to kyla pagrįstų abejonų dėl jų teisingumo ir patikimumo, yra atmestinas. Komisija pripažįsta, kad atskirų klientų parodymai skiriasi, tačiau tai galima paaiškinti tuo, kad skirtingi Banko klientai skirtingu laiku įsigijo skirtingų emisijų SASO, juos aptarnavo skirtingi Banko darbuotojai, o kiekvienas klientas dėl tik jam vienam būdingų individualių savybių objektyviai skirtingai suvokia iš esmės tapačias faktines aplinkybes (jei jos iš tiesų būna tapačios). Galiausiai skirtingi klientų parodymai dar kartą netiesiogiai patvirtina nustatytą faktą, kad Bankas neturėjo tinkamų organizacinių priemonių ir aiškios, Banko vidaus dokumentais pagrįstos vieningos sistemos, užtikrinančios sklandų ir teisės aktų reikalavimus atitinkantį investicinio produkto – Strategijos – platinimą neprofesionaliesiems klientams. Bankas, būdamas rinkos profesionalas, nesugebėjo įrodyti atitinkamą sistemą buvus – o tarpusavyje besiskiriantys Banko klientų paaiškinimai tik dar kartą tai įrodo.

Komisija privalo pasisakyti ir dėl Banko argumento, išsakyto žodinio bylos nagrinėjimo metu, kuriuo Komisija įvardijama kaip įrankis, naudojamas tariamai nesąžiningų asmenų, bet kokia kaina siekiančių išvengti savo įsipareigojimų Bankui vykdymo. Bankas nurodo, kad civilinėje byloje, kurioje trečiuoju suinteresuotu asmeniu dalyvauja ir Komisija, pateiktas Investuotojų asociacijos parengtas veiksmų planas, kuriame tariamai užfiksuota būsimų įvykių (Komisijos ir Investuotojų asociacijos veiksmų) eiga, ir tokiu būdu abejojama Komisijos Tyrimo objektyvumu iš esmės. Komisija gali tik patvirtinti, kad jokių susitarimų – nei žodinių, nei rašytinių – su Investuotojų asociacija nėra sudariusi, o Bankas referuoja tik į Investuotojų asociacijos parengtą jos pačios veiksmų planą. Dar daugiau, bet kuris fizinis ar juridinis asmuo, siekdamas paties nusistatytų ar jam iškeltų tikslų, yra laisvas pasirinkti jam priimtinausias priemones – tačiau tai niekaip neįtakoja ir negali įtakoti trečiųjų asmenų teisinio statuso. Galiausiai, kadangi tai nėra šios bylos nagrinėjimo dalykas, Komisija nemano esant reikalinga pasisakyti dėl Banko minimo Investuotojų asociacijos veiksmų plano tikslingumo ar teisėtumo, tačiau jei Bankas mano, kad Investuotojų asociacijos naudojamos priemonės yra neteisėtos, Bankas, komisijos nuomone, turėtų nedelsdamas kreiptis į teisėsaugos institucijas su prašymu iširti minėtų priemonių teisėtumą.

Komisija papildomai norėtų paaiškinti, kodėl atsakingas Komisijos darbuotojas, surašydamas Bankui pažeidimo protokolą, neatsižvelgė į Banko pateiktus paaiškinimus dėl Patikrinimo akto. Bet kuris valinis Komisijos vardu atliekamas veiksmas (pvz., surašyti pažeidimo protokolą) atliekamas tik Komisijai priėmus atitinkamą sprendimą, ir atsakingo Komisijos

darbuotojo diskrecijos laisvė vertinti Banko pateiktus papildomus argumentus, paaiškinimus ir kitus įrodymus yra minimali – protokolą surašantis darbuotojas neturi teisės spręsti dėl atitinkamų įrodymų įrodomosios galios ir priimti vienasmenį sprendimą dėl tolimesnių Bankui formuluojamų įtarimų, nukrypstant nuo Komisijos priimto tarpinio sprendimo. Tuo tarpu galutinį žodį dėl inkriminuojamų pažeidimų ir byloje surinktų įrodymų vertinimo galutiniame sprendime taria Komisija – kompetentinga valstybės pareigūnų kolegija, įgaliota nagrinėti teisės pažeidimo bylas Komisijai priskirtoje srityje ir priimti sprendimus. Nagrinėdama bylos aplinkybes ir priimdama sprendimą byloje Komisija įvertina **visus byloje esančius šalių parodymus ir vertinimus** (taip pat ir paaiškinimus dėl patikrinimo akto).

4. Atsižvelgdama į išdėstytą, Vertybinių popierių komisija k o n s t a t u o j a :

1) Apibendrinant Tyrimo metu nustatytus ir šio sprendimo 2.1-2.4 p. užfiksuotus pažeidimus, yra pagrindo teigti, kad Banko veikla teikiant SASO platinimo Banko skolintomis lėšomis paslaugą neatitiko teisės aktų reikalavimų ir Bankas šią paslaugą teikė netinkamai, nes:

- Bankas nesiekė įsitikinti, kad platinamas investicinis produktas (Strategija) yra tinkamas klientams, bet rekomendavo klientams Strategiją, nors nebūdamas įsitikinęs Strategijos tinkamumu, neturėjo teisės to daryti ;
- Platino investicinį produktą (Strategiją), prieš tai neatskleidęs klientams esminės informacijos apie Strategiją ir su ja susijusias rizikas;
- Platino ir rekomendavo klientams Strategiją, nors turėjo interesų konfliktą ir jo neatskleidė bei nepaaiškino Banko klientams;
- Platino ir rekomendavo klientams Strategiją, prieš tai nesurinkęs ir neįvertinęs informacijos apie klientus;
- Neužtikrino tinkamos ir pakankamos Banko darbuotojų kvalifikacijos teikiant klientams investicines paslaugas dėl Strategijos;
- Banko naudota darbuotojų atlygio (skatinimo) sistema neužtikrino sąžiningo elgesio su klientais.

2) Banko veikla teikiant SASO platinimo skolintomis lėšomis paslaugą neprofesionaliesiems klientams iš esmės buvo organizuota ir vykdyta netinkamai, t.y. Bankas sistemiskai nebuvo pasirengęs vykdyti Strategijos platinimo ir tuo pačiu negalėjo sąžiningai, teisingai ir profesionaliai veikti geriausioms klientui sąlygomis ir jo interesais.

3) Yra poveikio priemonių taikymo pagrindas, numatytas Finansinių priemonių rinkų įstatymo 87 str. 1 d. 4 p. Atsakomybė už aukščiau nurodytus Banko padarytus pažeidimus nustatyta Lietuvos Respublikos finansinių priemonių rinkų įstatymo 95 str. 1 d. 2 ir 3 p.,

Dėl Komisijos teisės taikyti poveikio priemonę Bankui:

1) FPRĮ 87 str. 2 d. nustato, kad sprendimas dėl poveikio priemonių taikymo gali būti priimtas, jeigu praėjo ne daugiau kaip 2 metai nuo pažeidimo įvykdymo dienos, o esant tęstiniam ar trunkamajam pažeidimui, – nuo paskutinių tęstinio pažeidimo veiksmų atlikimo dienos ar trunkamojo pažeidimo paaiškėjimo dienos. Komisija atsižvelgia į Banko paaiškinimus ir sutinka, kad Tyrimo dalyką sudarančių 640 klientų, įsigijusių SASO skolintomis lėšomis, paskutinis sandoris sudarytas 2008 m. spalio 30 d., nuo kurio sudarymo jau yra praėję daugiau kaip 2 metai, dėl to sprendimas dėl poveikio priemonių taikymo Bankui nebegali būti priimtas. Komisija neturi pagrindo pripažinti Banko padarytus pažeidimus tęstiniais ar trunkamaisiais ir taikyti kitokias senaties termino dėl poveikio priemonės taikymo skaičiavimo taisykles, kadangi FPRĮ nuostata dėl

skirtingų patraukimo atsakomybės senaties terminų trunkamiesiems pažeidimams įsigaliojo tik priėmus FPRĮ pakeitimus, t.y. nuo 2010 m. birželio 19 d. (Žin., 2010, Nr. 71-3551).

2) Komisija nesutinka su Banko nuomone, kad Komisijos tyrimas turėjo būti nutrauktas dar iki pažeidimo protokolo surašymo Bankui, nesant įstatyme nustatyto pagrindo poveikio priemonei taikyti. Komisija atkreipia dėmesį, kad, vadovaujantis FPRĮ 96 str. 4 d. 2 p., išnagrinėjusi visą turimą medžiagą, susijusią su įtariamu pažeidimu, Komisija turi teisę (bet ne pareigą) nutraukti tyrimą, kai nėra pažeidimo ar įstatymo pagrindo skirti poveikio priemonę. Atsižvelgdama į tai, kad šiuo metu Vilniaus apygardos teisme bei Panevėžio apygardos teisme yra nagrinėjamos kelios civilinės bylos prieš Banką, kuriose Komisijos procesinė padėtis – tretysis suinteresuotas asmuo, nepareiškiantis savarankiškų reikalavimų, arba institucija, duodanti išvadą civilinėje byloje, ir dėl to akivaizdu, kad teisės aktų reikalavimus atitinkančios Komisijos išvados pateikimas bendrosios kompetencijos teismams yra galimas ir įmanomas tik visapusiškai ir objektyviai išnagrinėjus šią pažeidimo bylą, Komisija tęsė pradėtos pažeidimo bylos teiseną net ir suėjus senaties skirti poveikio priemonę terminui. Dar daugiau, senaties terminai Komisijai skirti poveikio priemonę (ekonominę sankciją) administracinio proceso tvarka ir terminai Banko klientams ginti galimai pažeistas subjektines teises pareiškiant civilinį ieškinį teisme yra nevienodi, o Komisijos atliktas Banko veiksmų ir sisteminio pasirengimo platinti SASO Banko skolintomis lėšomis įvertinimas gali turėti įtakos nagrinėjant atitinkamas civilines bylas (jei taip nuspręstų atitinkamas civilines bylas nagrinėjantys bendrosios kompetencijos teismai).

3) Banko paaiškinimuose dėl pažeidimo protokolo Nr. 12K-10 nurodoma, jog nagrinėjamoje pažeidimo byloje negali būti priimamas sprendimas, kuriame būtų pripažįstamas arba nepripažįstamas padaryto teisės pažeidimo faktas ir Banko kaltė, motyvuojant tuo, kad asmens kaltė dėl padaryto pažeidimo negali būti nustatoma tuo atveju, kai yra akivaizdžiai suėję senaties terminai poveikio priemonei taikyti. Kartu Bankas nurodo, kad nagrinėjamoje pažeidimo byloje turi būti laikomasi baudžiamojo proceso principų.

Komisija tokią Banko poziciją laiko nepagrįsta. Į Lietuvos Aukščiausiojo Teismo formuojamą baudžiamojo proceso normų aiškinimo ir taikymo praktiką atsižvelgia Lietuvos Aukščiausiasis Teismas ir žemesnės instancijos teismai, nagrinėjantys baudžiamąsias bylas baudžiamojo proceso nustatyta tvarka. Šią pažeidimo bylą Komisija nagrinėja vadovaudamasi FPRĮ nustatyta tvarka ir atsižvelgdama į Viešojo administravimo įstatyme (toliau – VAĮ) nustatytus reikalavimus, įskaitant ir reikalavimus administracinei procedūrai bei VAĮ nustatytus reikalavimus administraciniam aktui. FPRĮ nustatytos bylos nagrinėjimo ir poveikio priemonių skyrimo procedūros toli gražu neprilygsta Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekse nustatytiems procedūroms ir baudžiamajon atsakomybės traukiamų asmenų teisių užtikrinimo priemonėms – tačiau tai nereiškia, kad Komisijos atliekami tyrimai ir priimami sprendimai dėl poveikio priemonių ūkio subjektams taikymo *per se* yra neteisėti kaip neatitinkantys baudžiamajame procese įtvirtintų taisyklių – t.y. Komisija nesutinka, kad FPRĮ nustatytas teisinis reguliavimas galėtų būti laikomas ydingu, o kaip žinia, teisės aktai, kol jie nepripažinti prieštaraujančiais Konstitucijai ar įstatymams, galioja ir yra taikomi. Komisija sutinka su Banko teiginiu, kad „*pripažįstant kaltu teismas išreiškia asmens pasmerkimą valstybės vardu*“ – ypač turėdama omenyje Lietuvos Respublikos Konstitucijos 31 str. 1 d., pagal kurią „asmuo laikomas nekaltu, kol jo kaltumas neįrodytas įstatymo nustatyta tvarka ir pripažintas įsiteisėjusiu teismo nuosprendžiu“. Tik teismas, kaip vienintelė kompetentinga institucija, yra įgaliotas spręsti dėl asmens kaltumo ar nekaltumo padarius atitinkamą veiką. Tais atvejais, kai Komisija, išnagrinėjusi pažeidimo bylą, skiria pažeidimus padariusiems asmenims poveikio priemonės, ji priima individualų administracinį aktą ir toks Komisijos sprendimas (kaip ir bet kurie kiti Komisijos veiksmai ar neveikimas) gali būti skundžiamas teismui Administracinių bylų teisenos įstatymo nustatyta tvarka (FPRĮ 71 str. 4 d.).

Komisija nesutinka su Banko pareikšta pozicija, kad, esant suėjusiam patraukimo atsakomybės senaties terminui, pažeidimų padarymo ar Banko kaltės klausimas apskritai nebegali

būti toliau svarstomas. Vadovaujantis FPRĮ 87 str. 2 d., *sprendimas dėl poveikio priemonių taikymo gali būti priimtas, jeigu praėjo ne daugiau kaip 2 metai nuo pažeidimo įvykdymo dienos, o esant tęstiniam ar trunkamajam pažeidimui, – nuo paskutinių tęstinio pažeidimo veiksmų atlikimo dienos ar trunkamojo pažeidimo paaiškėjimo dienos* – ši teisės norma, nustatanti Komisijai privalomas elgesio taisykles suėjus ūkio subjekto patraukimo atsakomybės senaties terminui, **aktuali tik poveikio priemonių taikymo kontekste** – bet kokie kiti Komisijos veiksmai, kol nėra pritaikytos poveikio priemonės, nėra ir negali būti laikomos asmens pasmerkimu, asmens teisinį statusą įtakojančiu individualiu administraciniu aktu ir pan. Tuo tarpu teisės aktai nenustato senaties terminų Komisijos nuomonės paskelbimui vienu ar kitu rinkos priežiūrai aktualiu klausimu, neriboja Komisijos teisių pateikti tam tikrų aplinkybių vertinimą ir **netgi priešingai - imperatyviai įpareigoja Komisiją imtis priemonių, užtikrinančių veiksmingą finansinių priemonių rinkų veikimą ir investuotojų apsaugą** (FPRĮ 71 str. 1 d. 2 p.) ar **kitų priemonių Finansinių priemonių rinkų įstatymui ir kitiems teisės aktams, susijusiems su finansinių priemonių rinka, įgyvendinti** (FPRĮ 71 str. 1 d. 5 p.), šiuos Komisijos veiksmus įtvirtindami kaip pagrindinius institucijos uždavinius.

Komisija atkreipia dėmesį, kad, vadovaujantis ABTĮ 15 str. 1 d. 1 p., administraciniai teismai sprendžia ginčus dėl valstybinio administravimo subjektų priimtų teisės aktų ir veiksmų teisėtumo. Skiriant poveikio priemonę teisės pažeidimo byloje, priimamas individualus administracinis teisės aktas, kuris turi atitikti Viešojo administravimo įstatymo 8 str. 2 d. nustatytus reikalavimus: *individualiame administraciniame akte turi būti aiškiai suformuluotos nustatytos arba suteikiamos teisės ir pareigos ir nurodyta akto apskundimo tvarka*. Kadangi priėmus sprendimą netaikyti poveikio priemonių jokios asmenų, kurių elgesys buvo svarstomas, teisės ar pareigos nėra nustatomos, toks sprendimas nelaikomas individualiu administraciniu aktu pagal ABTĮ 8 str. 2 d., o gali būti vertinamas tik kaip atitinkamo subjekto nuomonė svarstomu klausimu. Tokią poziciją pagrindžia ir Lietuvos teismų praktika – antai Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas yra suformulavęs precedentą (bylos Nr. AS¹⁴³-201/2011, A¹⁷-966/2006), kad administraciniai teismai nesprendžia ginčų dėl viešojo administravimo subjektų informacinio-aiškinamojo pobūdžio dokumentų, adresuotų atitinkamiems asmenims. Teismas turi priimti nagrinėti tik tokį reikalavimą dėl teisės akto, kuriame **aiškiai bei imperatyviai suformuluotos visuomeninio santykio dalyviams privalomos elgesio taisyklės, jų teisės bei pareigos**.

Galiausiai, laikantis Banko gynybinės pozicijos, būtų galima teigti, kad bet kuris viešojo administravimo subjekto veiksmas gali būti laikomas potencialiai pažeidžiančiu nekaltumo prezumpciją – pvz., sprendimas pradėti ūkio subjekto veiklos patikrinimą, laikinai uždrausti vykdyti atitinkamą veiklą ir pan. O tai nesuderinama nei su teisinės valstybės principu, nei su asmenų teisėtų lūkesčių principu, nei su kitais Konstitucijoje įtvirtintais principais, kuriais savo veikloje vadovaujasi Komisija.

4) Komisija sutinka su Banko pateikta pozicija, kad sprendimas dėl poveikio priemonių taikymo gali būti priimtas, jeigu praėjo ne daugiau kaip 2 metai nuo pažeidimo įvykdymo dienos, o suėjus senaties terminui, išnyko įstatymo pagrindas skirti poveikio priemonę. Komisijos įsitikinimu, tokia įstatymų leidėjo pozicija grindžiama siekiu užtikrinti teisinį tikrumą – t. y. asmuo, net ir padaręs atitinkamus pažeidimus, negali būti nubaustas administracine tvarka, jei nuo pažeidimo padarymo praėjo reikšmingas laiko tarpas, kada administracine tvarka taikomos poveikio priemonės nepasiektų savo tikslų. Kita vertus, senaties terminas drausmina ir pačias priežiūros institucijas, neleidamas joms piktnaudžiauti savo teisėmis, nepagrįstai ilgai vykdant ūkio subjekto veiklos tyrimą ar vilkinant sprendimo priėmimą. Pažymėtina, kad senaties termino suėjimas, nesant pagrindo konstatuoti tęstinį ar trunkamąjį pažeidimą, gali ir nepriklausyti nuo priežiūrai vykdančios institucijos veiksmų – t.y. kol Komisija nebuvo gavusi kritinės masės Banko klientų skundų, tol Komisija neturėjo pagrindo pradėti sisteminių Banko veiklos tyrimą – Komisija vykdė tik atskirų Banko klientų skundų nagrinėjimą (Komisijos sprendimai dėl Banko veiksmų

teikiant investicines paslaugas klientams: 2009-04-30 Komisijos sprendimas Nr. 2K-154⁷ ir 2009-11-26 Komisijos sprendimas Nr. 2K-375⁸).

5) Senaties termino taikyti poveikio priemonę suėjimas neužkerta kelio Komisijai vertinti ir pateikti kompetentingą nuomonę dėl tiriamų Banko veiksmų. Pirma, tokią teisę Komisijai ekspresyviai suteikia FPRĮ 72 str. 1 d. 14 p., įtvirtinantis **Komisijos teisę viešai atskleisti rinkos ar jos dalyvių interesų apsaugai reikalingą informaciją**. Komisijos nuomonė nagrinėjamu klausimu yra aktuali ir svarbi visai Lietuvos finansų rinkai ir jos dalyviams – juo labiau, kad Banko veiksmai yra ne kartą viešai aprašyti ir vertinti spaudoje (pavyzdžiui, publikacijos „Verslo žiniuose“⁹, dienraščiuose „Lietuvos rytas“¹⁰, „Kauno diena“¹¹, „Vakarų ekspresas“¹² ir kt), o Komisijai nepateikus kompetentingo vertinimo, išliktų didelis teisinis netikrumas dėl analogiškai ar panašiai veiklai, kuria užsiima ir daugiau rinkos dalyvių, keliamų reikalavimų laikymosi ir tokios veiklos praktinio vykdymo aspektų. Antra, pats Bankas akcentuoja, kad Komisijos sprendimas gali turėti įtakos Banko klientams, kurie yra pateikę ieškinius civilinėse bylose – Komisija tai pripažįsta ir gali tik patvirtinti, kad yra gavusi civilines bylas nagrinėjančių teismų nurodymus pateikti Komisijos išvadą minėtose bylose (šis faktas Bankui yra žinomas). Akivaizdu, kad neatlikusi Banko veiklos organizavimo platinant Strategiją vertinimo Komisija negalėtų pateikti objektyvių išvadų ir civilines bylas nagrinėjantiems teismams; antra vertus, jei Komisija pateiktų savo vertinimą konfidencialiai (tik minėtas civilines bylas nagrinėjantiems teismams), būtų ne tik sudėtinga išlaikyti pateiktos informacijos konfidencialumą (dėl kitiems proceso dalyviams suteiktos procesinės teisės susipažinti su bylos medžiaga), tačiau tuo pačiu tai sukurtų informacijos disbalansą, nes ji taptų neprieinamumą tiems Banko klientams, kurie galimai svarstyty proceso inicijavimą, jei visa svarbi informacija (įskaitant ir Komisijos Tyrimo metu atliktą Banko veiksmų vertinimą) jiems būtų prieinama. Dėl to Komisija nemano, kad dėl Komisijos atlikto Banko veiksmų vertinimo ir jo viešo paskelbimo tariamai galinti kilti reputacinė žala Bankui yra didesnis teisinis gėris nei sąžininga apyvarta finansinių priemonių rinkoje, visų jos dalyvių teisių ir teisėtų interesų užtikrinimas, teisinis aiškumas ir kt., ypač atsižvelgiant į įstatymų leidėjo Komisijai pavestus tikslus – prižiūrėti, kaip laikomasi sąžiningos prekybos taisyklių finansinių priemonių apyvartoje, ir imtis priemonių, užtikrinančių veiksmingą finansinių priemonių rinkų veikimą ir investuotojų apsaugą (FPRĮ 71 str. 1 d. 1-2 p.). Dėl nurodytų priežasčių Komisija nepriėmė sprendimo nutraukti Tyrimą iš karto po to, kai buvo surašytas patikrinimo aktas ir gauti Banko paaiškinimai dėl jo, taip pat nenustatė priežasčių, dėl ko šis Sprendimas negalėtų būti skelbiamas viešai.

6) Komisija įvertino ir tai, kad klientų, įsigijusių SASO skolintomis lėšomis, galimai patirti nuostoliai siekia apie 100 mln. litų. Atsižvelgiant į tai, taip pat siekdama užtikrinti vienodą informacijos visiems Strategiją įsigijusiems Banko klientams sklaidą ir vykdydama aukščiau šio sprendimo rezoliucinėje dalyje nurodytus Komisijos uždavinius, Komisija šią pažeidimo bylą vertina kaip ypatingai svarbią visai finansų rinkai, ir dėl to nusprendė šį sprendimą skelbti viešai, nesant pakankamų pagrindų, dėl ko sprendimas negalėtų būti viešinamas.

⁷ <http://www.vpk.lt/lt/vpk-pranesimai/vpk-sprendimai/14107/>

⁸ <http://www.vpk.lt/lt/vpk-pranesimai/vpk-sprendimai/14303/>

⁹ <http://www.verslozinios.lt/index.php?act=mprasa&sub=article&id=19072;>

http://vz.inios.lt/straipsnis/2010/05/13/Nuostoliu_dėl_DnB_NORD_obligacijų_patyre_investuotojai?readcomment=1
http://vz.lt/straipsnis/2010/10/25/Grupe_investuotoju_pateike_ieskini_teismui_dėl_DnB_NORD2

¹⁰ <http://m.lrytas.lt/-12760672621275834378-d%C4%97l-dnb-nord-obligacij%C5%B3-nuostoli%C5%B3-patyr%C4%99-investuotojai-pra%C5%A1o-atlyginti-%C5%BEal%C4%85.htm>

¹¹ <http://kauno.diena.lt/naujienos/ekonomika/-dnb-nord-investavusiems-i-jo-obligacijas-siulo-deretis-278297>

¹² <http://www.ve.lt/naujienos/ekonomika/ekonomikos-naujienos/grupes-investuotoju-ieskinys-del-dnb-nord-obligaciju---jau-teisme-495948/>

Vadovaudamasi Lietuvos Respublikos finansinių priemonių rinkų įstatymo 96 str., išnagrinėjusi su teisės pažeidimo byla Nr. 12K-10 susijusią medžiagą, išklausiusi Banko atstovų paaiškinimus,

Lietuvos Respublikos vertybinių popierių komisija

NUSPRENDŽIA:

Nutraukti AB DnB NORD banko veiklos tyrimą, kadangi šio Sprendimo priėmimo dieną jau yra praėję daugiau kaip 2 metai nuo pažeidimų įvykdymo dienos, dėl to nebeliko įstatymo pagrindo skirti poveikio priemonę (Finansinių priemonių rinkų įstatymo 87 str. 2 d., 96 str. 4 d. 2 p.).

Šis sprendimas per vieną mėnesį nuo jo gavimo dienos gali būti skundžiamas teismui Administracinių bylų teisenos įstatymo nustatyta tvarka.

Komisijos pirmininkas

Vilius Šapoka